

Lapsi, ero ja kulttuuriero

Lapsen edun tulkintoja kahden kulttuurin eroperheiden huoltajuusprosesseissa

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Mervi Zinhu
Lapsioikeus
Kevät 2021

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lapsi, ero ja kulttuuriero. Lapsen edun tulkintoja kahden kulttuurin eroperheiden huoltajuusprosesseissa.

Tekijä: Mervi Zinhu

Koulutusohjelma ja oppiaine: Oikeustieteet, lapsioikeus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä ja liitteiden lukumäärä: XVIII + 78 + VI

Vuosi: 2021

Tiivistelmä:

Tutkielmani aiheena ovat lapsen edun tulkinnat kahden kulttuurin eroperheiden huoltajuusprosesseissa. Käsittelen aihetta lainopillisesti Suomen lain, kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja erilaisen lapsen etua käsittelevän kirjallisuuden pohjalta. Tutkielmani empiirisessä osiossa käyn läpi tekemiäni haastatteluja, joiden avulla tuon esiin kahden kulttuurin eroperheiden äitien sekä lastenvalvojien ja lakimiehen näkemyksiä kahden kulttuurin eroperheiden ongelmista sekä lapsen edun toteutumisesta ja sen haasteista vanhempien eroprosessin eri vaiheissa.

Suomen laissa lähtökohtaoletuksena on vanhempien kyky yhteiselämän päättyessä sopia lapsen asioista asiallisesti ja hyvässä yhteisymmärryksessä. Tämä ei kuitenkaan aina onnistu. Kahden kulttuurin erokriisissä on piirteitä, jotka tekevät siitä usein tavallista hankalamman ja pitkäkestoisemman. Lapsen etu ja myös avioero voidaan ymmärtää eri kulttuureissa eri tavoin. Väkivallan ja lapsikaappauksen uhka ovat merkkejä vanhempien välisen kommunikaation puutteellisuudesta ja vääristyneisyydestä. Sovittamattomat ristiriidat, jotka saattavat johtua erilaisista kulttuurisista näkemyksistä, voivat sisältää patologisia piirteitä vanhemman jäädessä tiukasti kiinni omaan näkökantaansa. Lapsen edun on vaikea toteuttaa, jos vanhempien välinen kriisi on liian hallitseva. Jos valta on vanhempien välillä jakautunut epätasaisesti jo yhteiselämän aikana, sovittelu ei yleensä ole oikea ratkaisu perheen asioista päättämiseen eron jälkeen. Väkivalta kaikissa muodoissaan on aina otettava vakavasti, ja on nähtävä sen tuhoisat vaikutukset perheen vuorovaikutussuhteisiin, ilmapiiriin ja sitä kautta lasten kehitykseen.

Yhteishuoltajuus, sellaisena kuin se halutaan tämän päivän suomalaisessa lainsäädännössä ja sosiaalitoimessa nähdä, on harvoin lapsen edun mukainen ratkaisu, jos vanhempien välit ovat kovin tulehtuneet. Tarvitaankin enemmän koulutusta tuomareille, asianajajille ja sosiaalitoimintekijöille kulttuurierojen vaikutuksesta perhedynamiikkaan ja eroprosessin kulkuun sekä yksilöllisiä ratkaisuja ja tukimuotoja erityisesti kahden kulttuurin perheiden ero- ja muihin kriisivaiheisiin, jotta voidaan turvata lapsille kasvurauha ja luottamus aikuisten kykyyn selviytyä elämän vaikeistakin solmukohdista.

Avainsanat: avioero, huoltoriita, kulttuuriero, lapsen etu, lapsioikeus, perheväkivalta

Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja.

Sisällys

Sisällys.....	III
Lähteet	V
1. Johdanto	1
1.1 Taustaa	1
1.2 Tutkimusmenetelmä	3
1.3 Tutkimuksen tavoite	4
2. Lapsen edun käsittelyä oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä	5
2.1 Aiempaa tutkimusta	5
2.2 Oikeuskäytäntöä	8
3. Teemat	11
3.1 Kahden kulttuurin perhe	11
3.2 Arvot	15
3.3 Vallankäyttö perheessä	18
3.3.1 Huoltoriidat	19
3.3.2 Vallan väärinkäytön muotoja	20
3.3.3 Osapuolten psyykeen liittyvät syyt ja seuraukset	23
3.3.4 Sovittelun soveltuvuus hierarkkiseen kulttuuriin ja valta-asetelmaan	26
3.3.5 Lapsikaappaukset.....	29
3.4 Lapsen etu.....	30
4. Lapsen huolto ja lapsen edun huomioiminen Suomen lainsäädännössä	39
4.1 Lapsen huollosta yleisesti.....	39
4.2 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta	40
4.3 Laki lapsen elatuksesta	43
4.4 Laki riita-asioiden sovittelusta	45
4.5 Lastensuojelulaki	45
5. Lapsen edun suhde perus- ja ihmisoikeuksiin.....	47
5.1 Suomen perustuslaki.....	47
5.2 YK:n lapsen oikeuksien sopimus.....	48
5.3 YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus.....	50
5.4 Euroopan unionin perusoikeuskirja	50
5.5 Euroopan ihmisoikeussopimus	51

5.6 Euroopan neuvoston sopimus.....	51
5.7 Bryssel IIa-asetus.....	52
5.8 Istanbulin sopimus.....	52
5.9 Haagin lastensuojelusopimus	53
5.10 Haagin lapsikaappausopimus.....	54
6. Näkökulmia lapsen etuun huoltajuusprosessissa: haastattelut	56
6.1 Eronneet äidit.....	56
6.2 Lastenvalvojat ja lakimies	57
6.3 Haastatteluhavainnot	58
6.3.1 Vanhempien arvomaailma.....	58
6.3.2 Tasa-arvo	59
6.3.3 Vallankäyttö	62
6.3.4 Lapsen etu	63
6.4 Yhteenvetoa haastatteluista	69
7. Pohdintaa.....	71
8. Lopuksi.....	77
Liitteet.....	I
Liite 1: Haastattelukysymykset kahden kulttuurin eroperheiden äideille	I
Liite 2: Haastattelukysymykset lastenvalvojille ja lakimiehelle	III

Lähteet

Kirjallisuus:

Aaltonen, Anna-Kaisa: Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Helsinki 2015.

Aaltonen, Anna-Kaisa: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa. Helsinki 2020.

Aarni, Armi – Isaksson, Paavo – Khan, Anna Maija – Räisänen, Tarja: Lapsikaappausuhka elämän varjona. Äitien kokemuksia suomalais-islamilaisestä perheestä. Kaapatut Lapset ry. Helsinki 2008.

Ahvo, Ulla – Arkivuo, Heidi: Yhteistyövanhemmuus väkivallan jälkeen. Teoksessa: Yhteistyövanhemmuus. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja, toim. Päivi Hietanen – Vesa Keinonen – Maarita Kettunen, Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 4, Helsinki 2019, s. 108-115.

Anglé, Jaana: Maahanmuuttajan puolisona Suomessa. Narratiivinen tutkimus kestävästä monikulttuurisista avioliitoista. Rovaniemi 2014.

Auvinen, Maija: Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa: Lapsen asema erossa, toim. Marjukka Litmala, Helsinki 2002, s. 111-168.

Auvinen, Maija: Huoltoriidat tuomioistuimissa: sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Helsinki 2006.

Barrett, Michéle – McIntosh, Mary: The Anti-social Family. Lontoo 1991.

Bourdieu, Pierre: The Forms of Capital. Teoksessa: Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, toim. John G. Richardson, Westport, CT: Greenwood Press 1986, s. 241-258.

Breger, Rosemary – Hill, Rosanna: Introducing Mixed Marriages. Teoksessa: *Cross-Cultural Marriage, Identity and Choice*, toim. Rosemary Breger – Rosanna Hill, Oxford 1998, s. 1-32.

Castells, Manuel: The Rise of the Network Society, vol 1. Blackwell, Oxford 1996.

Delphy, Christine: Close to Home. A materialist analysis of women's oppression. Lontoo 1984.

Ensi- ja turvakotien liitto / Neuvokeskus: Vanhemman opas. Tietoa ja tukea lapsiperheen eroon. Helsinki 2013.

Ervasti, Kaius – Nylund, Anna: Konfliktinratkaisu ja sovittelu. Helsinki 2014.

Ewick, Patricia – Silbey, Susan S.: The Common Place of Law: Stories of Everyday Life. Chicago: The University of Chicago Press 1998.

Fingerroos, Outi – Tapaninen, Anna-Maria – Tiilikainen, Marja: Kurittomat perheet. Perheen käsitteen monet muodot historiassa ja eri kulttuureissa. Teoksessa: Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?, toim. Outi Fingerroos – Anna-Maria Tapaninen – Marja Tiilikainen, Tampere 2016, s. 21-41.

Forsberg, Hannele: Johdanto: Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa: Perhe murroksessa, Hannele Forsberg – Ritva Nätkin, Helsinki 2003, s. 7-15.

Golding, Martin P.: Philosophy of Law. New Jersey 1975.

Goldstein, Joseph – Freud, Anna – Solnit, Albert J. (a): Before the Best Interest of the Child. Lontoo 1980.

Goldstein, Joseph - Freud, Anna – Solnit, Albert J. (b): Beyond the Best Interest of the Child. Lontoo 1980.

Gottberg, Eva: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano. Turku 1999.

Gottberg, Eva: Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turku 2013.

Hakalehto, Suvianna (a): Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa: Lapsen oikeudet lastensuojelussa, toim. Suvianna Hakalehto – Virve Toivonen, Helsinki 2016, s. 22-57.

Hakalehto, Suvianna (b): Lapsen edun arviointi Korkeimman oikeuden perheoikeudellisissa ratkaisuisissa. Defensor Legis N:o 3/2016, s. 427-445.

Hakalehto, Suvianna: Lapsioikeuden perusteet. Helsinki 2018.

Hakalehto, Suvianna - Toivonen, Virve: Johdatus lapsen oikeuksiin perheessä. Teoksessa: Lapsen oikeudet perheessä, toim. Suvianna Hakalehto – Virve Toivonen, Helsinki 2021, s. 20-69.

Harding, Sandra: Introduction: Standpoint Theory as a Site of Political, Philosophic, and Scientific Debate. Teoksessa: The Feminist Standpoint Theory Reader: Intellectual and Political Controversies, toim. Sandra Harding, New York: Routledge 2004, s. 1-15.

Saatavilla:

http://cscs.res.in/courses_folder/dataarchive/textfiles/textfile.2012-02-24.1205832218/file.

Käyty 22.5.2021.

Harrikari, Timo: Lastensuojelun historia. Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostuksista ja hallinnan murroksista, Tampere 2019.

Hautanen, Teija: Väkivalta ja huoltoriidat. Tampere 2010.

Heikkilä, Elli: Monikulttuurisiin avioliittoihin liittyviä kansainvälisiä ja kotimaisia ulottuvuuksia. Teoksessa: Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina, toim. Elli Heikkilä – Päivi Oksi-Walter – Minna Säävälä, Siirtolaisuusinstituutti, Tutkimuksia A 46, Turku 2014, s. 9-19.

Heinonen, Reijo E.: Arvomuisti kehitysyhteistyössä. Kulttuurien kohtaamisen lähtökohtia. Turku 2001.

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Helsinki 2020.

Helkama, Klaus: Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki 2015.

Hokkanen, Tiina: Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 267. Jyväskylä 2005.

Holmberg, Tiina: Lapset ja perheväkivalta. Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville, Stakes / Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti, Lasten Keskus, Helsinki 2000.

Husso, Marita: Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vantaa 2013.

Johnson, Michael P.: Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence against Women. Artikkeliteoksessa *Journal of Marriage and the Family*, vol. 57, No. 2, toukokuu 1995, s. 283. Saatavilla: <https://www.jstor.org/stable/353683>. Käyty 22.5.2021.

Johnston, Janet R. – Kline, Marsha – Tschann, Jeanne M.: Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access. Artikkeliteoksessa *American Journal of Orthopsychiatry*, vol. 59, lokakuu 1989, Journal Article. Saatavilla: <https://doi.apa.org/doiLanding?doi=10.1111%2Fj.1939-0025.1989.tb02748.x>. Käyty 22.5.2021.

Jokinen, Arto: Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa: Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma, toim. Johanna Niemi – Heini Kainulainen – Päivi Honkatukia, Tampere 2017, s. 36-50.

Julkunen, Raija: Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere 2010.

Kaivosoja, Matti – Auvinen, Maija: Raportti viranomaisyhteistyöstä lasten huoltoon ja tapausoikeuteen liittyvissä kiistatilanteissa 2003:2. Sosiaali- ja terveysministeriö 30.01.2003.

Kanervo, Sari – Saarinen, Tiina: Kulttuurit keskuudessamme. Turun Kulttuurikeskus 2004.

Karhuvaara, Marjatta – Kaitue, Sanna – Ruuhilahti, Susanna: Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Tampere 2013.

Keinänen, Anssi – Väättänen, Ulla: Empiirinen oikeustutkimus – Mitä ja milloin? Teoksessa: Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta, toim. Tarmo Miettinen, Helsinki 2016, s. 246-271.

Kelly, Joan B.: Children's Adjustment in Conflicted Marriage and Divorce: A Decade Review of Research. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, vol. 39, nro 8, elokuu 2000, Abstract.

Saatavilla: [https://jaacap.org/article/S0890-8567\(09\)66294-8/fulltext](https://jaacap.org/article/S0890-8567(09)66294-8/fulltext). Käyty 22.5.2021.

Koch, Mary Ann – Lowery, Carol R.: Visitation and the Noncustodial Father, *Journal of Divorce* 2/1984, Abstract.

Saatavilla: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J279v08n02_04.

Käyty 22.5.2021.

Koulu, Sanna: Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset. Lakimiesliiton kustannus. Vantaa 2014.

Koulu, Sanna: Lapsenhuoltolain uudistus ja ymmärrys perheestä. *Janus* vol. 27 (4) 2019, s. 413-421.

Kurki-Suonio, Kirsti: Isien oikeudet ja lapsen etu - Naisnäkökulma ja lapsen huollon määräytyminen. Teoksessa: Naisnäkökulmia oikeuteen, toim. Riitta Turunen, Gaudeamus 1992, s. 146-172.

Kurki-Suonio, Kirsti: Äidin hoivasta yhteishuoltoon – lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnot. Helsinki 1999.

Kurki-Suonio, Kirsti: Kotimaiset ja kansainväliset riidat lapsen huollosta. *Defensor Legis* N:o 5/2000, s. 748-761.

Lainiala, Lassi – Säävälä, Minna: Rakkautta, rikkautta ja ristiriitoja. Suomalaisten solmimat kaksikulttuuriset avioliitot. *Perhebarometri 2012*. Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E 46/2012. Helsinki 2012.

Lienhardt, Godfrey: *Social Anthropology*. Oxford University Press 1979.

Linnanmäki, Kirsikka: Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa: Lapsioikeutta, sovitteluteoriaa ja empiriaa yhdistävä tutkimus. Helsinki 2019.

Luoto, Leena: Lastenvalvojan asiantuntijuus on yksilöllistä ja yhteistä. *Sosiaaliturva* 14/2003, s. 26.

Matikka, Johanna – Muukkonen, Tiina: Turvallisuus on yhteistyön edellytys. Teoksessa: Yhteistyövanhemmuus. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja, toim. Päivi Hietanen – Vesa Keinonen – Maarita Kettunen, Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 4, Helsinki 2019, s. 96-107.

Matikkala, Jussi: Parisuhdeväkivallasta. Teoksessa: Väkivalta - seuraamukset ja haavoittuvuus, Terttu Utriaisén juhla-kirja, toim. Mirva Lohiniva-Kerkelä, Helsinki 2006, s. 415-428.

Mattila, Terhi: Huoltoriidat ja perheväkivalta. Teoksessa: Lapsen asema kansainvälistyvässä maailmassa, toim. Tuulikki Mikkola - Essi Konttinen, Helsingin hovioikeus, Helsinki 2013, s. 101-130.

Melander, Ilmari: Avioeron vaikutuksesta lapsen huoltoon. Vammala 1940.

Meyer, Joan: Power and love. Conflicting conceptual schemata. Teoksessa: The Gender of Power, toim. Kathy Davis – Monique Leijenaar – Jantine Oldersma, Lontoo 1991, s. 21-41.

Mitchell, Ann: Children in the Middle. Living Through Divorce. Lontoo 1985.

Mustasaari, Sanna: Rethinking Recognition: Transnational Families and Belonging in Law. Helsingin yliopisto 2017.

Nieminen, Jussi: Lapsen tapaamisoikeuden toteutumisen ongelmia. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia, sarja B, nro 4. Tampere 1990.

Nousiainen, Kevät – Pentikäinen, Merja: Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Suomi alisuorittajana. Teoksessa: Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma, toim. Johanna Niemi – Heini Kainulainen – Päivi Honkatukia, Tampere 2017, s. 51-67.

Oksi-Walter, Päivi: Syleilen ulkomaalaista. Teoksessa: Monikulttuurinen perhe, toim. Päivi Oksi-Walter – Jonna Roos – Ritva Viertola-Cavallari, Helsinki 2009, s. 67-127.

O'toole, Laura L.– Schiffman, Jessica R. – Edwards, Margie L. Kiter: Gender Violence: Interdisciplinary Perspectives. New York University Press 2007.

Oulasmaa, Petri: Lapsen edun arvioimisesta. Teoksessa: Oikeustiede – Jurisprudentia 25, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja 1992, Helsinki 1992, s. 215-274.

Oulasmaa, Petri: Lapsen etu oikeudellisena käsitteenä. Teoksessa *Lapsen etu – viidakon laki*, toim. Maritta Törrönen, Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki 1994, s. 106-124.

Paavilainen, Eija: Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 604. Tampere 1998.

Pajulammi, Henna: Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki 2014.

Pellonpää, Matti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki 2000.

Peltoniemi, Teuvo: Perheväkivalta. Keuruu 1984.

Peuralahti, Elina: Lapsen tapaamisoikeus. Helsinki 2012.

Pihko, Helena: Kaltoinkohtelun vaikutus kehittyviin aivoihin. Teoksessa: *Lapsen kaltoinkohtelu*, toim. Annlis Söderholm – Satu Kivitie-Kallio, Duodecim, Helsinki 2012, s. 161-167.

Piispa, Minna: Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa. Teoksessa: *Paljastettu intiimi*. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa, toim. Sari Näre – Suvi Ronkainen, Tampere 2008, s. 106-128.

Pohjonen, Soile: Naiset, väkivalta ja rikosoikeus. Teoksessa: *Naisnäkökulmia oikeuteen*, toim. Riitta Turunen, Gaudeamus 1992, s. 173-200.

Pylkkänen, Anu: Perheen sukupuolijärjestelmä. Teoksessa *Naisnäkökulmia oikeuteen*, toim. Riitta Turunen, Gaudeamus 1992, s. 120-145.

Qvist, Tiina: Parisuhdeväkivallan sovittelu Suomessa. Rovaniemi 2019.

Ronkainen, Suvi: Mitä väkivalta on? Teoksessa: Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma, Johanna Niemi – Heini Kainulainen – Päivi Honkatukia, Tampere 2017, s. 19-35.

Roos, Jonna: Monikulttuuriset perheet Suomessa. Teoksessa: Monikulttuurinen perhe, Päivi Oksi-Walter – Jonna Roos – Ritva Viertola-Cavallari, Helsinki 2009, s. 128-156.

Saksa, Erkki: Ja eron julma terä leikkasi. Raportti huolto- ja tapaamisriidoista. Forssa 1993.

Salminen, Kirsikka: Asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu ja konflikti lapsesta. Defensor Legis N:o 5/2013, s. 840-854.

Salo, Markku: Narsisti parisuhteessa, työpaikalla, naapurina, oikeussalissa. Helsinki 2020.

Savolainen, Matti: Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. Helsinki 1984.

Schiratzki, Johanna: Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige. En rättvetenskaplig undersökning. Uppsala 2008.

Schubert, Carla: Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa: Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä, toim. Anne Alitolppa-Niitamo – Stina Fågel – Minna Säävälä, Väestöliitto, Helsinki 2013, s. 63-77.

Scott, John: Power. Cambridge 2001.

Sinkkonen, Jari: Kiintymyssuhteenäkökulma vanhempien avo- tai avioeroon. Teoksessa: Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen, toim. Jari Sinkkonen – Mirjam Kalland, Helsinki 2011, s. 173-182.

Sjöblom-Immala, Heli: Puolisona maahanmuuttaja. KAKS - Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 85. Helsinki 2015.

Säävälä, Minna: Monikulttuuriset perheet. Teoksessa: Perhe ja avioliitto muutoksessa, toim. Maarit Hytönen, Kuopio 2017.

Taskinen, Sirpa: Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes, oppaita 46. Helsinki 2001.

Tolonen, Hannele – Linnanmäki, Kirsikka: Uudistunut lapsenhuoltolaki. Helsinki 2020.

Tuomi-Nikula, Outi: Kaksikulttuurinen perhe eurooppalaisen etnologian tutkimuskohteena. Teoksessa: Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen, toim. Teppo Korhonen – Pekka Leimu, Turku 1997, s. 269-297.

Valkama, Elisa – Lasola, Marjukka: Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 234. Helsinki 2008.

Valkama, Elisa – Litmala, Marjukka: Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 224. Helsinki 2006.

Vanhanen, Tuija: Yhteistyövanhemmuus ja lapsen hyvinvointi. Teoksessa: Yhteistyövanhemmuus. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja, toim. Päivi Hietanen – Vesa Keinonen – Maarita Kettunen, Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 4, Helsinki 2019, s. 74-83.

Vial-Dumas, Manuel: Parents, Children, and Law: Patria Potestas and Emancipation in the Christian Mediterranean during Late Antiquity and the Early Middle Ages. *Journal of Family History* 39:4/2014, s. 307-329.

Saatavilla:

https://www.researchgate.net/publication/270570972_Parents_Children_and_Law.

Käyty 22.5.2021.

Woodman, Gordon R.: The Challenge of African Customary Laws to English Legal Culture. Teoksessa *Legal Practice and Cultural Diversity*, toim. Ralph Grillo - Roger Ballard - Alessandro Ferrari - André J. Hoekema - Marcel Maussen – Prakash Shah, Englanti 2009, s. 135-150.

Virallislähteet:

HE 224/1982 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 60/1993 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain sekä ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 8 §:n muuttamisesta.

HE 114/2004 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 93/2005 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta.

HE 88/2018 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

SOU 2019:32, Statens Offentliga Utredningar: Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord. Stockholm 2019.

Oikeustapaukset:

KKO 2001:110

KKO 2004:118

KKO 2004:129

KKO 2010:16

KKO 2012:95

Kansainväliset säädökset, sopimukset ja kommentit:

Euroopan neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta.

Euroopan unionin perusoikeuskirja (2012/C 326/02).

Eurooppalainen yleissopimus lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta (SopS 56/1994).

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 68/1986).

Naisiin kohdistuva väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus (SopS 53/2015).

Toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lastensuojeluun liittyvissä asioissa tehty yleissopimus (SopS 9/2011).

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 63/1999).

Yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 60/1991).

Yksityisoikeuden alaa koskeva yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta (SopS 57/1994).

Lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta), CRC/C/GC/14.

Lapsen oikeuksien komitea, sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely (2011), CRC/C/FIN/CO/4.

Internet-lähteet:

Ensi- ja turvakotien liitto. Kaapatut lapset. Tietoa, materiaaleja ja tilastoja.

Saatavilla: [Materiaaleja ja tilastoja - Kaapatut Lapset ry \(ensijaturvakotienliitto.fi\)](#). Käyty 22.5.2021.

Lapsen oikeuksien komitea. 57. istunto. 30.5.-17.6.2011. Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely. CRC/C/FIN/CO/4. Päivitetty versio 7.9.2011.

Saatavilla: [ADVANCE UNEDITED VERSION \(um.fi\)](#). Käyty 22.5.2021.

Oikeusministeriön julkaisu 2007:2. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Oikeusministeriö. Helsinki 2007.

Saatavilla: [Microsoft Word - Kansi ja nimiö.doc \(valtioneuvosto.fi\)](#). Käyty 22.5.2021.

Säävälä, Minna: Monikulttuuriset avioliitot näkyvät yhä enemmän suomalaisessa arjessa. Et-nisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimuksen seura ETMU ry. Liikkeessä yli rajojen -blogi 17.6.2010.

Saatavilla: [Monikulttuuriset avioliitot näkyvät yhä enemmän suomalaisessa arjessa | Liikkeessä yli rajojen \(liikkeessaylirajojen.fi\)](#). Käyty 22.5.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lapset, nuoret ja perheet. Lähisuhdeväkivalta.

Saatavilla: Lähisuhdeväkivalta - Lapset, nuoret ja perheet - THL. Käyty 22.5.2021.

Tilastokeskus, Aikuisista perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 76,8 prosenttia naisia.

Saatavilla: Tilastokeskus - Rikos- ja pakkokeinotilasto (stat.fi). Käyty 22.5.2021.

Tilastokeskus. Avioerot.

Saatavilla: Avioerot | Tilastokeskus (stat.fi). Käyty 22.5.2021.

Tilastokeskus. Solmitut avioliitot.

Saatavilla: Solmitut avioliitot | Tilastokeskus (stat.fi). Käyty 22.5.2021.

Yle Uutiset 3.1.2021. Sovittelumenettely on mullistanut käräjäoikeuksien huoltokiistat – Noin viisi prosenttia eronneista päätty käräjille.

Saatavilla: Sovittelumenettely on mullistanut käräjäoikeuksien huoltokiistat – Noin viisi prosenttia eronneista päätty käräjille | Yle Uutiset | yle.fi. Käyty 22.5.2021.

1. Johdanto

”Family conflict is a type of its own. Its cause, its sharpening, its spread to non-participants, its form as well as its reconciliation, are unique and not comparable to corresponding features of other conflicts, because the family quarrel proceeds on the basis of an organic unity which grows through a thousand inner and outer connections.”

Georg Simmel¹

1.1 Taustaa

Monikulttuuriset ja kahden kulttuurin perheet ovat tänä päivänä yhä suureneva osa yhteiskuntaamme. Uusista avioliitoista kahdeksan prosenttia solmitaan ulkomaan kansalaisen kanssa.² Perheiden moninaistuessa parisuhteista tulee yhä haasteellisempia. Erilaiset kulttuurit törmäävät erityisesti perheen tunnesuhteissa, ja suuri osa monikulttuurisista avioliitoista päättyykin eroon. Suomessa tapahtuu vuosittain 13 000-14 000 avioeroa, mikä lisäksi paljon avoliittoja purkautuu.³ Kun vuonna 2002 Suomessa oli 30 000 monikulttuurista perhettä, kymmenen vuotta myöhemmin, vuonna 2012, luku oli jo 47 000, ja määrä kasvaa koko ajan. Kahden kulttuurin avioliitoissa eronneisuus on kolme kertaa yleisempää kuin suomalaisten välisissä liitoissa.⁴

Vuonna 2019 Suomessa solmittiin yli 3 300 sellaista kansainvälistä avioliittoa, joissa Suomessa vakituisesti asuva Suomen kansalainen meni ulkomaan kansalaisen kanssa naimisiin. Naisia tällaisten kansainvälisten avioliittojen puolisoista oli lähes 1 700. Suomalaisten naisten ulkomaan kansalaisten kanssa solmimien avioliittojen määrä on kasvanut 2000-luvulla, vaikkakin vuonna 2019 avioliittoja solmittiin noin 190 vähemmän edellisvuoteen verrattuna.⁵

---

¹ *Golding* 1975, s. 115.

² *Heikkilä* 2014, s. 15.

³ *Aaltonen* 2015, s. 23.

⁴ *Sjöblom-Immala* 2015, s. 12.

⁵ *Tilastokeskus, solmitut avioliitot.*

Suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten väliset avioerot ovat lisääntyneet tasaisesti 1990-luvun alusta alkaen. Vuonna 2018 purkautui lähes 900 suomalaistaustaisen naisen ja ulkomaalaistaustaisen miehen avioliittoa. Samana vuonna suomalaistaustaisen miehen ja ulkomaalaistaustaisen naisen välisiä avioeroja oli puolestaan yli 700.⁶

Yksi monikulttuuristen perheiden haasteista on erot lasten kasvatuksessa. Lapsen etu ymmärretään eri tavalla, riippuen vanhempien omasta kasvuympäristöstä ja sen tuomista arvoista. Eri taustatekijät vaikuttavat siihen, mikä nähdään lasten edun mukaiseksi ja mikä ei. Tämän vuoksi monikulttuuriset huoltajuuskiistat ovat usein vaikeita.⁷

Noin 30 000 lasta vuosittain joutuu kokemaan vanhempiensa eron. Vanhempien hyvä yhteistyö on tärkeä asia lapsen sopeutumisen kannalta, mutta usein se jää pelkäksi tavoitteeksi. Itse eroa vahingollisemmaksi on monin tutkimuksin todettu vanhempien riitely, varsinkin jos se jatkuu vielä eron jälkeen.⁸ *Kirsti Kurki-Suonion* mukaan vanhempien yhteistoiminta eron jälkeen vaikuttaa lapsen sopeutumiseen enemmän kuin kummankin vanhemman yksilöllinen suhde lapseen. On selvää, että vaikeat keskinäiset ristiriidat voivat tehdä vanhempien välisen yhteistyön mahdottomaksi.⁹

Eron tuoman kriisin myötä vanhemman oma tausta omanlaisine arvoineen tulee selkeämmin esille. Erityiset haasteet parisuhteen purkautumisen yhteydessä liittyvät vanhempien erilaisiin kulttuuritaustoihin. Kulttuuriset ja uskonnolliset normit konkretisoituvat usein avioeron kautta. Erilaiset näkemykset voivat koskea esimerkiksi lapsen kansalaisuutta, uskontoa, kasvatusta, yhteydenpitoa molempien vanhempien sukuihin, uskonnollisten juhlien viettoa tai yleensäkin avioliiton tarkoitusta. Joissakin kulttuureissa avioerot eivät ole ollenkaan hyväksytyjä. Toisissa kulttuureissa on itsestään selvää, että lapset jäävät eron myötä isän sukuun. Nämä kaikki asiat vaikuttavat siihen, miten hyvin tai huonosti vanhemmat pystyvät sopimaan lapsen asioista eron jälkeen.¹⁰

---

⁶ Tilastokeskus, *avioerot*.

⁷ *Aaltonen* 2020, s. 102-108.

⁸ *Aaltonen* 2015, s. 24-25.

⁹ *Kurki-Suonio* 1992, s. 168-170; *Auvinen* 2006, s. 215.

¹⁰ *Valkama – Lasola* 2008, s. 31-32.

1.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkielmani sijoittuu lapsioikeuden alaan. Käsittelen lapsen etua oikeudellisena ja kulttuurisena käsitteenä. Erityisesti tutkin lapsen edun tulkintoja vanhempien eroon liittyvän huoltoriidan yhteydessä. Tutkimusmenetelmäni on lainopin ja empiirisen tutkimuksen yhdistelmä. Lainopin kautta tutkin sitä, miten lapsen etu ilmenee Suomen laissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Tutkin myös, miten lapsen etua on aiemmin tutkittu, ja miten sitä on käsitelty oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä. Tutkielmassani on aineksia oikeustieteen lisäksi lääketieteestä, psykologiasta ja yhteiskuntatieteistä, joten sitä voi pitää luonteeltaan tieteidenväli-senä.¹¹

Tutkielmani empiirisellä osiolla pyrin konkretisoimaan tutkielmani aihepiiriä. Empiirinen tutkimusmenetelmäni on kvalitatiivinen haastattelututkimus.¹² Olen haastatellut kaksikulttuuristen perheiden äitejä, joiden entinen puoliso on kotoisin toisesta maasta kuin he itse ovat. Olen haastatellut myös lastenvalvojia ja lakimestä heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään lapsen edusta ja sen tulkinnoista vanhempien eroon liittyvissä huoltoriidoissa. Lastenvalvojien haastatteleminen varten olen saanut tutkimusluvan Eksotelta (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus) 2.6.2017.

Käsittelen tutkielmassani lapsen edun tulkintoja eri teemojen kautta. Tarkastelen sitä, mitä tarkoittaa kahden kulttuurin perhe ja millaiset arvomaailmat ovat tunnusomaisia kahden kulttuurin eroperheiden vanhemmille. Tutkin erilaisia arvoja ja tasa-arvon toteutumista kahden kulttuurin eroperheissä. Tutkin myös vallankäyttöä ja sen muotoja sekä niitä tulkintoja, joita lapsen edulle antavat lainsäädäntö, oikeuskirjallisuus ja oikeuskäytäntö, yhteiskunta- ja sosiaalitieteellinen kirjallisuus sekä haastatteleman kahden kulttuurin eroperheiden äidit, lastenvalvojat ja lakimies. Erilaisia näkökulmia analysoimalla pyrin luomaan mahdollisimman kattavaa kokonaiskuvaa tutkimukseni kohteesta.

---

¹¹ Linnanmäki 2019, s. 7-8.

¹² Keinänen – Vääänen 2016, s. 259.

1.3 Tutkimuksen tavoite

Lapsen etua pidetään juridiikassa kantavana tavoitteena ja ratkaisun perustana. Sen merkityssältö määräytyy kuitenkin myös lainsäädännön ulkopuolella olevien tietojen, arvojen ja arkikokemuksen perusteella. Ihmisten yksilölliset käsitykset lapsen edusta määrittävät henkilöiden omien kokemusten ja jokaisen oman elämäntilanteen mukaan, joten jokaisella vanhemmalla ja kasvattajalla on oma perusteltu näkemyksensä ja toimintatapansa esimerkiksi lapsen hoidosta, kasvatuksesta, elättämisestä, valvonnasta ja edustamisesta.¹³ Koska ihmisen tausta ja erityisesti kasvuolosuhteet vaikuttavat hyvin paljon arvojen ja ajattelutapojen muodostumiseen, tämä vaikuttaa väistämättä parisuhteeseen ja lasten kasvatukseen. Kun siis puoliset ovat lähtöisin hyvinkin erilaisista kulttuureista, heidän arvonsa ja sitä kautta tavoitteensa elämän suhteen saattavat poiketa ratkaisevan paljon toisistaan. Arvojen erilaisuus aiheuttaa yhteentörmäyksiä parisuhteissa, ovat ne sitten yksi-, kaksi- tai monikulttuurisia.

Lapsen etu on käsite, johon sisältyy hyvin vahva arvolataus. Lapsen edun tulkinnat eroavat toisistaan erityisesti juuri kahden kulttuurin eroperheissä, joissa jo lähtökohtaisesti on kyse kahdesta erilaisesta kulttuurista erilaisine arvoineen ja perhekäsityksineen. Nämä piirteet tulevatkin eron myötä usein aiempaa selvemmin esiin ja aiheuttavat helposti ristiriitoja ja vaikeuttavat siten myös eron jälkeistä yhteistyötä vanhempien välillä.¹⁴

Tavoitteeni tässä tutkimuksessa on selvittää niitä oikeudellisia tulkintoja, joita lapsen edulle huoltajuudesta päätettäessä annetaan Suomen laissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, ja millaisia tulkintoja lapsen edulle voidaan eri kulttuuritaustoista riippuen antaa. Tämän kautta tarkoitukseni on lisätä ymmärrystä lapsen edun erilaisista mahdollisista tulkinnoista. Kulttuurien välisen ymmärryksen lisääntymisen voidaan ainakin toivoa vähentävän avioeroja, ja eroperheissäkin se voi parantaa mahdollisuuksia rakentamaan yhteistyöhön vanhempien välillä. Sitä kautta se voi edistää lapsen oikeutta turvalliseen perheeseen. Lisääntynyt kulttuurien välinen ymmärrys voi edistää myös huoltoratkaisuissa päättymistä lapsen kannalta parhaaseen mahdolliseen ratkaisuun.

---

¹³ Oulasmaa 1994, s. 107.

¹⁴ Valkama - Lasola 2008, s. 31-33.

2. Lapsen edun käsittelyä oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä

2.1 Aiempaa tutkimusta

Lapsen etua on tutkimuksissaan käsitellyt jo vuonna 1940 *Ilmari Melander* kirjassaan *Avioeron vaikutuksesta lapsen huoltoon*. Hänen mukaansa sopivaisuusperiaatteella tuli olla määräävä asema lasten huollosta määrättäessä.¹⁵

Matti Savolainen toimi oikeusministeriön lainvalmisteluosastolla puheenjohtajana vuoden 1981 työryhmässä, joka valmisti ehdotuksen lapsen huollon sääntelystä.¹⁶ Savolainen on käsitellyt vuonna 1984 kirjassaan *Lapsen huolto ja tapaamisoikeus* lapsen etua päätettäessä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Kirja ajoittuu vuoteen, jolloin *laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)* oli juuri tullut voimaan. Savolainen on tulkinnoissaan yhteishuollon kannalla, vaikkakin lapsen edun tulee hänen mielestään olla kaiken lasta koskevan päätöksenteon tärkein tavoite. Savolainen katsoo huolto- ja tapaamisoikeutta koskevien säännösten tarkoituksena olevan pyrkiä tukemaan ja suojaamaan lapsen suhdetta kumpaankin vanhempaansa.¹⁷

Kirsti Kurki-Suonio on tutkinut lapsen etua vuonna 1999 valmistuneessa väitöskirjassaan *Äidin hoivasta yhteishuoltoon - lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat*. Kurki-Suonion tutkimus on oikeustieteellinen, vertaileva tutkimus siitä, miten lapsen etua on tulkittu ja tulkitaan määrättäessä lapsen huollosta vanhempien erotessa. Kurki-Suonio osoittaa laajassa tutkimuksessaan lapsen edun tulkintojen kulttuurisidonnaisuutta sen mukaan, miten missäkin kulttuurissa minäkin aikana vanhemman ja lapsen rooleista on ajateltu, ja miten nämä näkemykset ovat vuosien varrella muuttuneet.¹⁸

Teija Hautanen on tutkinut väitöskirjassaan huoltoriitoihin liittyvää perheväkivaltaa. Hautasen akateeminen väitöskirja *Väkivalta ja huoltoriidat* tarkastettiin Tampereen yliopistossa vuonna

---

¹⁵ *Melander* 1940, s. 35.

¹⁶ *Kurki-Suonio* 1999, s. 452.

¹⁷ *Savolainen* 1984, s. 126.

¹⁸ *Kurki-Suonio* 1999.

2010. Hautasen mukaan huoltoriidan viranomaisten tapa käsitellä väkivaltaväitteitä suhteessa lain painottamaan lapsen etuun näyttää hyvin epäjärjestelmälliseltä, koska väkivaltaa ei systemaattisesti kirjata asiakirjoihin eikä sitä myöskään arvioida ja tulkita yhdenmukaisesti tai ennakoitavasti. Myös kansainvälisessä tutkimuksessa on tuotu esiin havainto väkivallan ongelmallisesta käsittelystä huolto- ja tapaamiskäytäntöjen viranomaistoiminnassa. Tähän on syynä se, että lainsäädännön ja käytäntöjen keskeisenä periaatteena ja sitä kautta oletuksena on vanhempien sovinnollisuus ja molempien vanhempien vanhemmuuden jatkuminen yhtäläisenä erosta huolimatta, minkä väkivalta ja myös lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö kyseenalaistavat. Tämä voidaan nähdä myös hyvinvointivaltion ongelmana, koska vähättelevä ja jopa sivuuttava tapa suhtautua perheen sisäiseen väkivaltaan kertoo vastuuttomuudesta, jota ei luonnollisesti haluta yhteiskunnan tasolla tunnustaa.¹⁹

Lassi Lainiala ja *Minna Säävälä* ovat tutkineet kaksikulttuurisia avioliittoja ja julkaisseet perhebarometrin vuonna 2012. Tutkimuksessa, jonka nimi on *Rakkautta, rikkautta ja ristiriitoja – Suomalaisten solmimat kaksikulttuuriset avioliitot*, on käsitelty muun muassa kaksikulttuurisissa perheissä ilmeneviä ristiriitoja lastenkasvatuksessa. Tutkimuksen mukaan puolisoiden erilaiset kulttuuritaustat eivät välttämättä yleensä ole aiheuttaneet ristiriitoja lastenkasvatusasioissa, mutta selvästi muita yleisempiä kasvatusriidat ovat olleet kuitenkin Suomessa syntyneiden naisten ja Afrikassa syntyneiden miesten välisissä liitoissa.²⁰

Sanna Koulun vuonna 2014 julkaistu väitöskirja *Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset* käsittelee perhesuhteiden oikeudellistumista sekä hoivaa ja huolenpitoa sopimisen kohteena. Koulun mukaan lapsen etu ratkaisukriteerinä on periaatteena välttämätön, mutta toisaalta hankala oikeusturvan ja ratkaisujen kontrolloitavuuden kannalta. Lapsen edun voi jakaa universaaliin tai yleiseen lapsen etuun sekä yksittäisen lapsen hyvinvointiin. Koulun mukaan on syytä kirjoittaa myös muista hahmotusmalleista, jotka määrittävät lapsen etua tai muuten vaikuttavat ratkaisujen taustalla. Tällaisina voidaan pitää olettaa luonnollisen vanhemmuuden ensisijaisuudesta tai oikeanlaisen hoivan arvosta. Muita lasta koskevia ratkaisuja oikeuttavia hahmotusmalleja

---

¹⁹ Hautanen 2010, s. 7.

²⁰ Lainiala - Säävälä 2012, s. 85, 91.

eli skeemoja ovat lapsen hyvinvointi, vanhempien autonomia, tosiasiallinen hoiva sekä valtion vallankäyttö yhteisen hyvän vuoksi.²¹

Yksi lapsen etua tutkinut oikeustieteellinen tutkimus on *Henna Pajulammin* vuonna 2014 valmistunut väitöskirja, jonka nimi on *Lapsi, oikeus ja osallisuus*. Pajulammin keskittyy tutkimaan sitä, miten lapsen oikeus osallistua, tulla kuulluksi ja huomioon otetuksi itseään koskevissa asioissa ilmenee laissa ja lasta koskevassa päätöksenteossa.²²

Sanna Mustasaari on tutkinut väitöskirjassaan *Rethinking Recognition: Transnational Families and Belonging in Law* vuodelta 2017 kansainvälisiä perhesuhteita ja niiden laillista tunnustamista. Hän keskittyy tutkimuksessaan kolmeen oikeudenalaan: perheoikeuteen, kansainväliseen yksityisoikeuteen ja maahanmuutto-oikeuteen.²³ Hänen tutkimuksensa kohdistuu muun muassa siihen, miten määritellään ne normit, jotka antavat muodollisen aseman sille, että henkilön voidaan katsoa kuuluvan yhteisöön, ja millainen identiteetti tuohon suhteeseen sisältyy. Tähän liittyen Sanna Mustasaari tutkii myös sitä, miten tätä yhteisöön kuulumista käsitellään oikeuskäytännössä ja oikeudellisessa argumentaatiossa eri oikeudenaloilla.²⁴

Kirsikka Linnanmäki on vuonna 2019 julkaistussa väitöskirjassaan *Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa* tutkinut sitä, miten lapsen etu otetaan huomioon huoltoriidoissa ja niitä tuomioistuinsovittelussa. Linnanmäki käsittelee tutkimuksessaan laajasti sovitteluteoriaa, lapsioikeutta, lapsen etua huoltoriidoissa ja tuomioistuinsovittelussa sekä lapsioikeuden ja sovitteluteorian yhteensovittamista.²⁵

Tiina Qvistin väitöskirja vuodelta 2019 on nimeltään *Parisuhdeväkivallan sovittelu Suomessa*. Qvist on käsitellyt sovittelua kriittisesti ja empiirisesti erityisesti parisuhdeväkivallan uhrin näkökulmasta. Qvist päätyy analyysissään tulokseen, jonka mukaan sopimuksellisuuden myötä parisuhdeväkivaltarikoksen rikosluonne katoaa, jolloin uhrin katsotaan olevan osasyllinen ta-

---

²¹ *Koulu* 2014, s. 390.

²² *Pajulammi* 2014.

²³ *Mustasaari* 2017, s. 5.

²⁴ *Mustasaari* 2017, s. 7-8.

²⁵ *Linnanmäki* 2019, s. 1-8.

pahtuneeseen väkivaltaan ja hän menettää täten oikeusturvansa. Qvist on sillä kannalla, että sovittelun ei tule missään tilanteessa korvata rikosprosessia.²⁶

Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa on kärjätuomari *Anna-Kaisa Aaltosen* teos vuodelta 2020. Kirja on uudistettu painos Aaltosen vuoden 2009 teoksesta. Aaltonen on kirjassaan käsitellyt erikseen monikulttuurisia eroperheitä, joilla hän tarkoittaa perheitä, joissa vähintään toinen vanhemmista on ulkomaalaistaustainen²⁷. Aaltosen mukaan lapsen oikeudet ja velvollisuudet ymmärretään eri kulttuureissa eri tavoin, ja myös vanhempien käsityksiin lapsen edusta ja lapsen asemasta vaikuttaa heidän taustakulttuurinsa ja se yhteiskunta, josta he ovat tulleet Suomeen. Länsimaissa lapsi ja lapsen rooli yhteiskunnassa nähdään eri tavalla kuin yhteisöllisissä kulttuureissa. Myös uskonnon rooli painottuu eri tavalla eri kulttuureissa ja vaikuttaa näkemyksiin avioerosta, parisuhteesta ja vanhemmuudesta.²⁸

Vuonna 2021 ilmestynyt kirja *Lapsen oikeudet perheessä* on *Suvianna Hakalehdon* ja *Virve Toivosen* toimittama, monipuolinen ja käytännönläheinen esitys lapsen oikeudellisesta asemasta perheessä. Hakalehdon ja Toivosen mukaan perheoikeudellisten suhteiden tarkastelua juridisesta näkökulmasta on yleisesti pidetty sekä haasteellisena että epätoivottuna, koska perhe on haluttu pitää juridisen puuttumisen ulottumattomissa. On pidetty itsestään selvänä, että vanhemmat aina ja kaikissa tilanteissa toimivat oman lapsensa parhaaksi. Lapsioikeuden asiantuntijat kuitenkin tietävät, että näin ei aina ole. Huoltajuuteen ei liity kelpoisuusvaatimuksia, joten kukaan ei voi valvoa sitä, selviytyykö huoltaja hänelle lapsenhuoltolaisa määrättyistä tehtävistä.²⁹

2.2 Oikeuskäytäntöä

Korkeimman oikeuden ratkaisuisissa *KKO 2001:110*, *KKO 2004:129* ja *KKO 2010:16* lapsen edun käsitettä on käsitelty tavallista enemmän. Tapauksessa *KKO 2004:118* kyse oli selvästi

---

²⁶ Qvist 2019, s. 3-4.

²⁷ Aaltonen 2020, s. 102.

²⁸ Aaltonen 2020, s. 103.

²⁹ Hakalehto - Toivonen 2021, s. 24-25.

kahden kulttuurin eroperheestä ja tapauksessa *KKO 2012:95* lapsen huollon siirtämisestä isältä äidille lapsen omasta aloitteesta.

Ratkaisussa *KKO 2001:110* oli kyse lasten huollon määräämisestä heidän äitinsä kuoleman jälkeen. Käräjä- ja hovioikeus antoivat ensin huoltajuuden lapsen ulkomailla asuvalle isälle. Korkein oikeus näki lapsen edun mukaisimpana myöntää lasten huoltajuuden heidän kanssaan Suomessa vuosien ajan asuneelle äidin avopuolisolle, jonka kanssa lapset itse halusivat jatkaa asumistaan.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa *2004:118* oli kyse lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Käräjäoikeuden mukaan silloin yksivuotias lapsi sai tavata isäänsä kerran kuukaudessa valvotusti. Lapsen vanhempien suhde oli todistettusti väkivaltainen. Äiti oli käräjäoikeudessa myöhemmin vaatinut, että isän oikeus tavata lasta poistetaan. Isä puolestaan vaati viikonlopputapaamisia ja yhtäjaksoista kahden viikon tapaamista kesälomalla. Lapsen ollessa kolmevuotias käräjäoikeus päätti hylätä äidin hakemuksen ja määräsi edelleen valvotut tapaamiset kerran kuukaudessa. Lapsen molemmat vanhemmat valittivat päätöksestä hovioikeuteen. Hovioikeudessa lapsen äiti oli uskottavasti kertonut, että lapsen isä oli uhannut viedä lapsen Turkkiin kasvatettavaksi, koska tämä ei katsonut suomalaisen yhteiskunnan sopivan tyttärensä kasvuympäristöksi. Lapsen isä oli hovioikeudessa kiistänyt asian, mutta hän oli kertonut, että hänen äitinsä sisko asuu edelleen Turkissa. Hovioikeuden antaman määräyksen mukaan nelivuotias lapsi sai tavata isäänsä, jos lapsi itse halusi. Tällä ratkaisulla päätösvalta asiassa oli jätetty lapselle, mikä tarkoitti sitä, että lapsen tulisi itse päättää asemastaan vanhempiensa välisissä riitaisuuksissa. Ratkaisu ei ollut Korkeimman oikeuden päätöksen mukaan lapsen edun mukainen eikä täytäntöönpantavissa, joten se palautettiin hovioikeuteen uudelleen käsiteltäväksi.

Ratkaisussa *KKO 2004:129* käsiteltiin lapsen etua ja erityisesti lapsen kuulemista ja lapsen mielipiteelle annettavaa painoarvoa lapsikaappaustapauksessa. Lasten äiti oli tapauksessa jättänyt lapset palauttamatta Suomesta Yhdysvaltoihin lasten isän luo. Lasten etua tutkittiin, ja lapset ilmaisivat haluavansa asua äitinsä kanssa Suomessa, mutta äidin katsottiin vaikuttaneen lastensa mielipiteisiin siinä määrin, että Korkein oikeus päätti lopulta palauttaa lapset isänsä luo Yhdysvaltoihin. Eri mieltä ollut Korkeimman oikeuden jäsen Lauri Lehtimaja olisi antanut lap-

sille tilaisuuden tulla kuulluksi vielä ennen Korkeimman oikeuden ratkaisua, mutta kuulemista ei kuitenkaan toteutettu.

Tapauksessa *KKO 2010:16* oli kysymys lapsen huollon uskomisesta äidin ohella tämän kanssa rekisteröimättömässä parisuhteessa elävälle kumppanille, joka oli tähän suostunut. Lapsen isyyttä ei voitu tässä tapauksessa selvittää, koska lapsi oli hankittu anonyymien sukusolujen avulla. Vaikka osapuolet olivat päättäneet yhdessä lapsen hankkimisesta, kärjäoikeus ja hovioikeus olivat sitä mieltä, että ohjeishuoltajan määrääminen lapselle oli tarpeetonta. Korkeimman oikeuden mielestä oli lapsen edun mukaista, että lapsen äidin kanssa rekisteröimättömässä parisuhteessa olevalla henkilöllä oli huoltajalle kuuluvia oikeuksia ja velvollisuuksia. Silloin hän voisi äidin ohella osaltaan huolehtia lapsen hyvinvointiin liittyvistä käytännön toimista.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa *KKO 2012:95* käsiteltiin lapsen huoltoa, kun 16-vuotias lapsi itse halusi, että hänen huoltonsa siirretään isältä äidille, jonka luokse hän oli muuttanut noin kuukautta aiemmin. Käsiteltävänä oli lapsenhuoltolain 14 §, jonka mukaan lapsella ei ole asiansaisasemaa hänen huoltoaan koskevassa oikeudenkäynnissä. Jos lapsen huoltaja tai vanhemmat eivät toimi lapsen edun mukaisesti, sosiaalitoimen tehtävä oli selvittää asia ja toimia lapsen edun mukaisesti. Kärjäoikeus jätti hakemuksen tutkimatta. 16-vuotias lapsi kuitenkin katsoi, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 14 § oli ristiriidassa kansallisten perusoikeuksien sekä kansainvälisten ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksia koskevien sopimusmääräysten kanssa, joten hän valitti hovioikeuteen. Hovioikeudessa todettiin, että aihetta kärjäoikeuden päätöksen muuttamiseen ei ollut ilmennyt. Korkein oikeus myönsi lapselle valitusluvan. Lapsi vaati kärjäoikeuden ja hovioikeuden päätöksiä kumottavaksi. Korkein oikeus ei kuitenkaan kumonnut kärjäoikeuden eikä hovioikeuden päätöksiä.

3. Teemat

3.1 Kahden kulttuurin perhe

Kun lukee *Suomen lain* säädöksiä, jotka koskettavat avioliittoa ja perhettä, tulee kuva sovinnollisista puolisoista, jotka osoittavat toisilleen luottamusta ja toimivat perheen yhteiseksi hyväksi avioliiton aikana ja sen purkautuessa.³⁰ Ristiriitojenkin keskellä puolisoitten välisen neuvottelujen ja yhteisymmärryksen toivotaan jatkuvan, joten huoltajien odotetaan sopivan lastensa huoltoa koskevista, pienistä ja suurista asioista keskenään joustavasti, toistensa ja lapsensa edun huomioiden.³¹ Ideologinen käsitys perheestä määrittelee ihanteelliset ja tuo esiin poikkeavat perhemallit, mutta se ei anna realistista kuvaa todellisuudesta.³²

Avioliittolain mukaan perhe on joukko ihmisiä, jotka asuvat yhteisessä taloudessa ja elättävät toisiaan.³³ Laki ei kuitenkaan määrittele, ketkä muodostavat perheen ja miten perheenjäsenten tulee siinä käyttäytyä. Laissa ei puhuta sukupuolten aseman eroista. Puolisot ovat Suomen laissa sukupuoleltaan neutraaleja yksilöitä, jotka tekevät itsenäisiä päätöksiä sekä sopimuksia keskenään ja muiden kanssa.³⁴ Erosäännöksissä painotetaan sovinnollisuutta, ja oletuksena on, että erotessaankin puolisot ovat vahvoja yksilöitä, jotka osaavat valvoa omaa etuaan.³⁵

Se, asuvatko lapsen vanhemmat yhdessä, ei vaikuta lasten oikeuksiin. Vanhemmat ovat velvolliset elättämään ja yleensä myös huoltamaan lapsiaan yhdessä. Vaikutusta ei ole sillä, ovatko lasten vanhemmat naimisissa, asuvatko he avioliitossa vai kokonaan erillään toisistaan.³⁶ Yksilöillä on vapaus valita itse elämänmuotonsa, ja ihmisten yksityisyyttä kunnioitetaan erottamalla yksityinen perhe julkisesta yhteiskunnasta. Lasten oikeuksia yhteiskunta pyrkii turvaamaan niin, että ne eivät riipu perheolosuhteista.³⁷

³⁰ *Avioliittolaki* (411/1987) 2 §.

³¹ *Avioliittolaki* (411/1987) 20-21 §; *Pylkkänen* 1992, s. 120; *Kurki-Suonio* 2000, s. 753.

³² *Fingerroos ym.* 2016, s. 29.

³³ *Avioliittolaki* (411/1987) 46 §.

³⁴ *Avioliittolaki* 2 §, (234/1929) 33 §.

³⁵ *Pylkkänen* 1992, s. 143.

³⁶ *Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta* (352/2019) 3 § ja (190/2019) 2 luku.

³⁷ *Pylkkänen* 1992, s. 121.

Perheet ovat tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa monimuotoisempia kuin koskaan ennen. Esimerkiksi maahanmuuttajien toisenlaiset perhekulttuurit ovat tutkijoiden keskuudessa herättäneet keskustelua perheen rajoista ja perhe-elämän etiikasta ja moraalista.³⁸ Eri yhteiskunnissa perheellä tarkoitetaan eri asioita.³⁹

Kulttuurisella taustalla tarkoitetaan niitä yhteiskunnallisia olosuhteita, joissa henkilö on kasvanut, ja niitä asioita, jotka hän on sisäistänyt itsestäänselvyyksinä elämässä.⁴⁰ Kulttuuriset taustat tarkoittavat erilaisia kielellisiä, uskonnollisia tai etnisiä ryhmiä tai kansakuntia. Eri kulttuureissa avioliitto ja perhe määritellään eri tavoin, ja suvun rooli ja velvollisuudet nähdään toisistaan poikkeavasti. Avioliitto nähdään monissa kulttuureissa sukujen muodostamana liittona, ei niinkään kahden yksilön yhteen liittymisenä. Jonkinlainen kulttuurinen kuilu löytyy sukupuolten väliltä myös saman kulttuurin sisältä, joten sillä perusteella kaikkia avioliittoja voidaan pitää jollakin tavalla kaksikulttuurisina.⁴¹

Perhettä sanotaan kaksikulttuuriseksi, jos perheen vanhemmat ovat syntyneet eri maissa ja kasvaneet erilaisissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa.⁴² Vuoden 2020 tilaston mukaan Suomessa asuvista aviopareista 6-7 prosenttia elää liitossa, jossa vähintään toinen puolisoista on ulkomaalainen. Ylivoimaisesti eniten Suomessa asuu ulkomaalaistaustaisista ryhmistä venäläisiä ja virolaisia. Irakilaista ja Somaliasta muuttaneita on seuraavaksi eniten, vaikkakin lukumääräisesti paljon vähemmän kuin venäläisiä ja virolaisia.⁴³ Suhteessa eniten suomalais-ulkomaalaisia perheitä on pääkaupunkiseudulla.⁴⁴

Perhesyyt ovat useimmissa Länsi-Euroopan maissa tärkeimpiä laillisen maahanmuuton perusteita. Avioliitto on monelle vähemmän kehittyneen maan kansalaiselle mahdollisuus muuttaa Eurooppaan. Muuttaja pitää avioliittomuuttoa yleensä ongelmattomana ilmiönä, vaikka se ei välttämättä kuitenkaan aina johda menestyksekkääseen sosiaaliseen integroitumiseen.⁴⁵ Moni-

---

³⁸ Forsberg 2003, s. 8.

³⁹ Forsberg 2003, s. 11.

⁴⁰ Säävälä 2017, s. 192.

⁴¹ Breger – Hill 1998, s. 6-7; ks. myös Lienhardt 1979, s. 96.

⁴² Lainiala – Säävälä 2012, s. 16.

⁴³ Aaltonen 2020, s. 102.

⁴⁴ Lainiala – Säävälä 2012, s. 15.

⁴⁵ Säävälä 2010, *Liikkeessä yli rajojen -blogi*.

kulttuuriset avioliitot päättyvät eroon keskimäärin useammin kuin muun väestön avioliitot. Tuomioistuimissa käsitellyistä huoltoriidoista 13 prosenttia on sellaisia, joissa ainakin lapsen toinen vanhempi on ulkomaalaistaustainen.⁴⁶

Kahden kulttuurin liitto vaatii toimiakseen vuorovaikutustaitoja, joustavuutta ja kunnioitusta kumppania ja hänen taustaansa kohtaan, ja näitä taitoja tarvitaan myös erotilanteessa.⁴⁷ Kahden kulttuurin perheet kohtaavat arjessaan monenlaisia haasteita. Ristiriidat syntyvät usein pienistä, arkipäiväisistä asioista tai suuremmista kokonaisuuksista. Konfliktien aiheita ovat kieli, ympäristöstä nousevat painostustekijät, fyysisen ja psyykkisen väkivallan pelko, talous ja puolisoiden välinen viestintä. Usein kahden kulttuurin parisuhteissa yhdistäviä ja kannattelevia tekijöitä voivat olla esimerkiksi puolisoiden samanlainen maailmankatsomus ja sosiaalinen asema. Arvojen samankaltaisuus on merkittävä asia. Joillekin maahanmuuttajille sopeutuminen suomalaiseen ajatusmaailmaan ja arvoihin on haasteellista. Myös vieraaseen kieliympäristöön sopeutuminen voi olla vaikeaa.⁴⁸ Yksi kahden kulttuurin erojen erityispiirre verrattuna ns. tavallisiin, yhden kulttuurin eroihin on maahanmuuttajavanhemman puutteellinen kielitaito, joka voi johtaa monenlaisiin kommunikaatiovaikeuksiin vanhempien välillä. Vaikka aikuisena Suomeen muuttanut henkilö olisi ollut vuosikymmeniä Suomessa, hänen kielitaitonsa harvoin ylittää samalle tasolle kuin äidinkielenään suomea puhuvan kielitaito⁴⁹, eikä vieraan kielen vivahteita ole välttämättä helppoa sisäistää. Eri kulttuureissa samoilla sanoilla on usein eri merkityssisältö, ja eri kielten tavat ilmaista asioita, käyttää sanoja ja äänenpainoja sekä rytmittää puhetta ja hiljaisuutta vaihtelevat kulttuureittain.⁵⁰

Outi Tuomi-Nikulan mukaan monikulttuurisissa parisuhteissa tapahtuu kahden tason, makro- ja mikrotason, akkulturaatiota. Akkulturaation makrotaso tarkoittaa sitä, että kotimaastaan muuttaneen täytyy akkulturoitua eli sopeutua uuden kotimaansa yhteiskuntaan ja elämään. Akkulturaation mikrotaso puolestaan tarkoittaa sitä, että molemmat puolisoista kokevat akkulturaatio-

---

⁴⁶ Aaltonen 2015, s. 303.

⁴⁷ *Ensi- ja turvakotien liitto / Neuvokeskus* 2013, s. 29.

⁴⁸ *Anglé* 2014, s. 101-102.

⁴⁹ *Oksi-Walter* 2009, s. 116.

⁵⁰ *Aaltonen* 2020, s. 105, ks. myös *Kanervo - Saarinen* 2004, s. 16-17.

prosessin tutustumalla ja tottumalla toisen puolison käsityksiin avioliiton rooli-odotuksista ja arvomaailmasta, minkä seurauksena molempien puolisoitten kulttuuri-identiteetti muuttuu.⁵¹

Maahanmuuttajapuoliso saattaa ainakin aluksi odottaa suomalaisen puolisonsa noudattavan oman maansa tapoja. Parisuhteen ja perheen toiminta vaatii kuitenkin sitä, että molemmat puolisoista antavat periksi ja sopeutuvat toisen puolison toimintamalleihin.⁵² Tutkimusten perusteella maahanmuuttajien akkulturaatioasenteet eriytyvät eri elämänalueiden mukaan. Maahanmuuttaja voi esimerkiksi työpaikallaan olla täysin integroitunut työporukkaansa, mutta kotioloissa hän edustaa oman etnisen ryhmänsä edustamia toimintatapoja. Yksityselämässä oma kulttuuri pysyykin vanhemmin esillä.⁵³ Maahanmuuttajien lisäksi myös heidän suomalaiset puolisonsa kokevat helposti akkulturaatiostressiä, kuten masennusta, iho-oireita, vatsakipuja ja työuupumusta sekä muita stressistä johtuvia oireita.⁵⁴

Sukulaisten ja puolisoitten väliset suhteet ovat kaikkialla maailmassa vahvojen kulttuuristen arvojen ja käytäntöjen kehystämiä. Historiallisesti syntyneet odotukset ja latautuneet symbolit määrittävät sen, miten ihmiset käsittelevät läheisten huolenpitoa, kiintymistä, velvollisuuksia ja oikeuksia perheessä. Se, mitä perheellä tarkoitetaan, määrittyy historiallisesti ja kulttuurisesti. Länsimaissa, kuten Pohjois- ja Länsi-Euroopassa, USA:ssa ja Australiassa, perheestä puhuttaessa puhutaan yleensä ydinperheestä, eli vanhemmista lapsineen.⁵⁵ Yksilöllisyyden korostus näkyy myös suomalaisessa lapsilainsäädännössä ja tarkoittaa muun muassa yksilön riippumattomuutta, itsenäisyyttä ja oikeutta omiin valintoihin.⁵⁶

Jos verrataan esimerkiksi pohjoiseurooppalaista tai suomalaista perhekäsitystä ja monella muulla alueella vallitsevaa perhekäsitystä, suurin ero on perhekäsityksen laajuudessa; voidaan puhua suppeasta ja laajasta perhekäsityksestä. Nykyajan suomalaisen ajattelutavan mukaan ydinperhe, johon kuuluu isä, äiti ja lapset, on keskeinen toimija arjen käytännöissä. Niissä yhteiskunnissa, joissa elämäntapa on yhteisöllinen, perheellä ajatellaan laajempaa sukuyhteyttä.

---

⁵¹ *Tuomi-Nikula* 1997, s. 283.

⁵² *Anglé* 2014, s. 103-104.

⁵³ *Schubert* 2013, s. 66.

⁵⁴ *Anglé* 2014, s. 108.

⁵⁵ *Säävälä* 2017, s. 191; *Aaltonen* 2020, s. 102.

⁵⁶ *Aaltonen* 2020, s. 102.

Sukukeskeisissä yhteiskunnissa taloudellinen ja sosiaalinen tuki ja apu sekä myös poliittinen vaikutusvalta perustuvat sukuverkostoihin. Koska yhteiskunta ei aina tarjoa ihmiselle edes perusturvaa, ihminen tarvitsee sukuaan perusturvan antajaksi. Vastineeksi ihmisen tulee osoittaa lojaalisuuttaan ja alistua sukunsa arvostettavimpien jäsenten tahdolle.⁵⁷

Suurperheen jäsenet ovat vastuussa toisistaan, ja yhteisön etu on yhteisöllisissä kulttuureissa tärkeämpi kuin yksilön etu. Kun yksilö edustaa yhteisöä, hänen odotetaan toimivan sen edun mukaisesti. Yhteisön säilyminen vaatii sitä, että konflikteja vältetään, jolloin ristiriidoista usein vaietaan. Omista ja perheen asioista ei ole soveliasta puhua. Myös kasvojen säilyttäminen on monessa kulttuurissa hyvin tärkeää. Näillä asioilla on usein suuri vaikutus vanhempien käyttäytymiseen erotilanteessa.⁵⁸ Kasvojen säilyttämisen pyrkimys sekä itsen että yhteisön edessä tekee vanhemmasta joskus jopa sokean lapsen tarpeille.⁵⁹ Lastenvalvojana työskentelevä Leena Luoto on maininnut, että monikulttuurisissa eroissa käsitykset miehen ja naisen roolista ja vanhemmuudesta poikkeavat suomalaisista käsityksistä, joten ne vaativat lastenvalvojalta kulttuurista ymmärrystä.⁶⁰

3.2 Arvot

Kun tutkitaan sitä, mikä on tärkeää oikeustieteellisessä päätöksenteossa, tulee tärkeäksi kysymys arvoista. Arvokasvatus on olennainen osa hyvää vanhemmuutta, ja se tapahtuu meidän aikuisten lapsillemme antaman esimerkin kautta. Se, mikä on ihmiselle tärkeää, kertoo hänen arvoistaan. Ihmisen teot puolestaan kertovat käytännön tasolla sen, mikä on ihmiselle tärkeää.⁶¹ Suomalaisille tärkeitä arvoja ovat yleensä ahkeruus, sisukkuus ja rehellisyys.⁶² Myös perheen turvallisuus, sisäinen tasapaino, vapaus, tosi ystävyys, itsekunnioitus, maailmanrauha, kansallinen turvallisuus, onni, tasa-arvo, kypsä rakkaus ja viisaus ovat tärkeitä arvoja suomalaisille.⁶³

⁵⁷ Säävälä 2017, s. 191-192; Aaltonen 2020, s. 102-103.

⁵⁸ Aaltonen 2020, s. 103.

⁵⁹ Saksa 1993, s. 74-75.

⁶⁰ Luoto 2003, s. 26.

⁶¹ Helkama 2015, s. 14.

⁶² Helkama 2015, s. 19-24.

⁶³ Helkama 2015, s. 82-83.

Tasa-arvo on Pohjoismaissa yksi perusarvoista. Epätasa-arvoon suhtaudutaan kielteisesti ja sitä pyritään vähentämään perheiden sisällä ja koko yhteiskunnassa.⁶⁴

Eri kulttuureissa on hyvin erilaisia näkemyksiä parisuhteesta, perheestä, vanhemmuudesta ja lasten kasvatuksesta, mikä aiheuttaa usein väärinkäsityksiä puolisoitten välillä. Perheeseen ja kotiin liittyvät arvot ovat tärkeä, syvälle juurtunut osa ihmisen identiteettiä.⁶⁵ Yksilön tunne-elämä ja arvomaailma liittyvät läheisesti toisiinsa. Jos haluaa ymmärtää yksilön arvomaailmaa, se edellyttää kulttuurin syväarvojen tuntemusta. Arvot liittyvät yleensä uskonnonfilosofisiin ja eettisiin traditioihin.⁶⁶

Kehitysmaissa ja vanhojen kulttuurikansojen parissa uskonto on arkipäivän teema enemmän kuin suomalaisessa arjessa. Suomessa uskonnon merkitys yhteiskunnassa yleisesti torjutaan, mikä on johtanut siihen, että tullaan hyväksytyksi suomalaisessa yhteiskunnassa monet ulkomailta tulleet kulttuurivirtaukset joutuvat todistamaan, ettei niillä ole mitään tekemistä uskonnon kanssa. Esimerkkinä tästä voidaan mainita jooga, jota Suomessa on pidetty pelkkänä fyysisenä harjoituksena tai mietiskelyharjoituksena. Uskontoon liittyvistä eettisistä arvoista puhuttaessa on tärkeää, että nähdään jokaisen ihmisen ainutkertainen arvo, kun hän yrittää hahmottaa elämän todellisuutta omasta lähtökohdastaan käsin. Todellinen vuoropuhelu edellyttää myös sitä, että henkilö pystyy näkemään kaikkien uskonnollisten, filosofisten ja maailmankatsomuksellisten käsitysten inhimillisen rajoittuneisuuden.⁶⁷

Käsitykset ajasta ja ajan kulumisesta vaihtelevat eri kulttuurien välillä. Kulttuurit ovat aikojen kuluessa muovanneet oman ajankäyttönsä, mikä näkyy paikallisessa elämänrytmissä, sen nopeudessa tai hitaudessa. Kulttuurin henkinen ilmapiiri ja sitä kautta myös uskonnollinen perintö näkyy ajankäytössä, mikä puolestaan voi auttaa ymmärtämään kulttuurille ominaista elämänrytmiä ja sen ominaispiirteitä.⁶⁸

---

⁶⁴ Roos 2009, s. 149.

⁶⁵ Aaltonen 2015, s. 304; Aaltonen 2020, s. 102.

⁶⁶ Heinonen 2001, s. 26.

⁶⁷ Heinonen 2001, s. 102-103.

⁶⁸ Heinonen 2001, s. 78.

Käsitykset oikeudenmukaisuudesta ja oikeuslaitoksesta voivat erota paljonkin toisistaan eri kulttuureissa.⁶⁹ Suhtautuminen lakiin vaihtelee. Suhteessa lakiin ihmiset toimivat kolmella erilaisella tavalla: he seisovat lain edessä, käyttävät lakia kilpailuun tai vastustavan lain säännöksiä.⁷⁰ Monen Suomeen muuttaneen henkilön lähtömaassa lasten kurittaminen ja pahoinpitely tai vaimon pakottaminen seksiin avioliitossa on hyväksyttävää, kun taas Suomessa kyseessä on väkivaltarikos. Kulttuurinen ero saattaa tällaisissa tapauksissa johtaa vakaviin ongelmiin lapsen hyvinvoinnin kannalta.⁷¹

Sukupuoliroolit ja niihin liittyvät erilaiset käsitykset miehen ja naisen tehtävistä aiheuttavat monesti ristiriitoja kahden kulttuurin perheissä. Myös käsitykset vanhemmuudesta eroavat kulttuurien välillä.⁷² Erityisesti suomalais-islamilaissä perheissä sukupuoliroolit ovat usein aiheuttaneet erimielisyyksiä puolisoitten välillä. Äidit kokevat kodin- ja lastenhoidon sekä perheen elättämisen jäävän yksin hänen vastuulleen. Ristiriidat perheessä ratkaistaan useimpien äitien mielestä aina miehen tahdon mukaan, usein myös fyysistä väkivaltaa käyttäen. Alistamista ja kontrollointia tapahtuu huolimatta siitä, onko mies uskonnollinen vai ei. Lisäksi islamilaiseen kulttuuriin ja moraaliin kuuluu se, että avioliiton asiat ovat hyvin yksityisiä, eikä niistä siksi puhuta ulkopuolisille.⁷³ Koska islamilaisessa yhteiskunnassa ei katsota sopivaksi puuttua perheen sisäiseen vallankäyttöön, mahdollistaa se vallankäytön jatkumisen perheen sisäisenä asiana jopa vuosikymmenien ajan.⁷⁴

Patriarkaatti eli miesten julkinen ja yksityinen valta naisiin on maapallon vahvimpia instituutioita, joka on kuitenkin 1900-luvulla joutunut hyökkäyksen kohteeksi ja murtunut monissa yhteiskunnissa.⁷⁵ Antiikin ajan roomalainen oikeus kuului isännän- ja isänvallan doktriiniin. Patria potestas -doktriinin mukaan isällä ja muilla suvun miehillä oli vastuu lapsen elatuksesta ja hoiduksesta, ja doktriinin äärimuodossa hänellä myös oli rajoittamaton valta päättää vallanalaisensa elämästä. *Timo Harrikarin* mukaan Max Weber piti isännänvaltaa eli ”taloherruutta”

⁶⁹ *Aaltonen* 2020, s. 104.

⁷⁰ *Ewick - Silbey* 1998, s. 47-49.

⁷¹ *Säävälä* 2017, s. 193.

⁷² *Luoto* 2003, s. 26.

⁷³ *Aarni ym.* 2008, s. 26.

⁷⁴ *Aarni ym.* 2008, s. 50.

⁷⁵ *Castells* 1996, s. 2; *Julkunen* 2010, s. 9.

hallinnon alkeellisimpana muotona, joka ei tuntenut muodollisia oikeudenkäynti- eikä ratkaisumenettelyjä. Isännänvalta ei antanut vallanalaisille subjektiivisia oikeuksia eikä rajoittanut isännän käyttäytymistä millään säännöksillä.⁷⁶ Isänvalta olikin antiikin Roomassa ehdoton, eikä julkisella vallalla ollut oikeutta astua sen alueelle.⁷⁷

John Scottin mukaan patriarkalismi tarkoittaa perinteistä auktoriteetin muotoa, jossa isä, joka voi olla talon vanhin tai joissain tapauksissa sisaruksista vanhin, käyttää totaalista, henkilökohontaista valtaa kaikkiin muihin perheenjäseniinsä. Se on valta-asema, joka saa voimansa perinteisistä tavoista ja käytännöistä, ja jota eivät rasita mitkään muodolliset säännöt eivätkä rajoitukset.⁷⁸ Patriarkaatti on historiallisesti rakentunut sisäkkäin kapitalismin kanssa⁷⁹, mikä voi osaltaan selittää taloudellisen vallan roolia perinteisen miehisyyden mittarina. Patriarkaallinen riisto on myös maailmanlaajuisesti pääasiallinen naisten alistamisen muoto.⁸⁰

3.3 Vallankäyttö perheessä

Valta ja väkivalta tuli eteeni, muodossa tai toisessa, useammassa haastattelussani, joten päätin ottaa sen yhdeksi tutkielmani teemaksi. Perhesuhteissa ilmenevä vallankäyttö on erilaista kuin muu vallankäyttö, koska läheiset ihmissuhteet ovat itsessään vallan ja rakkauden yhdistelmiä.⁸¹ Väkivalta ei ole vuorovaikutuksen ongelma, eikä se ole sama asia kuin riitely, jota esiintyy kaikissa ihmissuhteissa. Riitelylle on ominaista, että kumpikin osapuoli voi kertoa oman näkemysensä asiaan ilman pelkoa kumppanin reaktiosta.⁸² Väkivalta puolestaan on vallan väärinkäyttöä, ja se on myös ihmisoikeusloukkaus ja rikos. Sen vuoksi onkin hyvin tärkeää, että viranomaiset tunnistavat väkivallan merkit ja suhtautuvat niihin vakavasti.⁸³

Käräjätuomari *Minnimari Saari* on maininnut Yleisradion uutisten artikkelissa 3.1.2021, että vaikka suuri osa riitaisistakin vanhemmista pystyy sopimaan yhteishuoltajuudesta, kaikkiin ti-

⁷⁶ *Harrikari* 2019, s. 350.

⁷⁷ Ks. *Vial-Dumas* 2014, s. 307-329.

⁷⁸ *Scott* 2001, s. 144.

⁷⁹ *Julkunen* 2010, s. 125.

⁸⁰ *Delphy* 1984, s. 74.

⁸¹ *Meyer* 1991, s. 21.

⁸² *Aaltonen* 2020, s. 64.

⁸³ *Matikka – Muukkonen* 2019, s. 101

lanteisiin yhteishuoltajuus ei sovi. Joissakin tapauksissa yhteishuoltajuus ei ole mahdollinen, koska vanhemmat eivät pysty ollenkaan keskustelemaan riitelemättä lapsen asioista, tai toinen vanhempi saattaa olla täysin passiivinen ja kieltäytyä reagoimasta toisen vanhemman yhteydenottoihin.⁸⁴

3.3.1 Huoltoriidat

Lapsen huoltajuutta koskevat, vanhempien väliset riidat voidaan jakaa taustasyidensä perusteella kolmeen perustyyppiin: tasapeliriitoihin, psykososiaalisiin riitoihin sekä patologisiin ja patologisoituviin riitoihin. Tasapeliriidat käydään tasavertaisten vanhempien kesken. Psykososiaalisille riidoille ovat tunnusomaisia vanhempien psykososiaaliset ongelmat, kuten alkoholin väärinkäyttö, väkivalta, oikeudenloukkaukset ja psyykkiset sairaudet. Psykososiaalisina voidaan pitää myös riitoja, joihin syynä ovat sovittamattomat kulttuuriin ja uskontoon liittyvät näkemuserot, jotka vaikuttavat ratkaisevan kielteisesti erolapsen psyykkiseen ja sosiaalisen hyvinvointiin. Patologisille ja patologisoituville riidoille tyypillisiä ovat vanhempien jyrkät erimielisyydet. Tämän tyyppisiä riitoja voidaankin kutsua *high conflict* -riidoiksi. Lapsen asema komplisoituneen huoltoriidan keskellä on verrattavissa patologiseen vanhemmuuteen tilanteissa, joissa vanhemmat kohtelevat lastaan kaltoin. Patologisissa riidoissa vanhemmat ovat poikkeuksellisen panssaroituneita omiin asenteisiinsa ja vaatimuksiinsa. Lisäksi patologisille riidoille on ominaista perheenjäsenissä aktualisoitunut vaikea psyykinen ylikuormitus, joten lapsetkin tarvitsevat usein riitojen johdosta mielenterveydellistä apua tai hoitoa.⁸⁵ Patologisten riitojen joukkoon voidaan laskea myös lapsikaappaustapaukset sekä inestiväitteitä sisältävät riidat.⁸⁶

Edellä kuvatut erityyppiset huoltoriidat edellyttävät erilaista käsittelyä. Tähän ei ole tuomioistuimissa eikä sosiaalitoimessa kiinnitetty riittävästi huomiota. Tasapeliriidoissa on tärkeää pyrkiä etsimään sovintoa ja joustavia ratkaisuja tilanteeseen. Vanhempien riidan pitkittyminen onkin kahden hyvän, turvallisen huoltajan tapauksessa lapsen hyvinvoinnille suurin riski. Psyko-

⁸⁴ *Yle Uutiset* 3.1.2021, *Sovittelumenettely on mullistanut käräjäoikeuksien huoltokiistat – Noin viisi prosenttia eronneista päätty käräjille.*

⁸⁵ *Auvinen* 2006, s. 254-257; ks. myös *Valkama – Litmala* 2006, s. 81-82.

⁸⁶ *Auvinen* 2006, s. 257.

sosiaalisten riitojen käsittelyssä puolestaan on tärkeää hankkia tietoa eri viranomaisilta, kuten terveyden- tai päihdehuollosta, sosiaalitoimelta ja lastensuojelusta sekä poliisilta. Lapsen etu vaatii, että psykososiaalisista ongelmista kärsivien vanhempien ongelmien laatu ja syyt selvitetään. Kroonistuneissa riidoissa ei yleensä tarvita uusia selvityksiä, koska niitä on jo usein saatavissa eri viranomaisilta. Vanhempia on silloin tärkeää ohjata hakemaan apua sekä itselleen että lapsilleen.⁸⁷

3.3.2 *Vallan väärinkäytön muotoja*

Perhe- ja parisuhdeväkivalta on maailmanlaajuinen ilmiö, mutta se on myös hyvin kulttuuri- ja aikakausisidonnainen käsite.⁸⁸ Parisuhdeväkivalta on myös osaksi hyvin subjektiivinen kokemus. Jollekin se tulee täytenä yllätyksenä ja järkytyksenä, kun taas joku voi pitää sitä jo lapsuudesta asti väistämättömänä pahana parisuhteessa. Omalla kohdalla väkivallan uhriksi joutuminen voi tuntua äärimmäiseltä loukkaukselta, vaikka se muissa kulttuureissa tai parisuhteissa saattaa tuntua ymmärrettävältä.⁸⁹

Perheen sisällä tapahtuvat rikolliset teot mielletään usein toisin kuin muut rikokset. Poliisi pitää perheväkivaltaa usein perheen sisäisenä asiana. Vastuu ja syyllisyys teosta nähdään lankeavan myös perheväkivallan uhrille. Perheen yhteinen talous tekee omistussuhteista yleensä epäselvempiä kuin muissa suhteissa, minkä takia esimerkiksi varkaus ja kavallus puolisoiden välillä on asianomistajarikos. Mutta voidaanko ihmistä verrata omistettavaan esineeseen siten, että perheenjäsenen pahoinpitely ja muu hyväksikäyttö ei ole niin rangaistavaa kuin perheen ulkopuolisten henkilöiden? Voidaan kysyä, että eikö kyse ole ennemminkin erityisen luottamuksen pettämisestä. Lisäksi on syytä pohtia, onko realistista olettaa, että perheväkivallan uhri uskaltaisi aina turvautua tuomioistuimeen sellaista henkilöä vastaan, jonka kanssa hän tulee elämään myös tulevaisuudessa.⁹⁰

---

⁸⁷ Aaltonen 2020, s. 12-14.

⁸⁸ Peltoniemi 1984, s. 29.

⁸⁹ Husso 2013, s. 79.

⁹⁰ Pohjonen 1992, s. 188.

Väkivallan muotojen erottaminen ja analysoiminen on tärkeää, koska sillä on vaikutuksia julkisen politiikan toteuttamiseen, koulutusohjelmien ja interventiostrategioiden sekä ihmissuhteissa esiintyvän väkivallan teorioiden kehittämiseen.⁹¹ *John Scott* on jakanut vallan neljään erilaiseen perusmuotoon: voimankäyttöön, manipulaatioon, merkityksellistämiseen ja legitimaatioon. Scottin mukaan näille perusmuodoille rakentuvat kaikki vallan hienovaraisemmat muodot.⁹² Voimankäyttö eli pakottaminen tarkoittaa fyysisten rajoitusten käyttämistä ja emotionaalisen kärsimyksen tuottamista. Voimankäytösuhteessa ”ylempi” estää ”alempaa” toteuttamasta tämän haluamaa toimintaa. Esimerkkejä pakottamisesta ovat tuskan aiheuttaminen, omaisuuden tuhoaminen, loukkaaminen ja hyväksikäyttö. Manipulaatiossa omasta mielestään ”ylempi” muuttaa ”alemman” käsityksiä, jolloin heikompi toimii vanhemman toiveiden mukaan. Merkityksellistäminen tarkoittaa suostuttelua kognitiivisten symbolien avulla, kun taas legitimaatio on arvoihin liittyviin sitoumuksiin nojaavaa suostuttelua.⁹³

Väkivallan muotoja ovat henkinen, fyysinen, seksuaalinen, taloudellinen ja hengellinen väkivalta.⁹⁴ Myös eron jälkeinen vaino on yksi väkivallan muoto.⁹⁵ Perheväkivallasta tai lähisuhdeväkivallasta puhutaan silloin, kun väkivalta kohdistuu lähisuhteeseen, kuten nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen, lähisukulaiseen tai muuhun läheiseen. On tyypillistä, että väkivallan uhrin koko lähipiiri altistuu väkivallan vaikutuksille.⁹⁶

Henkinen väkivalta voidaan jakaa kahteen ryhmään: psykologiseen ja emotionaaliseen väkivaltaan. Psykologisella väkivallalla tarkoitetaan toisen osapuolen uhkaamista, pelottelua, esineiden rikkomista, eristämistä ja kiristämistä uhkaamalla jättää puoliso. Emotionaalinen väkivalta puolestaan tarkoittaa toisen osapuolen itsetunnon ja itseluottamuksen tuhoamista haukkumalla ja pilkkaamalla tätä. Henkisen väkivallan muotoja ovat myös toisen ajaminen taloudelliseen ahdinkoon, sairaalloonin mustasukkaisuus ja toisen omaisuuden tuhoaminen.⁹⁷

⁹¹ *Johnson* 1995, s. 283.

⁹² *Scott* 2001, s. 15-16.

⁹³ *Scott* 2001, s. 13-16; ks. myös *Anglé* 2014, s. 108-109.

⁹⁴ *Ronkainen* 2017, s. 23.

⁹⁵ *Matikka - Muukkonen* 2019, s. 102.

⁹⁶ *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Lähisuhdeväkivalta.*

⁹⁷ *Ervasti - Nylund* 2014, s. 454.

Parisuhdeväkivallasta puhutaan silloin, kun on kyse mikä tahansa kahden, toisiinsa tavalla tai toisella intiimissä sidoksessa, kuten seurustelusuhteessa, avo- tai avioliitossa, olevan ihmisen välillä tapahtuvasta väkivallasta.⁹⁸ *Minna Piispa* on jakanut parisuhdeväkivallan erilaiset esiintymismuodot *Michael P. Johnsonia* mukailleen neljään tyyppiin: lyhyt väkivallan historia, parisuhdeterrorismi, henkinen piina ja episodi menneisyydessä.⁹⁹

Lyhyt väkivallan historia tarkoittaa tilannetta, jossa väkivalta on alkanut noin 3-4 vuotta aiemmin, ja väkivalta on muodoltaan yleensä seksuaalista väkivaltaa, kuristamista ja potkimista. Yleisimmin tämän tyyppinen väkivalta kohdistuu opiskelijoihin ja pieniä lapsiaan kotona hoitaviin äiteihin, joilla on hyvä koulutus tai he ovat hankkimassa sellaista. Tyypillistä tällaisille naisille on emotionaalinen ja taloudellinen riippuvuus miehestä.¹⁰⁰

Parisuhdeterrorismi tarkoittaa tilannetta, jossa väkivalta on jatkunut pitkään, keskimäärin 5-10 vuotta. *Minna Piispa* mainitsee kirjoituksessaan, että *Michael P. Johnson* on nimennyt tämän parisuhdeväkivallan muodon patriarkaaliseksi terrorismiksi. Hän tarkoittaa sillä miehen harjoittamaa terrorimaista patriarkaalisen perinteen oikeuttamaa kontrollia vaimoon. Myös tässä väkivallan tyyppissä naiset ovat taloudellisesti riippuvaisia miehistä ja usein työelämän ulkopuolella, kuten työttömänä, eläkkeellä tai kotona hoitamassa lapsia. Miesten harjoittama patriarkaalinen kontrolli sisältää systemaattista vallankäyttöä, kuten esimerkiksi fyysistä väkivaltaa sekä taloudellista alistamista, uhkailua ja eristämistä.¹⁰¹ Miehen harjoittamalla parisuhdeterrorismilla on tapana jatkua eron jälkeen ja se voi johtaa jopa naisen surmaamiseen.¹⁰²

Henkinen piina tarkoittaa parisuhdeväkivaltaa, joka on ajan myötä muuttunut fyysisestä väkivallasta muiksi kontrollin ja vallankäytön muodoiksi, kuten nöyryyttämiseksi ja halventamiseksi, joista seuraa uhrille monia psyykkisiä ongelmia. Väkivaltainen tilanne on kestänyt näillä naisilla pitkään, jopa vuosikymmeniä, ja pelko puolisoa kohtaan jatkuu yhä. Tämä tar-

---

⁹⁸ *Ronkainen* 2017, s. 32.

⁹⁹ *Piispa* 2008, s. 110-111.

¹⁰⁰ *Piispa* 2008, s. 113.

¹⁰¹ *Piispa* 2008, s. 116.

¹⁰² *Piispa* 2008, s. 122.

koittaa, että vaikka fyysinen väkivalta olisikin loppunut, väkivalta jatkuu edelleen väkivallan pelon ilmapiirinä.¹⁰³

Neljäs parisuhdeväkivallan tyyppi, episodi menneisyydessä, tarkoittaa tilannetta, jossa puoliso on aiemmin ollut väkivaltainen, mutta nykyään väkivaltaa ei enää ole. Väkivallasta saattaa olla kulunut jo ehkä yli kymmenenkin vuotta. Tälle ryhmälle on tyypillistä avioliiton pitkäaikaisuus ja molempien puolisojen keskituloisuus.¹⁰⁴

3.3.3 Osapuolten psyykeen liittyvät syyt ja seuraukset

Sukupuolten välinen, intiimi suhde ei välttämättä aina pohjautu keskinäiseen rakkauteen, ihailuun tai kunnioittamiseen. Puolisoita sitovat toisiinsa kuitenkin emotionaaliset ja sosiaaliset voimat, jotka eivät katkea perheen hajotessakaan. Voimakas tunneside entiseen kumppaniin jää vaikuttamaan entisten puolisojen välille, vaikka pitäminen ja kunnioitus puuttuisivat kokonaan. Tätä ilmiötä voidaan ymmärtää kiinnittymisen käsitteen avulla. Kiinnittyminen on syntynyt puolisojen yhteisen historian aikana. Vaikka onnettomassa parisuhteessa luottamus vaihtuu epäluottamukseksi ja pitäminen halveksunnaksi, kiinnittymisen side säilyy, ja häviää vain hyvin hitaasti. Perheyhteyden hajoaminen onkin äärimmäisen rasittava tapahtuma, joka aiheuttaa osapuolissa traumatisoivaa stressiä ja epävarmuutta sekä johtaa helposti ajan myötä lisääntyviin surun, katkeruuden ja vihan tunteisiin. Tulevaisuuden pelko aiheuttaa myös sen, että eroavat vanhemmat haluavat eropäätösten yhteydessä pitää kaikin voimin kiinni lapsistaan. Jopa sellainen vanhempi, jolla ei ole koskaan ollut läheistä suhdetta lapsiinsa esimerkiksi pitkien poissaolojensa vuoksi, voi erossa haluta lapset luokseen, jolloin kiista lapsista voi muodostua kostoksi toiselle vanhemmalle.¹⁰⁵

Tyypillisiä taustasyitä ja ongelmia, joiden vuoksi huoltoriidat päätyvät tuomioistuimeen, ovat vanhempien uudet seurustelu- ja parisuhteet, väkivalta ja erityisesti parisuhdeväkivalta, vakavat päihdeongelmat, psyyken sairaudet ja ongelmat, monenlaiset erimielisyydet ja jyrkät uskonnolliset, etniset ja kulttuuriset erimielisyydet. Myös aiemmin käytössä olleet avioeron syyllisyys-

¹⁰³ Piispa 2008, s. 117-118.

¹⁰⁴ Piispa 2008, s. 119-120.

¹⁰⁵ Nieminen 1990, s. 25-29.

perusteet vaikuttavat edelleen ero-oikeudenkäynnissä ja huoltoriidassa, vaikka niitä ei lain mukaan enää tarvitsekaan käsitellä. Vaikka auttaja- ja ratkaisijatahot saavat jonkinlaisen käsityksen huoltoriitaan liittyvästä asiakokonaisuudesta, moni asiaan vaikuttava ongelma jää myös vain osapuolten omaan tietoon, jos osapuolet eivät itse tuo sitä esiin.¹⁰⁶

Vallan epätasapainoon perheessä ovat taustasyynä monesti vanhempien vakavat mielenterveys- tai päihdeongelmat¹⁰⁷, ja riitojen taustalla voivat olla myös vakavat luonnehäiriöt, joita asiantuntijoidenkin on vaikea tunnistaa. Tällä hetkellä persoonallisuushäiriöisten osapuolten osuus kaikista avio- tai perhekriisiin joutuneista on noin 10 prosenttia. Määrä voi olla paljon suurempikin.¹⁰⁸

Väkivaltaa pidetään lähtökohtaisesti kielteisenä asiana, mutta joissakin yhteyksissä, erityisesti nuorten keskuudessa, se voi näyttäytyä myös mielekkäänä ja ymmärrettävänä toimintana. Varsinkin maskuliinista kulttuuria korostavassa yhteisössä väkivaltaa voidaan pitää tehokkaana keinona ratkaista ongelmia ja päästä haluttuun tavoitteeseen ilman neuvottelua ja kompromisseja.¹⁰⁹

Jos perheessä toinen vanhemmista on väkivaltainen, hän voi käyttää yhteishuoltoa häirinnän ja kiusaamisen välineenä. Toisinaan yhteishuolto mahdollistaa sen, että vallankäyttö ja väkivalta entisten puolisoitten välillä jatkuu eron jälkeenkin. Väkivaltaisessa suhteessa vanhempien välinen kommunikaatio ei ole koskaan tasa-arvoista, vaan se perustuu epätasa-arvoiseen valta-asemaan. Tasa-arvoista, toista osapuolta kunnioittavaa keskustelua lapsen asioista ei silloin voi syntyä, vaan pahimmillaan yhteishuollon avulla kiusanteko jatkuu muun muassa kaupantekona ja viivyttelyä sekä kieltäytymisenä erilaisten suostumusten antamisesta. Pelkästään väkivaltaisen vanhemman tiedonsaantioikeus voi mahdollistaa toisen vanhemman valvomisen sekä mustamaalaamisen eri viranomaisille. Väkivallan esiintyminen perheessä on merkki siitä, että

---

¹⁰⁶ *Kaivosoja - Auvinen 2003, s. 13.*

¹⁰⁷ *Aaltonen 2020, s. 494-495.*

¹⁰⁸ *Salo 2020, s. 21.*

¹⁰⁹ *Jokinen 2017, s. 41.*

vanhemmat eivät välttämättä kykene sellaiseen yhteistoimintaan, jota yhteishuolto edellyttäisi.¹¹⁰

Väkivalta aiheuttaa elimistössä toistuvan tai pitkäkestoisen stressitilan, jonka seurauksena veren kortisolipitoisuus pysyy korkeana aiheuttaen verenpaineen ja verensokerin nousua ja lisäen siten sekä somaattista että psyykkistä sairastavuutta.¹¹¹ Perhe- ja parisuhdeväkivallan uhreilla esiintyvä psyykkisfunktionaalinen trauma, joka johtaa ajan myötä psyykkisen pelon ja lamaan-tuneisuuden tilaan, on seurausta pitkään jatkuneesta väkivallasta.¹¹² Väkivalta vaikuttaa puolisoien vanhemmuuteen, koska väkivaltaisen puolison tavoitteena on usein nimenomaan heikentää toisen puolison kykyä toimia vanhempana, ja väkivalta tai sen pelko jo itsessään heikentää väkivaltaa kokeneen kykyä huolehtia lapsista. Väkivallan kokemisen aiheuttamasta traumasta selviäminen ei tapahdu nopeasti. Jo pelkästään lapsen tietoisuus vanhempien välisestä väkivallasta vaikuttaa negatiivisesti lapsen kehitykseen.¹¹³ Väkivalta tuhoaa lapsen luottamuksen vanhempansa.¹¹⁴ Lapsen kaltoinkohteluna voidaan pitää varhaisen hoivan puuttumisen lisäksi fyysistä tai henkistä väkivaltaa, joka kohdistuu lapseen itseensä tai hänelle läheiseen ihmiseen¹¹⁵, joten perheen sisäisen väkivallan sivusta seuraaminen onkin lapseen kohdistuvaa monimuotoista ja monitasoista henkistä väkivaltaa.¹¹⁶

Väkivallalle altistumisesta seuraa lapselle monenlaisia ongelmia, kuten kehityksen hidastumista ja taantumista, turvattomuutta, pelkoja, häpeää, univaikeuksia, käyttäytymishäiriöitä, koulunkäyntivaikeuksia, sekä ongelmia itsetunnossa, kiintymyssuhteissa ja ystävyyssuhteissa.¹¹⁷ Kaltoinkohtelu aiheuttaa myös lapsessa masennusta ja itsetuhoisia ajatuksia.¹¹⁸ Lapsen ei kuulu joutua todistamaan minkäänlaista väkivaltaa, kuten esimerkiksi pelottelua, manipulointia, toisen vanhemman mustamaalaamista tai haukkumista. On hyvä ottaa huomioon, että

¹¹⁰ Karhuvaara ym. 2013, s. 34-35.

¹¹¹ Pihko 2012, s. 164, ks. myös Matikka - Muukkonen 2019, s. 100.

¹¹² Matikkala 2006, s. 419.

¹¹³ Ervasti - Nylund 2014, s. 454-455.

¹¹⁴ Goldstein ym. 1980a, s. 75.

¹¹⁵ Pihko 2012, s. 162.

¹¹⁶ Holmberg 2000, s. 12, ks. myös Hakalehto 2018, s. 174-175.

¹¹⁷ Hautanen 2010, s. 42.

¹¹⁸ Paavilainen 1998, s. 31.

lapsen elatuksen laiminlyöminen on yksi lapseen kohdistuvan taloudellisen väkivallan ja siten kaltoinkohtelun muoto.¹¹⁹

Tuomioistuimet ovat saaneet kritiikkiä siitä, että ne eivät asian käsittelyssä ja ratkaisuissa ota riittävästi huomioon perheväkivallan merkitystä.¹²⁰ Tuomioistuimella ole välttämättä riittävää asiantuntemusta väkivallan dynamiikasta perheessä, ja tuomareilla voi ollakin virheellisiä käsityksiä perheväkivallan luonteesta. Tuomari ei ehkä ymmärrä, miksi nainen ei ole katkaissut suhdetta, vaikka hän on joutunut pitkäaikaisen väkivallan kohteeksi. Tekorikosoikeuteen liittyvä pistemäinen tarkastelutapa ei aina päde perhe- eikä parisuhdeväkivaltaan, jossa on useimmiten kyse väkivallasta pitkäaikaisena elämäntilanteena.¹²¹

3.3.4 *Sovittelun soveltuvuus hierarkkiseen kulttuuriin ja valta-asetelmaan*

Sovinnollisuus nähdään nyky-Suomessa tavoitteena kaikessa avioeroon ja lapsiin liittyvässä päätöksenteossa. Eroamisen tavat ja tavat elää eron jälkeen vaihtelevat kuitenkin kulttuurien välillä. Toisissa kulttuureissa erot ovat harvinaisia tai eroaminen voi poiketa paljon suomalaisesta tavasta erota.¹²²

Monikulttuuriset huoltoriidat ovat usein keskimääräistä vaikeampia, ja niihin liittyy tavallista useammin lastensuojelun puuttumista ja pitkäaikaista riitelyä. Tämä voi johtua muun muassa siitä, että parisuhteen purkautumiseen kansainvälisissä liitoissa liittyy usein erityisiä haasteita, jotka johtuvat vanhempien erilaisista kulttuuritaustoista ja niihin liittyvistä piirteistä, joita ovat eri kulttuureissa vallitsevat näkemykset parisuhteesta, perheestä, vanhemmuudesta ja lapsen kasvatuksesta.¹²³ Tämän vuoksi myös sovintoratkaisut huoltoriidoissa ovat monikulttuurisissa riidoissa harvinaisempia kuin huoltoriidoissa keskimäärin.¹²⁴

¹¹⁹ Matikka – Muukkonen 2019, s. 100-101.

¹²⁰ Mattila 2013, s. 125.

¹²¹ Matikkala 2006, s. 417.

¹²² Ervasti - Nylund 2014, s. 453.

¹²³ Valkama – Lasola 2008, s. 32; Aaltonen 2015, s. 304.

¹²⁴ Valkama – Lasola 2008, s. 37.

Myös rikosprosessin vaihtoehdoksi parisuhdeväkivaltatilanteiden selvittämisessä on varsinkin Suomessa esitetty usein sovittelua. Koska parisuhdeväkivallassa on lähes aina kyse epätasa-arvoisesta ja epäoikeudenmukaisesta suhteesta osapuolten välillä, sovittelumenettelyn lähtökohta oletus tekijän ja uhrin tasa-arvoisesta neuvotteluasetelmasta ei useinkaan siihen sovi, vaan se vie parisuhdeväkivallan uhrilta mahdollisuuden oikeusturvan toteutumiseen.¹²⁵ Uhriutumisen sovittelun myötä tapahtuva moninkertaistuminen johtaa siihen, että uhriutumisen seurausten tuhoisuus lisääntyy, mikä tulee kalliiksi niin inhimillisesti, sosiaalisesti, oikeudellisesti ja yhteiskunnallisesti kuin myös taloudellisesti tarkasteltuna.¹²⁶

Sairaalloisessa riidassa vanhemman pääasiallinen tavoite voi olla toisen vanhemman vahingoittaminen, ja silloin sovintoneuvottelut mahdollisine sovintoineen voivat toimia vallankäytön välineinä. Tuomareilla ei yleensä ole riittävästi ammattitaitoa sovinnon edellytysten ja todellisten seuraamusten arviointiin. Tällöin lapsen edun mukaiseen ratkaisuun pääsemiseksi tarvitaan asiantuntijatietoa.¹²⁷

Sovittelu edellyttää sovittelun osapuolten tasavertaisia neuvotteluasemia. Sovittelun esteitä huoltoriidassa ovatkin vallan epätasapaino, vanhempien mielenterveysongelmat, päihdeongelmat, kroonistuneet riidat ja väkivalta.¹²⁸ Sovittelun riskit korostuvat silloin, kun osapuolena on vieraasta kulttuurista tuleva vanhempi tai vanhemmat.¹²⁹ Tuomarin voi olla vaikea tunnistaa sovinnon esteitä esimerkiksi silloin, kun huoltoriidan osapuolena olevan vanhemman kulttuurinen tausta on esimerkiksi kovin patriarkaalinen. Silloin sovittelu voi vaarantaa kulttuurisesti tai muuten heikommassa asemassa olevan osapuolen oikeuksien puolustamisen ja toteutumisen.¹³⁰ Joskus avio- ja perheriidoissa onkin kyseessä heikommen osapuolen sellainen etu, joka on parhaiten ratkaistavissa soveltamalla voimassa olevaa oikeutta oikeudenkäynnissä.¹³¹

---

¹²⁵ *Ovist* 2019, s. 212.

¹²⁶ *Ovist* 2019, s. 216.

¹²⁷ *Auvinen* 2006, s. 514 ja 519; *Kaivosoja - Auvinen* 2003, s. 31.

¹²⁸ *Aaltonen* 2015, s. 182-195.

¹²⁹ *Aaltonen* 2015, s. 202, 303-309.

¹³⁰ *Schiratzki* 2008, s. 142; *Aaltonen* 2020, s. 494-495; ks. myös *Hallituksen esitys* 93/2005 vp, s. 16.

¹³¹ *Hallituksen esitys* 114/2004 vp, s. 20-21.

Väkivalta voidaan ymmärtää sosiaalisen kontrollin äärimmäiseksi muodoksi.¹³² Vallan epätasapaino, mistä väkivalta on selkeä ilmaus, on vahva peruste sille, että aktiivinen pyrkiminen sovintoon huolto- ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa ei aina ole oikea menettelytapa. Vallan epätasapaino perheen sisällä voi sisältää esimerkiksi taloudellista ja henkistä hyväksikäyttöä ja alistamista.¹³³

Väkivalta sovittelun esteenä on erityisen merkittävä silloin, jos se tähtää toisen kontrolloimiseen tai terrorisointiin. Tällöin puoliso käyttää fyysistä ja psyykkistä väkivaltaa kontrolloidakseen ja dominoidakseen toista osapuolta ja saadakseen tämän alistumaan ja tottelemaan itseään. Muita väkivallan kaavoja ovat konfliktin aiheuttama eli tilannekohtainen väkivalta, väkivaltainen vastustaminen ja eron aiheuttama väkivalta. Näiden viimeksi mainittujen väkivallan kaavojen kohdalla sovittelu voi tulla kyseeseen, koska väkivalta on tällöin enemmän tai vähemmän tilapäistä. Sovittelun sopivuuteen vaikuttavat myös väkivallan tekijän kyky tunnistaa väkivallan seuraukset, väkivallan loppuminen tai jatkuminen, väkivallan uhrin kyky pitää puoliaan ja tunnistaa tarpeensa, väkivallan uhrin kokema pelko, mahdollinen masennus tai traumaperäinen stressihäiriö sekä väkivaltaisen osapuolen todennäköisyys laaditun sopimuksen noudattamiseen.¹³⁴

Lasta koskevat sopimukset ja sovinnollisuus on hyvä erottaa käsitteellisesti toisistaan. Sopimuksilla on juridinen merkitys, mutta sovinnollisuus on yhteydessä normalisoivaan ohjaukseen ja hallintaan. Sovinnollisuus, hoivaavuus ja lapsen hyvinvoinnin toteuttaminen ovat oikeanlaisen vanhemmuuden ominaispiirteitä. Jos vanhempi ei kykene saavuttamaan sovintoa lapsen asioissa toisen vanhemman kanssa, se voi tarkoittaa puutetta vanhemmuudessa. Hoivan puutteellisuus voi puolestaan poistaa mahdollisuudet sopia lasten asioista, tai se voi tehdä sovinnollisuudesta jopa lapsen edun vastaista.¹³⁵

Huoltoriitojen rauhanomainen ratkaiseminen neuvottelun ja sovittelun kautta on hyvä tavoite, mutta joissakin tapauksissa se on mahdoton saavuttaa. Leena Luoto on maininnut artikkelis-

---

¹³² O'toole ym. 2007, s. xii.

¹³³ Aaltonen 2015, s. 181; Aaltonen 2020, s. 494-495.

¹³⁴ *Ervasti - Nylund* 2014, s. 455-456.

¹³⁵ *Koulu* 2014, s. 391.

saan, että vaikeissa eroissa vanhempien vuorovaikutus jähmettyy, katkeaa tai purkautuu kii-vaana valtataisteluna ja kyvyttömyytenä ajatella lapsia.¹³⁶ Jos vuorovaikutusta ei vanhempien välillä käytännössä ole, sovittelun hyödyllisyys voidaan kyseenalaistaa. Sopimuksen aikaansaaminen ei saa olla tärkeämpää kuin vaikeiden, mutta lapsen edun toteutumisen kannalta merkityksellisten seikkojen tunnistaminen.¹³⁷

3.3.5 *Lapsikaappaukset*

Lähisuhdeväkivaltilanteessa vanhempi voi suunnitella omaan kotimaahansa palaamista. Joskus syynä on pakeneminen väkivaltaisen kumppanin luota. Vanhempi saattaa käyttää ulkomaille muuttoa tai sillä uhkaamista myös kiusaamisen välineenä lapsensa toista vanhempaa vastaan. Jos vanhemmilla on yhteishuolto ja toinen vanhempi muuttaa ulkomaille lapsen kanssa, hän saattaa syyllistyä lapsikaappaukseen.¹³⁸

Lapsikaappaus tarkoittaa lapsen luvaton siirtämistä ulkomaille tai palauttamatta jättämistä kotimaahansa luvallisen tai tuomioistuimen määräykseen perustuvan tapaamisen jälkeen.¹³⁹ Vaikeat kahden kulttuurin eroihin liittyvät huoltokiistat ja niiden myötä myös lapsikaappausten uhkatilanteet ovat viime vuosina lisääntyneet, vaikkakin uusien lapsikaappausten lukumäärä on vakiintunut noin kahteenkymmeneen vuodessa.¹⁴⁰ Vuonna 2019 Suomesta kaapattiin 21 lasta ja Suomeen kaapattiin 12 lasta. Kaikkiaan kaapattuna oli vuonna 2019 67 lasta 52 vanhemmalta. Kaapattujen lasten lukumäärä on viime vuosina tasaisesti noussut.¹⁴¹

Lapsikaappausuhka konkretisoituu monessa suomalaisen naisen ja erityisesti muslimimiehen välisessä erossa. Kaappausriskien arviointi on usein vaikeaa, koska kaappaus tapahtuu yleensä yllättäen ja ilman ennakkotietoa asiasta, vaikkakin muutokset toisen vanhemman käytöksessä, riitainen avioero, erimielisyydet lasten hullosta ja tapaamisista, kiistat lasten kasvatuksesta tai isän muuttoaiheet entiseen kotimaahansa lastensa kanssa voivat olla yleisiä vihjeitä lapsikaap-

¹³⁶ *Luoto* 2003, s. 26.

¹³⁷ *Aaltonen* 2015, s. 195.

¹³⁸ *Karhuvaara ym.* 2013, s. 48.

¹³⁹ *Hakalehto* 2018, s. 202.

¹⁴⁰ *Aarni ym.* 2008, s. 56.

¹⁴¹ *Ensi- ja turvakotien liitto. Kaapatut lapset. Tietoa, materiaaleja ja tilastoja.*

pauksen riskistä. Jos toinen vanhempi kritisoi Suomea, lapsen koulu- ja kasvatusoloja ja erityisesti lapsen lähihuoltajan kykyä pitää lapsesta huolta, voidaan lapsikaappausriskin katsoa olevan suurentunut. Lapsikaappausjärjestöt ovat esittäneet mahdolliselle kaappaajalle tuntomerkeiksi esimerkiksi työttömyyttä, kodittomuutta, tunne- ja taloudellisten siteiden puuttumista asuinpaikkakunnalla, pankkitilin tyhjentämistä tai tilin sulkemista sekä rahan lainaamista, omaisuuden myymistä, lapsen passihakemusta, naimattomuutta, syytöksiä lapsen huonosta hoidosta, lapsen pahoinpitelyä tai hyväksikäyttöä, kostonhaluisuutta, katkeruutta, vihamielisyyttä, herjaavaa käytöstä, impulsiivisuutta, epävakautta, helposti suuttumista, dramaattista taustaa sekä taitavaa valehtelua. Ihmistutkimuksessa nämä piirteet ja tuntomerkit on yhdistetty psykoopaattiseen luonnehäiriöön. Sosiaaliviranomaiset, poliisi ja tuomioistuin eivät useinkaan ymmärrä eivätkä ota todesta toisen vanhemman huolta mahdollisesta lapsikaappauksesta. Monet asianomaiset lapsikaappauksen uhrien äidit ovat nähneet tähän syynä riittämättömän tiedon ja tuntemuksen islamilaisesta kulttuurista, perhekäsityksestä ja perheoikeudesta. Joskus tähän on ollut syynä myös viranomaisen pelko mahdollisista rasismisyytöksistä.¹⁴²

Markku Helinillä on toisenlainen näkökulma lapsikaappauksiin. Helinin mukaan lapsikaappausten luonne on käytännössä muodostunut nykyään toisenlaiseksi kuin mitä sopimusta neuvoteltaessa ajateltiin. Alun perin sopimus on suunniteltu tilanteisiin, joissa tapaamisoikeuden määrään tyytymätön isä vie lapsen kotimaahansa. Useimmiten lapsen luvattomaan poisviemiseen syyllistyy kuitenkin hänen lähihuoltajansa, yleensä äiti. Tämä tarkoittaa, että lapsella ei ehkä kaappauksen jälkeen ole enää edes kotia virallisessa asuinpaikkavaltiossaan, vaan hän joutuisi palaamaan vieraisiin olosuhteisiin. Tällöin lapsen suojeleminen asetetaan palauttamisen tehokkuuden kanssa.¹⁴³

3.4 Lapsen etu

Lapsen etua pidetään monissa säädöksissä kantavana tavoitteena tai ratkaisun perustana.¹⁴⁴ Se ohjaa kaikkea lasta koskevaa päätöksentekoa yhteiskunnassamme.¹⁴⁵ Lapsen etu on lasten hy-

¹⁴² Aarni ym. 2008, s. 69-71.

¹⁴³ Helin 2020, s. 593.

¹⁴⁴ Oulasmaa 1994, s. 107.

¹⁴⁵ Salminen 2013, s. 845.

vinvointia koskevia päätöksiä ohjaava universaali periaate. Se on kuulunut perheoikeuteen 1900-luvun alkupuolelta alkaen, ja se on kaiken lapsioikeudellisen sääntelyn perusarvo. Lapsen etua pidetään yleisesti ongelmallisena ja epämääräisenä käsitteenä. Sen avoimuus ja subjektiivisuus aiheuttavat haasteita päätöksenteossa. Ne voivat johtaa harkittuihin ja perusteltuihin päätöksiin, mutta joskus ne voivat aiheuttaa asianosaisen oikeusturvan kannalta huonojakin lopputuloksia.¹⁴⁶ Lähtökohtaisesti lapsen edun sisällön ei ole tarkoitus olla epämääräinen, vaan sen arviointi on aina perustettava oikeusnormeihin. Lapsen edun arvioinnin tarkoituksena on turvata lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.¹⁴⁷

Lapsen etu on *laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta* (190/2019), jäljempänä lapsenhuoltolaki) määritelty positiivisen määrittelyn keinoin, kun taas *lastensuojelulaissa* (417/2007) ja (1302/2014) lapsen etu määritellään negatiivisen määrittelyn keinoin. Lapsenhuoltolaissa määritellään lapsen huollon osia, joiden tavoitteena on lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lapsen edun normi on jaettu seitsemään painopiste-elementtiin, joita ovat 1) hyvän hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon turvaaminen, 2) lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioonottaminen, 3) lapsen omien toivomusten huomioonottaminen, 4) turvallisen ja virikkeitä antavan kasvuympäristön järjestäminen, 5) lapsen kannalta parhaan koulutuksen järjestäminen, 6) lapsen turvallisuuden ja hellyyden tarpeen tyydyttäminen ja 7) lapsen ja molempiin vanhempiin kohdistuvan yhteydenpidon järjestäminen. Lastensuojelulaissa puolestaan määritellään sellainen huolto, joka ei ainakaan ole lapsen edun mukaista. Lastensuojelulaissa on säädetty lapsen edun huomioonottavista, ennaltaehkäisevistä toimista ja avohuollon tukitoimista. Viimesijaisena keinona lastensuojelulaissa säädetään huostaanotosta, jonka toteutuminen vaatii kolmen eri kriteerin täyttymisen: 1) kodin olosuhteiden aiheuttama lapsen turvattomuus tai lapsen itsensä aiheuttama, moitittava pahantapaisuus (negatiivinen kriteeri), 2) avohuollon tukitoimien riittämättömyys (optimaalinen kriteeri) ja 3) sijaishuollon paremmuus lapsen edun kannalta (positiivinen kriteeri).¹⁴⁸

¹⁴⁶ Hakalehto 2016b, s. 428.

¹⁴⁷ Hakalehto 2016b, s. 445.

¹⁴⁸ Oulasmaa 1992, s. 234-236; ks. myös *lapsenhuoltolaki* (190/2019) 1 § ja *lastensuojelulaki* (1302/2014) 36 § ja (417/2007) 40 §.

Lapsen etu on tuttu käsite eri valtioiden oikeusjärjestyksissä. Sille on olemassa paljon rinnasteisia vertailukohteita. Norjassa ja Ruotsissa käytetään ilmaisua lapsen paras (*barnets bästa, bäst för barnet*). Common law -maissa, varsinkin Yhdysvalloissa, on vakiintunut ilmaisu *the best interest of the child*.¹⁴⁹ Tämän termin tilalle on ehdotettu käytettäväksi myös termiä lapsen kehityksen kannalta vähiten haitallinen vaihtoehto (*the least detrimental available alternative for safeguarding the child's growth and development*).¹⁵⁰

Kirjallisuudessa on esitelty lapsen edun lähtökohtia. *Maija Auvinen* on väitöstudiumissaan luetellut seuraavat yhdeksän lapsen edun premissiä: 1) sopuratkaisun ja yhteishuollon etusija, 2) vanhemmuus- ja huoltajaominaisuudet, 3) lapsen ympäristön vaihdoksen välttäminen eli *status quo* -periaate, 4) lapsen oma mielipide, 5) lapsen yhteydenpitotarve kumpaankin vanhempaan, 6) vanhempien myötävaikutuskyky ja -halu, 7) lapsen kiintymys- ja vuorovaikutussuhde vanhempiin ja sisaruksiin, 8) lapsen ikä ja sukupuoli sekä 9) vanhempien uudet perhesuhteet.¹⁵¹ *Status quo* -periaatteella on kaksi puolta, jotka on hyvä erottaa toisistaan. Se tarkoittaa toisaalta jatkuvuutta lapsen läheisimmässä ihmissuhteessa, ja toisaalta sen voidaan katsoa tarkoittavan pysyvyyttä lapsen fyysisessä miljöössä.¹⁵² Huomioon tulee ottaa siis lapsen sekä fyysinen että henkinen kasvuympäristö.¹⁵³

Yhteishuolto kuuluu lapsenhuoltolain ihanteisiin, ja sen lähtökohtana on vanhemmuuden jatkuminen parisuhteen päättymisen jälkeen ja lapsen tarve saada huoltoa molemmilta vanhemmiltaan. Lapsenhuoltolakiin sisältyy periaate siitä, että lapsen molemmille vanhemmille annetaan lapsen elämässä itsenäinen, tärkeä merkitys. Tätä ilmentävät tapaamisoikeuden keskeinen asema ja huollon yhteisyyttä koskeva pääsääntö.¹⁵⁴ Vanhempien pysyessä lapsensa huoltajina heidän ajatellaan olevan kiinnostuneempia lapsen asioista.¹⁵⁵ Laki kuitenkin edellyttää, että jokaisessa konkreettisessa yksittäistapauksessa tulee antaa sellainen päätös, joka ratkaisun kohteena olevassa yksittäistapauksessa parhaiten vastaa lapsen etua.¹⁵⁶ Lähtökohtaisesti yhteis-

¹⁴⁹ *Oulasmaa* 1992, s. 231-232.

¹⁵⁰ *Goldstein ym.* 1980b, s. 53.

¹⁵¹ *Auvinen* 2006, s. 213-214.

¹⁵² *Kurki-Suonio* 2000, s. 755-756.

¹⁵³ *Auvinen* 2002, s. 143.

¹⁵⁴ *Kurki-Suonio* 2000, s. 749-750.

¹⁵⁵ *Taskinen* 2001, s. 24.

¹⁵⁶ *Savolainen* 1984, s. 78.

huoltajuus edellyttää kummankin vanhemman yhteistoimintahalua ja -kykyä sekä toimivaa keskusteluyhteyttä.¹⁵⁷

Tiina Hokkanen on tutkimuksessaan määritellyt ne ainekset, joista yhteishuoltajavanhemmuuden toimivat käytännöt muodostuvat: 1) vanhemmalla on tieto yhteishuoltajuuden sisällöistä ja realistiset odotukset sitä kohtaan, 2) samalla vanhemmalla on yhtä paljon valtaa ja vastuuta, jolloin perusta oikeudenmukaisuuden kokemuksille on kunnossa, 3) vanhempi sallii työrauhan toiselle vanhemmalle pikkuasioihin takertumatta, mutta vakaviin asioihin puuttuen, 4) vanhempi säilyttää rakentavan, lapsiin liittyvän keskusteluyhteyden toisen vanhemman kanssa, 5) vanhempi noudattaa yhteisiä sääntöjä ja lupauksia, 6) vanhempi pystyy joustamaan tarvittaessa, 7) riitojen ratkaisemisessa vanhemmat käyttävät kolmansiä osapuolia, mutta välttävät muiden puuttumista silloin, kun pystyvät sopimaan asioista keskenään.¹⁵⁸

Koska huolto ja huoltajuus tarkoittaa vastuuta ja päätäntävaltaa lapsen henkilökohtaisista asioista, se vaatii vanhemmilta ainakin sen verran yhteistoimintakykyä, että he pystyvät hoitamaan lapsen keskeiset asiat yhdessä. Yhteisymmärryksen puuttuessa lapsen asiat polkevat paikallaan, ja jatkuva koflikti vanhempien välillä vaikuttaa muutenkin lapseen negatiivisesti. Tällöin huoltojärjestely on lapsen kannalta raskas ja hänen asioidensa hoitamisen kannalta epäonnistunut.¹⁵⁹ Yhteishuoltajuus vaatiikin toimivaa yhteistyövanhemmuutta, joka puolestaan vaatii onnistuakseen molempien vanhempien vaivannäköä keskusteluineen ja joustoineen.¹⁶⁰ Yhteistyövanhemmuudessa molemmat vanhemmat huolehtivat yhdessä lapsen fyysisistä ja emotionaalisista tarpeista turvallisella ja riittävällä tavalla. Perheessä esiintyvän väkivallan määrä on suoraan verrannollinen yhteistyövanhemmuuden toteutumismahdollisuuksien kanssa, koska väkivallan aiheuttama riski turvallisuudelle, sen jättämät psykologiset jäljet sekä uhrille aiheutuva pelko rajoittavat yhteistyön rakentamista ja voivat tehdä sen jopa mahdottomaksi.¹⁶¹

¹⁵⁷ *Auvinen* 2006, s. 215; ks. myös *Hallituksen esitys* 224/1982 vp, s. 16.

¹⁵⁸ *Hokkanen* 2005, s. 172.

¹⁵⁹ *Gottberg* 2013, s. 182-183.

¹⁶⁰ *Ensi- ja turvakotien liitto / Neuvokeskus* 2013, s. 25.

¹⁶¹ *Matikka – Muukkonen* 2019, s. 97-101.

Jos vertaa suomalaista lapsen huoltoa ja holhousta esimerkiksi englantilaiseen vanhemman vastuuseen, kyse on merkittävällä tavalla eri asiasta. Suomessa lapsen huollon voi menettää, mutta Englannin oikeudessa vanhemman vastuuta ei periaatteessa voi koskaan menettää. Tuomioistuimen päätöksellä sitä voidaan vain muotoilla paremmin vastaamaan uusia olosuhteita.¹⁶² Suomen lainsäädännössä puolestaan kytketään vanhemmuuteen sinänsä vain vähän oikeuksia.¹⁶³ Vanhemmalla on kuitenkin oikeus tulla kuulluksi lapsensa huoltoa koskevissa asioissa riippumatta siitä, onko hän lapsensa huoltaja, ja hän saa myös aina tehdä oikeudelle hakemuksen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa.¹⁶⁴ Toinen eroavuus suomalaisen lapsen huollon ja holhouksen sekä englantilaisen vanhemman vastuun välillä on siinä, että vanhempien, joilla on vanhemman vastuu samasta lapsesta, ei edellytetä yhdessä tekevän lapsia koskevia päätöksiä, vaan vanhemman vastuun nojalla jokainen vanhempi voi itsenäisesti päättää lapsen asioista. Tällä on pyritty lapsen etuun välttämällä vanhempien välisten ristiriitojen aiheuttamaa vaaraa lapsen kehitykselle.¹⁶⁵

Lapsen huoltoa koskevan ratkaisun ensisijainen tavoite on toteuttaa lapsen yksilöllinen etu.¹⁶⁶ Koska yhteishuoltoa on yleisellä tasolla pidetty tavoiteltavana ratkaisuna, sen mahdollisia haittapuolia ei ole aina osattu tai haluttu nähdä. Tuomioistuimet ja sosiaalitoimi ovatkin saaneet kritiikkiä siitä, että yhteishuoltoa pidetään liian kaavamaisesti pääsääntönä, eikä kiinnitetä riittävästi huomiota sen edellytyksiin ja toimivuuteen.¹⁶⁷ Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta huoltajilta edellytetään huomattavaa konsensusta,¹⁶⁸ erityisesti kun on kyse lapsen asuinpaikan valinnasta, lapsen koulutuksen valinnasta tai lapseen kohdistuvasta terveydenhoidollisesta toimenpiteestä kuten vaikeasta leikkauksesta.¹⁶⁹

Lapsen etua voidaan tutkia oikeusperiaatteiden ja oikeussääntöjen näkökulmasta. Oikeusperiaatteet antavat suuntaa sääntelylle, ja oikeussäännöt sisältävät yksityiskohtaisempia sääntöjä.¹⁷⁰

¹⁶² Kurki-Suonio 1999, s. 168.

¹⁶³ Gottberg 1999, s. 34-35.

¹⁶⁴ Lapsenhuoltolaki (190/2019) 14 § ja 15 §.

¹⁶⁵ Kurki-Suonio 1999, s. 168-169.

¹⁶⁶ Lapsenhuoltolaki (190/2019) 10.1 §.

¹⁶⁷ Aaltonen 2020, s. 32.

¹⁶⁸ Lapsenhuoltolaki (361/1983) 5 §.

¹⁶⁹ Gottberg 1999, s. 30-31.

¹⁷⁰ Oulasmaa 1992, s. 221-224.

Huoltoriidoissa lapsen perusoikeuksina pidetään esimerkiksi oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, yksityiselämään, sosiaaliseen turvallisuuteen ja huolenpitoon sekä uskonnon- ja omantunnonvapauteen.¹⁷¹ Perusoikeuksien valossa lapsen etu osoittautuu joustavaksi normiksi. Joustavuus johtaa siihen, että kaikkiin kysymyksiin ei voida saada selkeitä joko-tai-vastauksia. Myös ratkaisuennustettavuus yksilötasolla heikkenee joustavuuden vuoksi.¹⁷² Lapsen etua on määritelty myös oikeusministeriön julkaisemassa elatusavun laskentaohjeessa.¹⁷³

Yhden hyvän näkökulman lapsen edun tutkimiseen kahden kulttuurin eroperheissä antaa mielestäni *Sandra Hardingin* Standpoint-teoria. Teorian idea on se, että ihmisen käsitykset oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta määräytyvät pitkälti sen mukaan, millainen tausta ja millaiset kokemukset hänellä on elämässään. Standpoint teoriassa keskeinen huomio on se, että ne, joilla on rahaa ja valtaa, päättävät monista sellaisistakin asioista, joista he eivät tiedä oikeastaan mitään.¹⁷⁴ Voidaan siis ajatella, että ihmisen arvot ja moraalikäsitkset ovat erilaisista taustoista tulevilla henkilöillä hyvin erilaiset. Vaikka tasa-arvoa sukupuolten välillä pidetään nykyajan suomalaisessa yhteiskunnassa itsestään selvyytenä, se ei kuitenkaan kerro koko totuutta nykyihmisten elämästä. Jatkuvasti monikulttuuristuva yhteiskunta tuo mukanaan myös moninaistuvat perhe- ja moraalikäsitkset, joiden monenlaiset vaikutukset pystytään näkemään todellisuudessa vain perheiden sisäpuolelta. Mikä on lapsen etu tilanteessa, jossa vanhempien käsitykset lapsen edusta poikkeavat huomattavasti toisistaan?

Lapsen edun toteutumisen edellytyksiä voi tutkia myös *Pierre Bourdieun* The Forms of Capital -teorian kautta, koska siinä pääomaa ja sen mukanaan tuomaa valtaa tarkastellaan uudenlaisesta näkökulmasta. The Forms of Capital -teoriassa pääoma luokitellaan kolmeen erilaiseen muotoon: taloudelliseen pääomaan, joka tarkoittaa varakkuutta, omaisuuksien hallintaa, kulttuuriin pääomaan, joka koostuu koulutuksesta, taiteellisuudesta ja hyvästä mausta, sekä sosiaaliseen pääomaan, joka on suhteita ja sosiaalisia verkostoja.¹⁷⁵ Näiden erilaisten pääoman lajien

---

¹⁷¹ *Auvinen* 2006, s. 201.

¹⁷² *Auvinen* 2006, s. 202.

¹⁷³ *Oikeusministeriö. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi 2007.*

¹⁷⁴ *Harding* 2004, s. 1-13.

¹⁷⁵ *Bourdieu* 1986, s. 241-258.

kautta voidaan miettiä myös lapsen edun erilaisia tulkintoja. Mitä lapsi tarvitsee hyvään elämään? Millaista pääomaa hyvällä vanhemmalla ja kasvattajalla täytyy olla, että hän voi onnistua hyvin kasvatus- ja huolenpitotehtävässään?

Lapsen etu on hyvin kulttuuri- ja arvosidonnainen käsite.¹⁷⁶ *Kirsti Kurki-Suonion* väitöskirjassa aihetta käsitellään useista eri näkökulmista. Kurki-Suonion mukaan lapsen edun tulkinnat muuttuvat yhdessä useimpien kulttuuristen tekijöiden kanssa.¹⁷⁷ Ihmisten yksilöllisyyttä ja kulttuurista monimuotoisuutta tulee kunnioittaa, joten esimerkiksi lapsiasioita sovittelleen tuomarin täytyy tasapainoilla kulttuurisen avoimuuden ja näkökulmien moninaisuuden sekä toisaalta yhteiskunnan asettamien reunaehtojen välillä.¹⁷⁸

Lapsen etu on myös sosiaalinen ja moraalinen käsite. *Johanna Schiratzkin* mukaan lapsen etu on käsitteenä vahvasti arvolutautunut. Se tarkoittaa, että lapsen etua tulkitaan yhteiskunnan kulttuurisista ja moraalisisista arvoista sekä siitä normaaliudesta käsin, joka ympäröivässä yhteiskunnassa on lapsille tavallisin elämänmuoto ja elintapa. Tällä tavoin pyritään vähentämään riskiä sille, että lasta kohdeltaisiin eri tavalla kuin muita hänen erilaisen kulttuuritaustansa vuoksi.¹⁷⁹

Lapsen edusta keskusteltaessa huomioon on otettava myös se, että lapsen etu on eri asia kuin lapsen mielipide. Lapsen mielipiteen oikeudellinen painoarvo muuttuu ainoastaan silloin, kun kyseessä on lapsen huollon tai tapaamisoikeuden täytäntöönpano, koska siinä 12 vuotta täyttänyt tai riittävän kehittynyt lapsi saa itse tulkita omaa etuaan.¹⁸⁰ Lapsen etua voidaan tarkastella myös monitieteisenä ja dynaamisena tavoitteena, jossa tulee ottaa huomioon aineellinen lainsäädäntö, lapsen perus- ja ihmisoikeudet, tieto lapsen kehityksestä ja olosuhteista sekä lapsi yksilönä.¹⁸¹ *Sanna Koulun* mukaan lapsen edun sisältö on hyvin tapauskohtainen ja riippuu siitä, mitä tekijöitä milloinkin painotetaan ja millainen elämä katsotaan ideaaliksi. Siksi sen käyttö oikeudellisen ratkaisun pääperusteluna ei ole riittävä tae sille, että päätös antaa lapselle

¹⁷⁶ *Koulu* 2014, s. 309.

¹⁷⁷ *Kurki-Suonio* 2000, s. 39-43.

¹⁷⁸ *Linnanmäki* 2019, s. 175.

¹⁷⁹ *Schiratzki* 2008, s. 181; *Auvinen* 2006, s. 203.

¹⁸⁰ *Kurki-Suonio* 1999, s. 477-478.

¹⁸¹ *Linnanmäki* 2019, s. 303.

riittävää oikeussuojaa. Lapsen etua pitäisi kuitenkin käyttää lasta koskevassa päätöksenteossa ratkaisun oikeellisuuden takeena ja kontrollimekanismina eli tietynlaisena metaperiaatteena.¹⁸²

Vaikka yhteishuolto on ensisijainen periaate lapsen huollon järjestämiseksi vanhempien eron jälkeen, se ei ole kaikissa tapauksissa lapsen edun mukainen.¹⁸³ Yhteishuolto ei sovellu tapauksiin, joissa perheen sisäinen päätöksentekomekanismi on selvästi häiriintynyt, kuten esimerkiksi silloin, jos perheessä on esiintynyt fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa. Yhteishuolto mahdollistaa näissä tilanteissa vääristyneen vallankäytön jatkumisen myös eron jälkeen, kun varsinaista perheyhteyttä ei ole enää olemassa. Oikeusjärjestyksen tehtävänä tulisi olla suojella heikompaa osapuolta eikä jättää ketään vahvemman armoille, erityisesti kun yhteistoiminnan tarkoituksena on toimia aikuista heikomman, eli lapsen, edunvalvojana ja huoltajana. Lapsi ei saisi koskaan joutua olemaan vanhemman ase toista vanhempaa vastaan. Onkin olemassa tapauksia, joissa läheiset yhteydet toiseen vanhempaan eivät ole lapsen edun mukaisia. Jos eroperheen vanhempien välillä on ollut vakavia konflikteja, lasten psyykkisten ongelmien on todettu olevan suorassa yhteydessä tiheään toistuviin viikonlopputapaamisiin.¹⁸⁴

Janet R. Johnston ym. toteavat vuodelta 1989 peräisin olevassa tutkimuksessaan lasten oireilun vanhempien eron jälkeen olevan sitä runsaampaa, mitä tasapuolisemmin he viettävät aikaa kummankin vanhempansa kanssa.¹⁸⁵ Lasten sopeutumista vanhempiensa riitaiseen suhteeseen sekä avioliiton aikana että eron jälkeen on tutkinut myös *Joan B. Kelly* vuonna 2000 julkaistussa tutkimuksessaan. Jos vanhempien välit ovat riitaiset, se aiheuttaa lapsissa oireilua jo useita vuosia ennen vanhempien eroa¹⁸⁶, ja eron jälkeen lasten on turvallisempaa olla kontaktissa pääasiallisesti vain toisen vanhempansa kanssa. Tämä tulisi Sinkkosen mukaan ottaa huoltajuusratkaisuissa huomioon.¹⁸⁷ Toisinaan tapaamisoikeutta joudutaankin rajoittamaan lapsen suojelemisen ja hyvinvoinnin turvaamisen vuoksi.¹⁸⁸ Jos tapaamiset tai muut vanhemman ja lapsen

---

¹⁸² *Koulu* 2014, s. 309.

¹⁸³ *Gottberg* 1999, s. 27-28.

¹⁸⁴ *Kurki-Suonio* 2000, s. 750-752.

¹⁸⁵ *Johnston ym.* 1989.

¹⁸⁶ *Kelly* 2000.

¹⁸⁷ *Sinkkonen* 2011, s. 180.

¹⁸⁸ *Linnanmäki* 2019, s. 151.

väliset yhteydenpidon muodot, kuten puhelut ja kirjeet, eivät ole lapselle turvallisia, voi olla parasta katkaista kaikki yhteydenpito lapsen ja etävanhemman välillä.¹⁸⁹

Vaikka vanhempien yhteisen huollon tärkeyttä korostetaan ja perustellaan lapsen edulla, vanhempien virallisilla huoltomuodoilla ei ole kuitenkaan lapselle kovinkaan suurta merkitystä. *Erkki Saksa* on viitannut kirjassaan *Ann Mitchellin* vuonna 1985 julkaistuun tutkimukseen, jonka mukaan virallista huoltomuotoa huomattavasti tärkeämpää lapselle on vanhemman säännöllinen yhteydenpito lapseen. Saksa viittaa myös *Kochin* ja *Loweryn* vuodelta 1984 peräisin olevaan tutkimukseen, jonka mukaan isän ja lapsen tapaamisten ja yhteydenpidon määrä ja jatkuvuus riippuu enemmän isän ja äidin suhteesta kuin isän ja lapsen keskinäissuhteesta. Siksi vanhempien suhteen laadulla on suurempi vaikutus tapaamisten toteutumiseen kuin lapsen ja vanhemman suhteen laadulla. Jos vanhempien keskinäinen suhde on huono, etävanhempi saattaa välttää lapsensa tapaamisia, jotta voisi välttää ristiriitoja lapsensa lähivanhemman kanssa.¹⁹⁰ Lapsen sopeutuminen kahteen erilaiseen kotiin onkin mahdollista vain silloin, jos lapsella on kokemus siitä, että vanhemmat kunnioittavat toisiaan vanhempina siitä huolimatta, että heidän elämäntapansa, kulttuurinsa, arvonsa ja norminsa poikkeavat toisistaan.¹⁹¹

---

¹⁸⁹ *Peuralahti* 2012, s. 150.

¹⁹⁰ *Saksa* 1993, s. 33-34; ks. myös *Mitchell* 1985, s. 141-142, 178-180 ja *Koch – Lowery* 1984.

¹⁹¹ *Vanhanen* 2019, s. 75-76.

4. Lapsen huolto ja lapsen edun huomioiminen Suomen lainsäädännössä

4.1 Lapsen huollosta yleisesti

Kirsti Kurki-Suonio on väitöskirjassaan kuvannut, miten oikeusministeriön lainvalmisteluosaston työryhmässä laadittu ehdotus lapsen huollon sääntelystä vuodelta 1981 otti lähtökohdakseen kolme vanhempien asemaan liittyvää oletettavaa: vanhemmuusolettaman, sopimusolettaman ja yhteishuolto-olettaman. Vanhemmuusolettaman mukaan biologiset vanhemmat oletettiin lapsen edun mukaisiksi huoltajiksi. Sopimusolettamalla tarkoitettiin sitä, että jos vanhempien lasten huollosta tekemä sopimus ei ollut lapsen edun vastainen, sitä tuli noudattaa myös oikeuden ratkaisussa. Yhteishuolto-olettamalla tarkoitettiin sitä, että vanhempien yhteishuoltoa pidettiin lapsen kannalta parhaana vaihtoehtona, ja siksi sitä suosittiin huoltajuusratkaisuissa.¹⁹² Nykyään lapsen huollon sisältö on määritelty *laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta*.¹⁹³

Suomessa vanhempien yhteishuollon on 1980-luvulta alkaen katsottu olevan lapsen edun mukaista. Taustalla on tasa-arvon korostaminen, joka on ymmärretty pyrkimyksenä molempien vanhempien oikeuksien samanlaiseen toteutumiseen.¹⁹⁴ Esimerkiksi *Eva Gottberg* on kuitenkin vastustanut kaavamaista ja vastoin toisen vanhemman tahtoa määrättävää yhteishuoltoa ja korostanut sitä, että huollon tulee toimia käytännön tilanteissa.¹⁹⁵

Jos verrataan tasa-arvoon perustuvaa, länsimaista kulttuuriamme esimerkiksi patriarkaaliseen kulttuuriin, niin patriarkaalisissa yhteiskunnissa isän oikeudet ovat olleet lapsen huoltoa määrättäessä painavimmat kuin äidin oikeudet. *Kirsti Kurki-Suonio* viittaa väitöskirjassaan saksalaiseen tutkija *Jutta Bahr-Jendgesiin*, jonka mukaan avoin oikeuskäsite, jollaisena lapsen etua voidaan pitää, toteuttaa patriarkaalisessa yhteiskunnassa patriarkaalisia tavoitteita, ja isän status voidaan näin yhdistää yhteiskunnassa vallitsevaan muuhun vallankäyttöön.¹⁹⁶ Tästä johtuen eri-

¹⁹² *Kurki-Suonio* 1999, s. 455-456.

¹⁹³ Ks. *laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta* (190/2019) 1 §.

¹⁹⁴ *Savolainen* 1984, s. 17-18.

¹⁹⁵ *Gottberg* 1999, s. 26-29.

¹⁹⁶ *Kurki-Suonio* 1999, s. 257.

tyisesti patriarkaalisista kulttuureista lähtöisin olevat isät voivat kokea vaimon irtaantumisen miehestä henkilökohtaisena loukkauksena ja kunnian menetyksenä.¹⁹⁷

Vanhemmuuteen sisältyvien rooli- ja valtasuhteiden huomioon ottaminen on tärkeää mietittäessä mahdollisia lapsen huoltoratkaisuja. Yhteishuolto ei ole läheskään aina lapsen kannalta paras mahdollinen vaihtoehto. Ratkaisevaa on, miten hyvin vanhemmat pystyvät tekemään yhteistyötä keskenään. Läheskään kaikki eronneet vanhemmat eivät pysty rakentavaan yhteistyöhön toistensa kanssa. Myötävaikutuskyky ja -halu lapsen elämän järjestämisessä heijastavat vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta ja taakse jääneestä parisuhteesta. Jos vanhemmilla on vaikeuksia yhteistyötaidoissaan ja vanhemmuuskyvyissään jo parisuhteen aikana, ero ei ainaakaan nopeasti paranna tilannetta.¹⁹⁸ Hyvä yhteistyö vaatii ennen kaikkea tasa-arvoisen, toista kunnioittavan suhteen. Tässä on jo lähtökohtaisesti suuri ristiriita, joka monesti ohitetaan lapsen huoltajuudesta päätettäessä.

4.2 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983, jäljempänä *lapsenhuoltolaki*) tuli voimaan 1.1.1984. Lapsenhuoltolain lähtökohtana oli mahdollistaa päätyminen lapsen yksilöllistä etua toteuttavaan asiaratkaisuun.¹⁹⁹ Tämä laki asetti vanhempien yhteisen huollon lapsen edun toteutumisen kannalta ensisijaiseksi ratkaisuksi.²⁰⁰ Yhteishuollon lähtökohtana oli sen valmistelussa ollut oikeudellinen yhteishuolto sekä tuomioistuimen laaja harkintavalta huoltoa koskevassa ratkaisussa. Tämä tarkoitti sitä, että yhteishuollon määräämiseen ei alun pitäenkään vaadittu vanhempien yksimielisyyttä, vaan tuomioistuin voi päättää asian oman harkintansa pohjalta. Tässä voidaan nähdä selvä ero esimerkiksi Ruotsiin, jossa yhteishuoltoa ei voitu määrätä vastoin toisen vanhemman tahtoa.²⁰¹

Lapsenhuoltolakia on sen antamisen jälkeen täydennetty kansainvälisten sopimusten ja Euroopan unionin lainsäädännön kansallisen voimaansaattamisen vuoksi. Lakiin on lisätty kansain-

---

¹⁹⁷ Aarni ym. 2008, s. 70.

¹⁹⁸ Auvinen 2002, s. 144.

¹⁹⁹ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 11.

²⁰⁰ Savolainen 1984, s. 28.

²⁰¹ Kurki-Suonio 1999, s. 456-458.

välisen yksityisoikeuden alaa koskevat säännökset ja lapsen palauttamista ja vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistamista koskevat säännökset. 1.5.2014 ovat tulleet voimaan huolto- ja tapaamisriitojen sovittelua koskevat säännökset.²⁰²

Lapsenhuoltolaki uudistui vuonna 2019. Uudistuksen taustalla olivat samat periaatteet kuin aiemmassa laissa: huoltajien yhteistoiminnallisuus, lapsen osallisuuden merkitys, sopimusten ja sovinnollisuuden etusija sekä täytäntöönpanokelpoisten ja käytännössä toteutuvien ratkaisujen tavoittelu.²⁰³ Lain uudistumisen syynä oli se, että säännöksiä oli tarpeen täsmentää käytännössä ja lisätä niihin uusia säännöksiä muun muassa huoltajien velvollisuudesta suojella lasta väkivallalta, vaalia lapselle läheisiä ihmissuhteita ja myötävaikuttaa tapaamisoikeuden toteutumiseen. Lakia ehdotettiin täydennettäväksi myös lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemisessa huomioon otettavia tekijöitä.²⁰⁴

Lapsenhuoltolaki koskee kaikkien alle 18-vuotiaiden oikeudellista asemaa perheessä. Sitä tulee noudattaa lapsen perheessä koko ajan, vaikkakin käytännön ratkaisutoiminnassa laki tulee sovellettavaksi vasta siinä tapauksessa, että lapsen vanhemmat ovat erimielisiä lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta. Vanhempien täytyy tuntee lapsenhuoltolain velvoitteet ja toimia niiden mukaisesti. Jos yhteistoimintaan kykenemätön vanhempi toimii lapsen huoltajana tai lapsi asuu hänen kanssaan, lapsen oikeuksilla on riski tulla loukatuiksi.²⁰⁵

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Huollon tulee myös turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lakiin on lisätty kohta, jonka mukaan myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on lain mukaan pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lasta tulee kas-

---

²⁰² *Hallituksen esitys 88/2018 vp, s. 5.*

²⁰³ *Koulu 2019, s. 413.*

²⁰⁴ *Hallituksen esitys 88/2018 vp, Esityksen pääasiallinen sisältö, ks. myös s. 31.*

²⁰⁵ *Hakalehto – Toivonen 2021, s. 32.*

vattaa siten, että hän saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.²⁰⁶

Yksi lapsenhuoltolakiin vuoden 2019 uudistuksessa lisätty säännös koskee vanhemman velvollisuutta välttää kasvatustehtävässään kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle.²⁰⁷ Lainkohdan tarkoituksena on korostaa lapsen tapaa-
misoikeuden tärkeyttä ja tapaa-
misoikeuden estämisen tai vaikeuttamisen haitallisuutta lapselle. Hallituksen esityksen mukaan säännöksen tarkoituksena on kieltää kaikenlainen manipulointi ja muu epäasiallinen vaikuttaminen lapseen.²⁰⁸

Lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista.²⁰⁹ Lapsenhuoltolaki velvoittaa huoltajat yhteistoimintaan lasta koskevassa päätöksenteossa, ellei toisin ole säädetty tai määrätty.²¹⁰ Huoltajalle on kuitenkin annettu mahdollisuus päättää yksin lapsen asiasta, jos yhteistoiminta on estynyt matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi.²¹¹ Huoltajien päätösvallan jako pysyi samana myös lapsenhuoltolain uudistuksessa.²¹²

Vuoden 2019 uudistuksen yhteydessä lapsenhuoltolakiin lisättiin lapsen vanhemman velvollisuus ilmoittaa toiselle vanhemmalle etukäteen aikomuksestaan muuttaa asuinpaikkaansa.²¹³ Tämä lisäys tehtiin sen vuoksi, että lapsen elinpiirin muutoksissa tulee ottaa huomioon sen mahdolliset vaikutukset lasten huollon ja tapaa-
misoikeuden toteutumiseen. Ilmoituksen voi kuitenkin jättää tekemättä, jos se on välttämätöntä lapsen tai asuinpaikkaansa muuttavan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan välittömän ja vakavan uhan torjumiseksi.²¹⁴

²⁰⁶ *Lapsenhuoltolaki (190/2019)* 1 §.

²⁰⁷ *Lapsenhuoltolaki (190/2019)* 2.2 §.

²⁰⁸ *Hallituksen esitys 88/2018 vp*, s. 22.

²⁰⁹ *Lapsenhuoltolaki (190/2019)* 4 §.

²¹⁰ *Lapsenhuoltolaki (361/1983)* 5 §.

²¹¹ *Lapsenhuoltolaki (361/1983)* 5.2 §.

²¹² *Hakalehto – Toivonen 2021*, s. 33.

²¹³ *Lapsenhuoltolaki (190/2019)* 5 a §.

²¹⁴ *Hakalehto – Toivonen 2021*, s. 34.

Lapsen vanhemmat, jotka lapsen syntyessä ovat avioliitossa keskenään, ovat kumpikin lapsensa huoltajia. Jos vanhemmat eivät lapsen syntyessä ole avioliitossa keskenään, on huoltaja tällöin äiti, joka on synnyttänyt lapsen.²¹⁵ Vanhemmat voivat sopia lapsen huollosta keskenään. Lapsen huolto voidaan uskoa molemmille vanhemmille yhteisesti tai yksin toiselle vanhemmalle. Vanhemmat voivat sopia myös siitä, että sillä vanhemmalla, joka ei ole lapsen huoltaja, on sama oikeus kuin huoltajalla saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta joko kaikissa tai sopimuksessa määrätyissä asioissa. Asumisesta voidaan sopia niin, että lapsi asuu toisen vanhempansa luona, jos vanhemmat eivät asu yhdessä, tai niin, että lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhempansa luona. Tätä kutsutaan vuoroasumiseksi.²¹⁶ Lapsen huoltoa, asumista ja tapaamista koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti.²¹⁷ Vaikka lapsenhuoltolaissa tai sen esitöissä ei varsinaisesti lapsen etua määritelläkään, sen määritelmät ilmenevät kuitenkin monien ohjeiden, kieltojen ja tavoitteiden kautta, joita laista löytyy.²¹⁸ Tuomioistuimen on huoltomuotoa ratkaistessaan kiinnitettävä huomiota vanhempien kykyyn asettaa lapsen tarpeet vanhempien välisten ristiriitojen edelle.²¹⁹

Suomen tuomioistuin voi tutkia lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian siinäkin tapauksessa, että lapsella ei asian vireille tullessa ole Suomessa asuinpaikkaa, jos lapsi oleskelee Suomessa tai asian tutkimista voidaan muusta syystä pitää tarpeellisena. Tämä Suomen varatoimivalta lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa edellyttää myös sitä, että kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen lapsella on myös muu läheinen yhteys Suomeen.²²⁰

4.3 Laki lapsen elatuksesta

Myös *lakia lapsen elatuksesta* (jäljempänä *elatuslaki*) joka alun perin annettiin 5.9.1975 (704/1975), on uudistettu vuonna 2019. Lapsen elatuksen voidaan katsoa pääasiallisesti ilmen-

²¹⁵ *Lapsenhuoltolaki* (190/2019) 6 §.

²¹⁶ *Lapsenhuoltolaki* (190/2019) 7 §.

²¹⁷ *Lapsenhuoltolaki* (190/2019) 10 §.

²¹⁸ *Linnanmäki* 2019, s. 100.

²¹⁹ *Lapsenhuoltolaki* (190/2019) 10.2 §.

²²⁰ *Lapsenhuoltolaki* (186/1994) 20 §.

tävän lapsen edun taloudellista puolta.²²¹ Elatuslaissa ei mainita ollenkaan lapsen etua, vaikkakin lapsen edun arviointi on liitetty elatusavun edellytysten ja riittävyys selvittämiseen. Elatukseen kytkeytyy kuitenkin usein monimutkainen vyyhti lapsen elämään ja oikeuksiin heijastuvia seikkoja, joten elatuksessa on kyse paljon muustakin kuin pelkästään rahasta.²²²

Elatuslain mukaan lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Se käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset.²²³ Riittävyys-kriteeriä arvioitaessa lapsen elatustarve on suhteutettava elatusapua maksavan vanhemman maksukykyyn. Elatuksen säännöllisyystavoite tarkoittaa sitä, että elatusapu vahvistetaan yleensä samansuuruisena ja kuukausittain etukäteen maksettavana, mikä mahdollistaa lapsen kanssa asuvan vanhemman suunnitelmallisen rahankäytön lapsen elatustarpeita vastaavasti. Elatuksen pysyvyydestavoite puolestaan tarkoittaa sitä, että sopimuksella tai tuomioistuinpäätöksellä vahvistettua elatusapua voidaan muuttaa vain silloin, jos vahvistamisen aikaiset olosuhteet ovat muuttuneet niin olennaisesti, että muuttamista voidaan pitää sekä lapsen että vanhemman kannalta kohtuullisena.²²⁴

Vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Vanhempien elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä heidän lakiin perustuva muu elatusvastuunsa. Vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon myös lapsen kyky ja mahdollisuudet itse vastata elatuksestaan sekä seikat, joiden takia vanhemmille ei aiheudu lapsen elatuksesta kustannuksia tai ne ovat vähäiset.²²⁵

Lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan päättyy, kun hän täyttää kahdeksantoista vuotta. Vanhemmat vastaavat kuitenkin lapsen koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista myös sen jälkeen, kun hän on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, mikäli se harkitaan kohtuulliseksi. Huomiota otetaan tällöin erityisesti lapsen taipumukset, koulutuksen kesto-aika, siitä aiheutuvien kus-

---

²²¹ *Oulasmaa* 1994, s. 113.

²²² *Linnanmäki* 2019, s. 103-104.

²²³ *Elatuslaki* (704/1975) 1 §.

²²⁴ *Oulasmaa* 1994, s. 113-114; *elatuslaki* (793/1981) 11 §.

²²⁵ *Elatuslaki* (704/1975) 2 §.

tannusten määrä sekä lapsen mahdollisuudet koulutuksen päätyttyä itse vastata koulutuksestaan aiheutuneista kustannuksista.²²⁶

4.4 Laki riita-asioiden sovittelusta

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011) tuli voimaan 21.5.2011. Lakia muutettiin lapsen asemaa ja oikeutta koskevilta osin vuonna 2019 (193/2019).

Lapsen asemaa ja oikeutta koskevista asioista voidaan tuomioistuimessa sovittaa niitä, jotka koskevat lapsen elatusta tai lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta. Tuomioistuinsovittelun toteutuksessa on otettava huomioon lapsen etu sekä lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Harkitessaan sovinnon vahvistamista tuomioistuimen on otettava huomioon lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain sekä lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) säännökset.²²⁷

4.5 Lastensuojelulaki

Lastensuojelu käynnistyi Suomessa jo 1860-1870 -luvuilla tavoitteenaan suojella lapsia liian pitkiltä työpäiviltä ja työn vaaroilta. Nykyään lastensuojelun tavoitteena on vaikeaan elämäntilanteeseen joutuneiden perheiden kuntoutuminen sekä lasten ja nuorten suojelu tilanteissa, joissa vanhempien puuttuvat voimavarat ja perhekriisit ovat uhka lapsen hyvinvoinnille.²²⁸ Vaikeilla huoltoriidoilla ja lastensuojeluasioilla on usein yhtymäkohtia, mikä on hyvä huomioida määriteltäessä lapsen etua.²²⁹ *Lastensuojelulaissa* (417/2007) on kytkös lapsenhuoltolain 1 §:n määritelmään lapsen edun arvioimisesta.²³⁰ Lastensuojelulaissa säädetään lapsen edun ensisijaisuudesta. Lastensuojelun täytyy edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutetta-

²²⁶ *Elatuslaki* (704/1975) 3 §.

²²⁷ *Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa* (193/2019) 10 §.

²²⁸ *Paavilainen* 1998, s. 32.

²²⁹ *Linnanmäki* 2019, s. 103.

²³⁰ *Lastensuojelulaki* (417/2007) 2 §, ks. myös *lapsenhuoltolaki* 1 §.

essa täytyy ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. Lisäksi siinä korostetaan mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa omiin asioihin sekä kielellisten, kulttuuristen ja uskonnollisten taustojen huomioimista osana lapsen edun arviointia.²³¹ Lastensuojeluasioissa kaikki lapset ovat iästä riippumatta asianosaisia eli osallisia itseään koskevassa oikeudenkäynnissä.²³²

Lastensuojelulaissa määritellään myös se, mikä ei ole lapsen edun mukaista. Lastensuojelulain mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin lain mukaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi, ja jos sijaishuollon arvioidaan olevan lastensuojelun keskeisten periaatteiden mukaisesti lapsen edun mukaista.²³³

Lastensuojelulaissa säännellään myös lastensuojelun järjestämisestä ulkomailla oleskelevalle lapselle, jos hänen ei katsota saavan asuin- tai oleskelumaassaan asianmukaista huoltoa. Tämä toimivaltasäännös koskee vain lastensuojelulaissa säädettyjä toimenpiteitä. Toimivallan käytön edellytyksenä on yleensä se, että lapsi voidaan tuoda Suomeen. Tämä voi tapahtua esimerkiksi oleskelumaan myötävaikutuksella.²³⁴

---

²³¹ Lastensuojelulaki (417/2007) 4 §.

²³² Hakalehto 2016a, s. 31.

²³³ Lastensuojelulaki (417/2007) 40 §.

²³⁴ Lastensuojelulaki (437/2009) 17.2 §.

5. Lapsen edun suhde perus- ja ihmisoikeuksiin

5.1 Suomen perustuslaki

Näkemyks lapsesta ja lapsuudesta on viime vuosikymmeninä muuttunut paljon länsimaissa. Ennen lapsuus ymmärrettiin aikuisuuden esivaiheeksi. Nykyään lapsi nähdään aikuisen kanssa tasa-arvoisena yksilönä, joka toimii, ajattelee ja kokee lapsen tavoin. Tämä näkyy myös 1.3.2000 voimaan tullessa *Suomen perustuslaissa* (731/1999).²³⁵

Jo vuonna 1995 oli silloiseen perustuslakiin otettu säännös lasten kohtelamisesta yksilöinä. Perustuslain 6 §:n otsikkona on yhdenvertaisuus. Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin.²³⁶

Tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle, jos lain säännöksen soveltaminen käsillä olevassa asiassa olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. Perusoikeudet kuuluvat kaikille Suomen lainkäyttöpiirissä oleville.²³⁷

Vieraan valtion lakia sovelletaan silloin, jos käsiteltävänä oleva oikeussuhde kuuluu jollakin tavalla vieraan oikeuskulttuurin piiriin. Tuon vieraan oikeuskulttuurin arvojen soveltaminen oikeussuhteeseen on hyväksyttävää niissä tapauksissa, joissa se ei samalla selkeästi riko meidän kulttuurimme arvoja. Ilmeisyyden kynnyksen tulisi näissä tapauksissa olla korkeammalla kuin pelkästään kotimaisissa tilanteissa. Perusoikeuksia ja kulttuurista suvaitsevaisuutta voi joskus olla vaikea sovittaa yhteen.²³⁸ Tämän *ordre public*- eli ehdottomuusperiaatteen nojalla tuomioistuin voi siis jättää soveltamatta vieraan valtion lain säännöksen, jos kyseisen säännöksen soveltaminen johtaisi tuomioistuinvaltion oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.

---

²³⁵ Aaltonen 2015, s. 266.

²³⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §.

²³⁷ Suomen perustuslaki (731/1999) 106 §.

²³⁸ Helin 2020, s. 89.

5.2 YK:n lapsen oikeuksien sopimus

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (SopS 60/1991) on määritelty niitä asioita, joihin jokaisella lapsella tulisi olla oikeus. Tämä sopimus on maailmanlaajuinen ja Suomi on ratifioinut sen ensimmäisten joukossa. Sopimuksen mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.²³⁹ Tämä luo valtioille olennaisen velvollisuuden ja se on suoraan sovellettavaa oikeutta, eli siihen voidaan vedota tuomioistuimissa. Lapsen edulla perustavanlaatuisena tulkintaperiaatteena tarkoitetaan sitä, että lainsäännöksiä tulkittaessa ja useista mahdollisista tulkintatavoista valittaessa tulisi aina valita sellainen tulkinta, joka palvelee tehokkaimmin lapsen etua. Lapsen etu menettelysääntönä tarkoittaa puolestaan sitä, että lasta tai lapsia koskevia päätöksiä tehtäessä on aina arvioitava kyseiseen lapseen tai kyseisiin lapsiin kohdistuvia, myönteisiä tai kielteisiä, vaikutuksia, ja sen tulee ilmetä kyseisen päätöksen perusteluista.²⁴⁰

YK:n lapsen oikeuksien sopimusta valvova lapsen oikeuksien komitea on 3 (1) artiklaa koskevassa kommentissaan luettellonut elementtejä, jotka tulee ottaa huomioon harkittaessa lapsen etua. Näitä elementtejä ovat: a) lapsen omat näkemykset, b) lapsen identiteetti ja tausta, c) perheen ja perhesuhteiden vaaliminen ja ylläpitäminen, d) lapsen huolto, suojaaminen ja turvallisuus, e) lapsen haavoittuva asema, f) lapsen oikeus terveyteen ja g) lapsen oikeus koulutukseen.²⁴¹

Komitean mukaan lapsen etu on kolmiosainen käsite: se tarkoittaa samanaikaisesti a) aineellista oikeutta, b) perustavanlaatuisia tulkintaperiaatteita, ja c) menettelysääntöä. Lapsen etu aineellisenä oikeutena tarkoittaa lapsen oikeutta siihen, että hänen etunsa arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon tarkasteltaessa erilaisia etuja päätettäessä käsiteltävänä olevaa asiaa. Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta yl-

²³⁹ *YK:n lapsen oikeuksien sopimus* (SopS 60/1991), 3 artikla.

²⁴⁰ *Lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta), CRC/C/GC/14*, kohta 6.

²⁴¹ *Pajulampi 2014*, s. 189; *Lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta), CRC/C/GC/14*, kohdat 52-79.

läpittää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.²⁴² Lapsella, joka voi muodostaa omat näkemyksensä, on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lasta tulee kuulla ja antaa hänen näkemykselleen asianmukainen painoarvo.²⁴³ Vanhemmilla on oikeus ja velvollisuus antaa lapselleen ohjausta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauden käyttämisessä lapsen kehittyvien valmiuksien mukaisesti. Valtion velvollisuus on kunnioittaa tätä vanhempien oikeutta ja velvollisuutta.²⁴⁴

Lapsen oikeuksien komitea on yleissopimuksen 2, 3, 6 ja 12 artikloja koskevassa kommentissaan vuodelta 2011 kiinnittänyt huomiota Suomessa esiintyvään syrjintään, joka koskee vammaisia lapsia, maahanmuuttaja- ja pakolaislapsia sekä etnisiin vähemmistöihin kuuluvia lapsia. Komitean huolen aiheena olivat myös romaniväestön sosiaalinen syrjäytyminen ja rakenteellinen syrjintä, joka lisää päihteiden käyttöä ja mielenterveysongelmia ja heikentää romanilasten elintasoja. Komitea kehottikin Suomea tehostamaan pyrkimyksiään torjua kaikkia syrjinnän muotoja ja suositteli syrjinnän estämisen ja poistamisen asettamista keskeiselle sijalle julkisissa ohjelmissaan. Apuna tässä komitea ohjeisti käyttämään joukkoviestimiä ja koulutusjärjestelmää. Komitea kiinnitti huomiota myös siihen, ettei Suomen lainsäädännössä ole kattavasti viitattu lapsen etuun, eikä lapsen edun periaatetta ole riittävästi ymmärretty tai otettu huomioon lapsia koskevassa päätöksenteossa. Siksi komitea kehotti Suomea tehostamaan lapsen edun periaatteen asianmukaista huomioon ottamista ja johdonmukaista soveltamista kaikissa lainsäädäntö-, hallinto- ja oikeudenkäyntimenettelyissä sekä kaikissa lapsia koskevissa ja lapsiin vaikuttavissa toimintapolitiikoissa, ohjelmissa ja hankkeissa.²⁴⁵

²⁴² YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 60/1991) 9 artikla.

²⁴³ YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 60/1991) 12 artikla.

²⁴⁴ YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 60/1991) 14 artikla; Hakalehto - Toivonen 2021, s. 32-33.

²⁴⁵ Lapsen oikeuksien komitea, sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely (2011), CRC/C/FIN/CO/4, kohdat 24-27.

5.3 YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus

Suomi on ratifioinut myös *YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen* (SopS 68/1986). Sopimuksessa kielletään naisiin kohdistuva syrjintä.²⁴⁶

Sopimusvaltiot veloitetaan poistamaan naisten syrjintä kaikissa avioliittoon ja perhesuhteisiin liittyvissä asioissa. Erityisesti se velvoittaa turvaamaan miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta muun muassa yhtäläiset oikeudet ja vastuu lapsen huollon suhteen. Lapsen etu korostuu sopimuksessa ensisijaisen tärkeänä asiana.²⁴⁷

5.4 Euroopan unionin perusoikeuskirja

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (2012/C 326/02) määrätään perhe-elämän kunnioittamisen suojasta.²⁴⁸ Perusoikeuskirjan mukaan jokaisella on oikeus koulutukseen ja maksuttomaan oppivelvollisuuden perustuvaan opetukseen²⁴⁹, ja siinä myös kielletään syrjintä muun muassa iän ja sukupuolen perusteella.²⁵⁰

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa on lapsen oikeuksia koskevia määräyksiä. Lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Lapsen on saatava ilmaista vapaasti mielipiteensä, ja lapsen mielipide on hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti otettava huomioon häntä koskevissa asioissa. Kaikissa lasta koskevissa viranomaisten ja yksityisten laitosten toimissa on otettava lapsen etu ensisijaisesti huomioon. Jokaisella lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempansa säännöllisesti, jos se ei ole lapsen edun vastaista.²⁵¹ Perusoikeuskirjan mukaan myös lapsityövoiman käyttö on kiellettyä.²⁵²

²⁴⁶ *YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus* (SopS 68/1986) 2 artikla.

²⁴⁷ *YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus* (SopS 68/1986) 16 artikla.

²⁴⁸ *Euroopan unionin perusoikeuskirja* (2012/C 326/02) 7 artikla.

²⁴⁹ *Euroopan unionin perusoikeuskirja* (2012/C 326/02) 14 artikla.

²⁵⁰ *Euroopan unionin perusoikeuskirja* (2012/C 326/02) 21 artikla.

²⁵¹ *Euroopan unionin perusoikeuskirja* (2012/C 326/02) 24 artikla.

²⁵² *Euroopan unionin perusoikeuskirja* (2012/C 326/02) 32 artikla.

5.5 Euroopan ihmisoikeussopimus

Suomen ratifioiman *Euroopan ihmisoikeussopimuksen* (SopS 19/1990) mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin, kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien tai vapauksien turvaamiseksi.²⁵³

Sopimuksen 8 artikla suojaa siis henkilön yksityiselämää, perhe-elämää, kotia ja kirjeenvaihtoa. Perheellä tarkoitetaan tässä vanhemmista ja lapsista koostuvaa yhdessä asuvaa yksikköä. Myös avioparia pidetään perheenä.²⁵⁴

5.6 Euroopan neuvoston sopimus

Luxemburgissa 20.5.1980 tehtyä *eurooppalaista yleissopimusta lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta* (*Euroopan neuvoston sopimus*, SopS 56/1994) sovelletaan alle 16-vuotiaisiin lapsiin. Sopimuksen mukaan sen allekirjoittaneet Euroopan neuvoston jäsenvaltiot tunnustavat, että lapsen etu on tärkeimmässä asemassa päätettäessä hänen huollostaan. Ne myös samalla tunnustavat, että lapsikaappausten määrä on kasvamassa ja asianmukaisten ratkaisujen löytäminen näiden tapausten aiheuttamiin ongelmiin on vaikeaa.²⁵⁵

Eurooppalaista yleissopimusta lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta käytetään nykyään vain vähän, koska Bryssel Iia -asetus on korvannut sen, kun on kyse EU:n jäsenvaltioiden välisistä suhteista.²⁵⁶

²⁵³ *Euroopan ihmisoikeussopimus* (SopS 19/1990) 8 artikla.

²⁵⁴ Pellonpää 2000, s. 381-390.

²⁵⁵ *Euroopan neuvoston sopimus lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta* (SopS 56/1994).

²⁵⁶ Helin 2020, s. 480.

5.7 Bryssel Iia-asetus

Bryssel Iia -asetus on Euroopan neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003, joka on annettu 27.11.2003 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta, EUVL L 338, 23.12.2003. Bryssel Iia -asetuksessa edellytetään, että lapselle tulee antaa tilaisuus tulla kuulluksi häntä koskevia asioita ratkaistaessa.²⁵⁷ Asetuksen yksi tärkeimpiä tavoitteita on suojella lasten oikeutta pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa, vaikka nämä olisivat eronneet ja asuisivat eri EU-maissa. Asetus pätee välittömästi ja on kaikilta osiltaan velvoittava ja sellaisenaan sovellettava kaikissa asioissa, jotka kuuluvat sen soveltamisalalle. Asetus ei koske aineelliseen perheoikeuteen liittyviä asioita, koska ne ovat jokaisen EU-maan vastuulla.

Uudella Bryssel Iia -asetuksella (EU) 2019/1111, jonka soveltaminen alkaa 1.8.2022, pyritään korjaamaan nykyisen asetuksen soveltamisessa havaittuja ongelmia ja parantamaan päätösten liikkuvuutta jäsenvaltioiden välillä. Merkittävämpänä uudistuksena on eksekvatuurimenettelyn poistaminen, mikä tarkoittaa sitä, että jäsenvaltiossa annetut päätökset ovat täytäntöönpanokelpoisia muissa jäsenvaltioissa ilman täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista.²⁵⁸

5.8 Istanbulin sopimus

Naisiin kohdistuva väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus (SopS 53/2015), jota kutsutaan *Istanbulin sopimukseksi*, hyväksyttiin Istanbulissa huhtikuussa 2011, ja se tuli kansainvälisesti voimaan 1.8.2014. Suomessa eduskunta hyväksyi Istanbulin sopimuksen 25.2.2015 ja se tuli voimaan 1.8.2015.

Naisiin kohdistuva väkivalta on syrjintää, rikos ja vakava, sukupuoleen perustuva ihmisoikeusloukkaus. Se liittyy sukupuolten välisiin, epätasa-arvoisiin valtasuhteisiin. Istanbulin sopimus

---

²⁵⁷ *Neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta*, s. 1-29.

²⁵⁸ *Helin 2020*, s. 478.

korostaa perusoikeuksia, tasa-arvoa ja syrjäntäkieltoa.²⁵⁹ Sopimuksessa määritellään kattavasti naisiin kohdistuva väkivalta ja perheväkivalta. Istanbulin sopimuksen mukaan naisiin kohdistuva väkivalta tarkoittaa naisiin kohdistuvaa ihmisoikeuksien loukkaamista ja yhtä syrjinnän muotoa. Se käsittää kaikki sellaiset sukupuoleen perustuvat väkivallanteot, jotka aiheuttavat tai voivat aiheuttaa naisille ruumiillista, seksuaalista, henkistä tai taloudellista haittaa tai kärsimystä, mukaan lukien tällaisilla teoilla uhkaaminen, pakottaminen tai mielivaltainen vapautenriisto joko julkisessa tai yksityiselämässä.²⁶⁰

Perheväkivalta määritellään Istanbulin sopimuksessa niin, että se tarkoittaa kaikkia perheen tai kodin sisäisiä tai toistensa entisten tai nykyisten puolisoitten tai kumppanien välisiä ruumiillisen, seksuaalisen, henkisen tai taloudellisen väkivallan tekoja riippumatta siitä, asuuko väkivallantekijä tai onko hän asunut samassa asunnossa uhrin kanssa.²⁶¹ Sukupuoleen perustuva naisiin kohdistuva väkivalta tarkoittaa sopimuksen mukaan väkivaltaa, joka kohdistetaan naiseen hänen naiseutensa vuoksi tai joka kohdistuu suhteellisesti useammin naisiin.²⁶²

Sopimuksen mukaan osapuolten tulee lainsäädäntö- ja muin toimin ottaa huomioon väkivaltatapaukset määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista. Näin pyritään varmistamaan se, että tapaamis- ja huoltajuusoikeuksien käyttäminen ei vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta.²⁶³

5.9 Haagin lastensuojelusopimus

Suomi on ratifioinut Haagissa vuonna 1996 *toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lastensuojeluun liittyvissä asioissa tehdyn yleissopimuksen* (SopS 9/2011). Tätä kutsutaan myös nimellä *Haagin lastensuojelusopimus*, ja se on saatettu voimaan lailla 435/2009. Sopimuksessa määrää-

²⁵⁹ *Nousiainen – Pentikäinen* 2107, s. 55-56.

²⁶⁰ *Istanbulin sopimus* (SopS 53/2015) 3 a. artikla.

²⁶¹ *Istanbulin sopimus* (SopS 53/2015) 3 b. artikla.

²⁶² *Istanbulin sopimus* (SopS 53/2015) 3 d. artikla.

²⁶³ *Istanbulin sopimus* (SopS 53/2015) 31 artikla, ks. myös *Matikka – Muukkonen* 2019, s. 101 ja *Hakalehto* 2018, s. 176.

tään viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta, sovellettavasta laista ja päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta lapsen ja hänen omaisuutensa suojelua koskevissa asioissa.

Sopimuksen alaan kuuluvat toimenpiteet voivat koskea muun muassa lapsen huollon, asumisen ja tapaamisoikeuden järjestämistä, lapsen sijoittamista perhe- tai laitoshoitoon, lapsen kasvatuksen ja huolenpidon valvontaa sekä lapsen edunvalvontaa. Sopimusta sovelletaan alle 18-vuotiaisiin lapsiin heidän syntymästään lähtien.²⁶⁴

5.10 Haagin lapsikaappaussopimus

Haagin lapsikaappaussopimuksella tarkoitetaan yksityisoikeuden alaa koskevaa yleissopimusta kansainvälisestä lapsikaappauksesta (SopS 57/1994, englanniksi *Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction*). Haagin lapsikaappaussopimus on solmittu Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssissa 25.10.1980.

Haagin lapsikaappaussopimuksen perusajatus on turvata lapsen asuinmaan tuomioistuimen toimivalta. Tällä tavalla pyritään estämään mahdollisuus vaikuttaa lapsen huoltoon viemällä lapsi oikeudenvastaisesti lapsen asuinmaan rajojen ulkopuolelle.²⁶⁵ Haagin lapsikaappaussopimus mainitaan myös lapsenhuoltolaissa.²⁶⁶

Haagin lapsikaappaussopimuksen pääajatuksena on omavaltaisesti muutetun vallitsevan tilan mahdollisimman nopea palauttaminen.²⁶⁷ Tärkeimpänä tavoitteena sopimuksessa on kollektiivinen lasten etu ja yleisestäävän vaikutuksen saavuttaminen. Tämä tarkoittaa sitä, että kansainvälisissä perhetilanteissa elävien lasten ja heidän vanhempiansa ei tarvitsisi pelätä sitä, että toinen vanhemmista vie lapsen luvottomasti toiseen maahan. Jos lapsi kuitenkin siepataan, Haagin lapsikaappaussopimuksen tarkoituksena on auttaa palauttamaan lapsi pikaisesti.²⁶⁸

²⁶⁴ *Haagin lastensuojelusopimus* (SopS 9/2011) 2 artikla.

²⁶⁵ *Kurki-Suonio* 2000, s. 759.

²⁶⁶ *Lapsenhuoltolaki* (186/1994) 5 luku.

²⁶⁷ *Haagin lapsikaappaussopimus* (SopS 57/1994) 1 artikla.

²⁶⁸ *Helin* 2020, s. 570-571.

Haagin lapsikaappaus sopimuksen allekirjoittajavaltiot, joita on tällä hetkellä ympäri maailmaa, ovat sopimuksen mukaan lujasti vakuuttuneita siitä, että lapsen etu on kaikkein tärkeimmällä sijalla lapsen huoltoa koskevissa kysymyksissä. Yleissopimuksen allekirjoittajavaltiot haluavat sopimuksen mukaan suojata lasta kansainvälisesti lapsen luvattoman poisviemisen tai palauttamatta jättämisen haitallisilta vaikutuksilta ja saattaa voimaan menettelyjä, joiden tarkoituksena on turvata lapsen pikainen palauttaminen valtioon, jossa lapsella on asuinpaikka, sekä turvata tapaamisoikeuden suojaaminen.²⁶⁹

Kansainvälisten lapsikaappausten hillitsemiseksi Haagin lapsikaappaus sopimuksessa on määräys, jonka mukaan se valtio, jonne lapsi on luvattomasti viety, ei saa antaa lapsen huoltoon liittyvää ratkaisua ennen kuin lapsikaappaus asia on selvitetty. Tähän on poikkeuksena tilanne, jossa lapsen palauttamista vaatimaan oikeutettu henkilö pysyttelee pitkään passiivisena.²⁷⁰

Lapsen palauttamisesta voidaan kieltäytyä tietyillä sopimuksesta ilmenevillä perusteilla. Palauttamisesta kieltäytymisen perusteet ovat Haagin lapsikaappaus sopimuksen 12, 13 ja 20 artikloissa. Artiklojen 12 ja 13 perusteet löytyvät myös lapsenhuoltolain 34 §:stä.²⁷¹ Näiden perusteiden tarkoituksena on varmistaa, että palauttaminen ei vaaranna lapsen terveyttä eikä lapsen vuoksi joutuisi sietämättömiin olosuhteisiin. Lasta ei kuitenkaan yleensä palauteta sille, jonka huoltajan oikeuksia on loukattu, vaan lapsi palautetaan asuinpaikkavaltionsa lastensuojelun huostaan.²⁷² Palauttamisesta kieltäytyminen edellyttää lapselle vakavaa vaaraa tai kestämättömiä olosuhteita. Ainoastaan alkeellisemmat tai köyhemmät olosuhteet eivät ole peruste lapsen palauttamisesta kieltäytymiselle.²⁷³

Haagin lapsikaappaus sopimusta sovelletaan kaikkiin niihin lapsiin, joiden asuinpaikka oli sopimusvaltiossa juuri ennen luvattomaa poisvientiä tai palauttamatta jättämistä. Sopimuksen soveltaminen loppuu, kun lapsi täyttää 16 vuotta.²⁷⁴

²⁶⁹ *Haagin lapsikaappaus sopimus* (SopS 57/1994) otsikko.

²⁷⁰ *Haagin lapsikaappaus sopimus* (SopS 57/1994) 16 artikla; Helin 2020, s. 490.

²⁷¹ *Haagin lapsikaappaus sopimus* (SopS 57/1994) 12,13 ja 20 artiklat ja *lapsenhuoltolaki* (186/1994) 34 §.

²⁷² Helin 2020, s. 571 ja 594.

²⁷³ *Hallituksen esitys* 60/1993 vp, s. 37; Helin 2020, s. 594.

²⁷⁴ Helin 2020, s. 573.

6. Näkökulmia lapsen etuun huoltajuusprosessissa: haastattelut

6.1 Eronneet äidit

Haastattelin vuoden 2017 aikana yhteensä yhdeksää kahden kulttuurin parisuhteesta eronnutta äitiä. Suomalais-syntyisiä heistä oli neljä, venäläis-syntyisiä kaksi ja lisäksi virolais-, ruandalais- ja somalialais-syntyiset äidit. Heidän entiset puolisonsa ja lastensa isät olivat lähtöisin Gambiasta, Venäjältä, Ghanasta, Senegalista, Suomesta, Ugandasta ja Sambiasta. Gambialaisen miehen kanssa lapsia oli haastateltavistani ylivoimaisesti suurimmalla osalla eli neljällä, muiden maiden edustajien jakaantuessa haastatteluaineistossani tasaisesti. Haastattelemistani äideistä yhdellä oli yksi lapsi, yhdellä kaksi lasta ja neljällä kolme lasta. Viisi lasta oli kolmella äidillä, joista yksi odotti vielä viidettään. Haastattelemistani äideistä nuorin oli 31-vuotias ja vanhin 56-vuotias.

Kysyin haastateltaviltani ensin heidän omasta taustastaan, lapsuudenperheestään ja vanhempien rooleista siinä. Kysyin heiltä sitten heidän omista ja lastensa isän/isien rooleista ja yhteistyöstä lastenkasvatusasioissa sekä yhteiselämän aikana että sen jälkeen. Kysyin eron syistä ja ongelmista, jotka johtivat eroon. Lasten huoltajuusmuoto oli seuraava kysymykseni, ja ne keinot ja perusteet, joilla siihen päädyttiin. Sitten kyselin haastateltaviltani heidän lastensa kokemuksista erosta ja sen jälkeisestä elämästä. Kysyin myös, oliko puolisoilla erilaiset näkemykset lastenkasvatuksesta, ja aiheuttivatko ne ristiriitoja heidän välilleen. Myös muista näkemyseroista kyselin, liittyen esimerkiksi arvoihin, moraliin, uskontoon, rahankäyttöön, kotitöihin jne. Halusin tietää myös, miten lapsen ja etävanhemman tapaamiset ovat sujuneet eron jälkeen, ja ovatko entisten puolisoitten kesken tehdyt sopimukset pitäneet, eli onko niitä noudatettu.

Vanhempien välisestä kommunikoinnista halusin tietää, että ovatko vanhemmat kommunikoineet lasten asioista keskenään, vai onko lasten asioista sovittu lasten, sukulaisten, tuttavien tai esimerkiksi lastenvalvojan kautta. Kysyin myös huoltajuusmuodon valinnan onnistuneisuutta juuri heidän tapauksessaan. Lopuksi tiedustelin, miten haastateltavani kokevat ja ymmärtävät lapsen edun käsitteen, toteutuiko heidän eronsa heidän mielestään lapsen edun mukaisesti, ja mitä he tekisivät toisin, että lapsen etu voisi heidän tapauksessaan toteutua mahdollisesti vieläkin paremmin.

6.2 Lastenvalvojat ja lakimies

Haastattelin eroperheiden vanhempien lisäksi kolmea lastenvalvojaa sekä yhtä julkista oikeusavustajaa. Heillä oli kaikilla pitkä työkokemus omalta alaltaan, ja he olivat kaikki kohdanneet työssään monia kahden kulttuurin eroperheitä. Kysyin haastateltaviltani heidän taustastaan, koulutuksestaan ja työkokemuksestaan. Kysyin yleisesti heidän työssään kohtaamistaan kahden kulttuurin perheistä ja heidän taustoistaan, eroprosessien luonteesta ja kestosta, vanhempien välisistä ristiriidoista ja niistä eroprosessin piirteistä, jotka ovat tunnusomaisia kahden kulttuurin perheille.

Olin jakanut kysymykseni neljään pääteemaan, joista ensimmäinen oli vanhempien arvomaailma. Kysyin haastateltaviltani, millainen merkitys erilaisiin kulttuureihin liittyvillä arvoilla on ollut eroperheiden ongelmassa ja avioeroprosessin lopputuloksessa. Kysyin erilaisista lastenkasvatustyyleistä sekä ajan- ja rahankäyttötavoista. Toinen teema oli tasa-arvo. Kysyin haastateltaviltani, poikkeavatko perheenjäsenten roolit kaksikulttuurisissa perheissä kokonaan suomalaisten perheiden rooleista. Kysyin mahdollisista tasa-arvoeroista ja niiden vaikutuksesta perheen arjessa ja huoltajuusprosessissa. Kolmas teema oli vallankäyttö. Kysyin haastateltaviltani lähisuhdeväkivallan yleisyydestä ja väkivallan eri muotojen esiintyvyydestä kahden kulttuurin perheissä.

Neljäs teema, lapsen etu, oli tutkielmani aiheen kannalta keskeisin, ja siksi minulla oli siitä aiheesta eniten kysymyksiä haastateltavilleni. Kysyin, miten haastateltavani ymmärtävät lapsen edun käsitteen, mitä se sisältää ja mikä siinä on keskeistä. Kysyin lasten oikeuksista ja vanhempien velvollisuuksista suhteessa toisiinsa ja lapsiinsa. Kyselin, ymmärretäänkö lapsen etu kulttuurista riippuen eri tavalla, ja korostuvatko lapsen edun tulkinnoissa erilaiset tarpeet. Kyselin myös viranomaisten kriteereistä lapsen huoltoa määrättäessä, ja siitä, ovatko huoltajuusratkaisut yleensä onnistuneita eroperheen arjen ja lapsen edun kannalta, sekä noudattavatko vanhemmat tekemiään sopimuksia ja oikeuden päätöksiä. Kyselin myös, mistä maahanmuuttajataustaiset vanhemmat saavat tietoa siitä, mitä lapsen edulla meidän yhteiskunnassamme tarkoitetaan, sekä mistä he saavat tietoa Suomen laista ja Suomessa voimassa olevista ihmisoikeussopimuksista, jotka vaikuttavat lapsen kasvatukseen ja lapsen edun arviointiin suomalaisessa yhteiskunnassa.

6.3 Haastatteluhavainnot

6.3.1 Vanhempien arvomaailma

”Sillon kun erottiin, niin mehän asuttiin (paikkakunnalla), niin, kyllä mun mielestä ihan omalla tavallaan hyvällä tavalla sujui, et hän niinkun kävi kerran viikkoon, vaikka lauantaisin, meillä lapsia tapaamassa, ja saatto joskus jopa käydä sillee, että hän vaikka teki meille ruokaa ja... Mutta sillon tavallaan alko myös se semmonen painostaminen että meidän olisi pitänyt niinku elää tavallaan sen hänen jonkun... ja sitten kun minä niinkun en siihen aina suostunut, ni ne vaikeudet tavallaan että hän useasti sanoi, että jos minä suostuisin vaan elämään niin kun hän, ja hänen sieltä... sen uskonnonkin kautta tulevien mukaan, niin...”

”Siis just toi, että tuommoinen muusta kulttuurista tulevan äidin ajatus siitä, että äidin huolto on niin kuin itsestään selviö. Joitain on niitä tilanteita, joissa ehkä just arabimaista tulleet, jos molemmat osapuolet ovat sellaisista maista lähtöisin, niin niissähän sitten taas monesti pidetään selviönä, että poikalapsen huolto kuuluu isälle. Että erotilanteessa saattaa tulla tällainen selviö. Siihen on monesti, jos se nainenkin on siitä kulttuurista, niin siihen on tavallaan jo jotenkin alistuttu siihen asetelmaan. Se ehkä herkästi hyväksytäänkin niin. Mutta sitten tietysti taas jos siellä on jostain länsimaisesta kulttuurista tuleva se toinen osapuoli, niin sittenhän sitä pistetään varmaan kampoihin sitä ajatusta vastaan.”

Haastateltavieni lastenvalvojien ja lakimiehen kokemuksen mukaan erilaiset arvot ja arvostukset näkyvät kahden kulttuurin eroperheiden ongelmassa. Myös kahden kulttuurin parisuhteesta eronneet äidit olivat huomanneet saman. Yhden haastattelemani lastenvalvojan mukaan sopusuhteelluissa halutaan korostaa omaa statusta ja asemaa. Voidaan esimerkiksi ajatella, että korkeasti koulutettu saisi lastenvalvojan luona parempaa kohtelua kuin työtön maahanmuuttaja. Se saattaa näkyä myös miehen ja naisen rooleissa ja siinä, kumpi päättää asioista, tai siinä, miten lasta kohdellaan ja miten hänet nähdään perheenjäsenenä. Tietyistä maista tulevien miesten on vaikea sopeutua siihen, että miehet ja naiset ovat Suomessa niin tasa-arvoisia. Silloin miehet kokevat, että heidän oikeuksiaan poljetaan. Joillekin vanhemmille taas äidin huolto on itsestään selviö. Tavallaan siihen asetelmaan on alistuttu. Länsimaisesta kulttuurista tuleva toinen osapuoli saattaa vastustaa sitä ajatusta.

Kaikki haastateltavani olivat sitä mieltä, että erilaiset ajan- ja rahankäyttötavat aiheuttavat ristiriitoja kahden kulttuurin eroperheissä. Jos vanhempi ei ole tottunut toimimaan viranomaisyhteiskunnassa, yhteistyö koulun, terveydenhuollon ja Kelan kanssa voi olla hankalaa. Monissa perheissä kodin- ja lastenhoito on äidin vastuulla. Äidillä ei ole silloin mahdollisuuksia eikä ehkä lupaakaan omalle ajalle. Toinen vanhempi saattaa tehdä pitkää työpäivää, ja hänellä saattaa olla lisäksi harrastuksiakin, joihin hän käyttää aikaansa. Monesti kahden kulttuurin perheissä on taloudellista riippuvuutta ja eriarvoisuutta. Kielitaidon puute saattaa olla este työelämään osallistumiselle, vaikka muualta tulleella puolisoilla olisi koulutustakin. Lisäksi esimerkiksi suomalaisen miehen on helpompi syyttää ulkomaalaistaustaista naista holtittomasta rahankäytöstä, koska hän tuntee suomalaisen systeemin. Toisaalta materialismi eli lahjojen ostaminen ja lapsen miellyttäminen materiaalilla näkyy monessa kahden kulttuurin eroperheessä.

Haastattelemani lakimies kertoi, että ristiriitoja tulee silloin, jos toisella puolisoilla on tuloja ja toisella ei, ja se, jolla tuloja on, ei ole valmis jakamaan omista tuloistaan. Sitten vielä oletetaan, että kotona oleva vanhempi vähillä tuloillaan pyörittäisi taloutta. Se on jo aika mahdoton yhtälö. Toisaalta se, että toisesta on tehty avioliitossa taloudellisesti riippuvainen puolisoistaan, saattaa jopa pidentää liittoa, koska silloin sillä kotona olevalla puolisoilla ei ole välttämättä taloudellisia mahdollisuuksia eikä siten ehkä voimavarojakaan irrottautua liitosta, joka ei muuten ehkä ole kovinkaan toimiva.

6.3.2 *Tasa-arvo*

”Hän koki, että hän on oikeutettu siihen, että kun hänen maassa myös miehet menee iltasin istuskelemaan, ei oo kiire kotiin, ja sunnuntaisin esimerkiksi hän koki että hän on siihen oikeutettu kun hän on mies, niin hän voi mennä... et se oli aikamoisen aina kiven takana sitten perustella miksi me haluttais että hän vaikka sunnuntaina mejän kanssa. Tuleehan hän kotiin, että hän useesti sanoi että mut hän on omissa kulttuurissaan hyvä mies kun hän tulee joka yö kotiin. Et jos ei tuu kotiin, niin on huono mies hänen kulttuurissa. Niin hän aatteli, et hän on... niin kun sen oman kulttuurin ja mä muistan mulle kerran semmonen vanhempi gambialainen nainen sanokin, että kyllä se on totta, että niinku et siellä hänen kulttuurissa mies saattaa olla pitkään pois jossakin mutta se tulee aina kotiin kuitenkin. Että sehän on tosi hyvä mies, jos se tulee oman vaimon viereen nukkumaan. Että silleen hän sen perusteli.”

”Monesti olen itse ajatellut, että he ehkä tulevat sellaisesta kulttuurista, että he pitävät sitä itsestään selvänä, että työnjako menee näin. Ja he ovat niin kuin jotenkin siihen kasvaneet, että työnjako menee näin. Mutta tietysti siinä kohtaa, jos se rupeaa sitten erokriisissä sitten heijastumaan semmoisena arvostuksen puutteena ja vähättelynä, ja sitten he eivät niin kuin saa arvostusta sille tekemälleen työlle. Että siinä vaiheessa, kun erotaan, niin se onkin se ulkopuolella työssä käynyt ihminen niin korostaa vain sitä rahan voimaa ja sitä, että ”kun minä olen sen rahan tuonut tähän perheeseen koko aika”, että se on se tärkein juttu. Ja sitten ei nähdä sitä työtä, mitä toinen on koko ajan tehnyt siellä kotona. Siinä vaiheessa ei osata arvostaa sitä koti-työtä.”

Toinen teemani koski tasa-arvoa. Haastateltavieni lastenvalvojien ja lakimiehen kokemuksen mukaan kahden kulttuurin perheissä roolit ovat usein erilaisia kuin taustaltaan täysin suomalaisessa perheessä. Suomalainen avioliitto on ihan eri tavalla tasa-arvoinen. Maahanmuuttajapuolison kulttuuriin voi kuulua suurempi perhekeskeisyys, johon kuuluu tiivis kanssakäyminen suvun kanssa. Monesti muista kulttuureista tulevat naiset kokevat, että naisen asema on huolehtia kodinhoitotöistä ja lapsista. Tätä tukivat myös haastattelemieni äitien kokemukset siitä, että he olivat pitkälti yksin vastuussa lapsista ja perheestä. Miesdominoivassa kulttuurissa miehellä on päättäväisyyttä kaikissa tärkeissä asioissa, ja nainen puolestaan päättää kodin asioista, mikä eroaa kokonaan suomalaisesta normiperheestä. Jos taas perheen äiti on suomalainen ja isä ulkomaa-laistaustainen, isä on usein työttömänä. Jos perheen äidillä on töitä ja verkostoja täällä Suomessa, niin isä saattaa kokea jäävänsä jotenkin erilaiseen asemaan perheessä ja yhteiskunnassa.

Tasa-arvosta käydään keskustelua monissa kahden kulttuurin perheissä. Elämän hahmottaminen toisella tavalla on ihmisessä syvällä, mutta sopeutuakseen suomalaiseen yhteiskuntaan ja perhe-elämään maahanmuuttajapuolison täytyy oppia käyttäytymään niin kuin lähiympäristössä tarkoitetaan ja halutaan. Lapsen kasvaessa molempien huoltajien tulee osallistua lapsen arkeen. Joskus kielimuuri on ongelma, mutta esimerkiksi lastenvalvojan kanssa neuvotellessa tulkkaus täytyy tarvittaessa järjestää. Avioliiton aikana perheen sisäisen työnjaon epätasa-arvoa ei aina ehkä huomata tai sitä pidetään itsestään selvänä. Avioerossa ja erityisesti erokriisissä se kuitenkin heijastuu arvostuksen puutteena ja vähättelynä, kun enemmän kotiin ja perheeseen panostanut puoliso ei saa arvostusta tekemälleen työlle, koska kodin ulkopuolella työssä käynyt puoliso korostaa vain rahan voimaa ja sen merkitystä.

Yksi haastateltavani mainitsi, että epätasa-arvoiset parisuhteet ovat riitaisia, ja epätasa-arvoisuus aiheuttaa eroja. Vaikutukset lapsiin nousevat esiin vasta toisessa tai kolmannessa sukupolvessa. Kun on taustalla kaksi erilaista kulttuuria, on myös kaksi erilaista näkemystä asioihin. Parisuhteen ensihuuman jälkeen näkemuserot voimistuvat. Huoltajuusprosessissa tasa-arvoerot näkyvät siten, että toinen voi olla keskusteluissa dominoiva, ja sitten ei puhuta totta. Haastateltavani kertoi huomanneensa, että monesti toisenlaisesta kulttuurista tuleva ihminen ei ymmärrä, että Suomessa puhutaan pelkistetysti ja niin kuin asia on. Silloin on riski, että hiljaisempi jää vaille tukea tai häntä ei kuulla oikein. Kahden kulttuurin perheissä erot tulevat yleensä aikaisemmassa vaiheessa kuin kantasuomalaisten välisissä perheissä. Suomalaiset puoliset saattavat sinitellä suhteessa siihen asti, kun lapset tulevat täysi-ikäisiksi. Kahden kulttuurin eroissa suhteen toimimattomuuteen törmätään yleensä nopeammin kuin kantasuomalaisten välisissä eroissa.

Kulttuurieroista huolimatta monesti huoltajuusprosessissa päädytään yhteishuoltajuuteen, vaikkakin kahden kulttuurin eroissa päädytään joidenkin haastateltavieni mukaan keskimäärin useammin yksinhuoltajuuteen kuin kantasuomalaisten välisissä eroissa. Joskus yksinhuoltajuuteen päädytään molempien puolisoitten tahdosta, kun esimerkiksi äidin yksinhuoltoon saatetaan pitää itsestään selvänä. Perheen isällä saattaa tällöin olla taustalla esimerkiksi oleskeluluvan määräaikaus, rikokseen syyllistyminen tai hänet saatetaan olla poistamassa maasta.

Jos vanhemmat ovat yhteiselämän aikana olleet vanhemmuudessaan tasa-arvoisia sillä tavalla, että he ovat molemmat osallistuneet lasten kasvatukseen ja hoitoon, niin he ovat yleensä tasa-arvoisessa asemassa eroriidan ja tuomioistuinprosessin aikana. Joskus, jos vanhempien riidat viedään tuomioistuimeen saakka, voi lopputuloksena olla niin sanottu työnjakoyhteishuolto. Siinä tuomioistuin antaa tehtäväjakomääräyksiä siitä, mistä toinen osapuoli saa yksin päättää, ja mitkä asiat jäävät yhteisesti päätettäväksi. Kahden kulttuurin perheissä kriittisiä kysymyksiä saattavat olla sellaiset kysymykset, joilla ei täysin suomalaisissa perheissä useinkaan ole merkitystä, kuten passin hakeminen tai uskontokunnasta päättäminen.

6.3.3 Vallankäyttö

”Sehän oli myös yksi tällainen väkivaltainen tapaus, että silloin kun mä muutin [paikkakunnalta] pois, että hän sitä uskontoa ja sillee mutta... olen aina miettinyt että miten se jos me asuttais niinkun lähempänä, koska silloinhan se oli vähän sellasta, että kun sai kuulla, että käydään kirkossa, niin hän oli tosi niinku... et se ei oo sallittua että, ja sitte sattuu sellanen väkivaltainen teko, että [lapsen nimi] oli silloin kotona paikalla ja sen, tavallaan sen rikosilmoituksen jälkeen semmonen niin mä sit koin viisaammaks muuttaa pois, et hän ei pääse niinku meille, et se oli selvästi hänelle semmonen... hänen oli vaikea niin kun sitä... et hän useasti just sitä korosti, että lapset on muslimeja... Mutta nyt on kuitenkin tavannu lapsia ja on käyny täs meilläkin, ja minun kodista hän tietää, ja lapsillakin on ollu risti, niin ei hän oo sillä tavalla kuitenkaa enää sitä, että on menny aika pitkä aika.”

”No tuota, ehkä keskeisimpänä tulee mieleen tällainen niin kuin semmoinen henkinen väkivalta ja tavallaan just tämä taloudellinen alistaminen. Ja erotilanteessa, niin kuin tuossa alussa toin esille, niin sitten se näkyy sellaisena niin epäasiallisena kielenkäyttönä, että sinä kohtaa alkaa se ryssittely ja huorittelu, jota ei läheskään niin paljon sitten normaaleissa avioeroissa, ei kyllä esiinny. Että en sitten tiedä, että onko siinä sitten vain... valikoituuko siitä sitten tiettyjä kansanosia sitten siihen, ketkä ottaa näitä emäntiä muista maista, että ovatko he sitten jotenkin poikkeuksellisen mustasukkaisia ihmisiä. Että he sitten niin kuin ajattelevat, tai että ovat jotenkin niin omistushaluisia, että sitten se purkautuu sellaisena nimittelynä, epäasiallisena nimittelynä. Ja se taloudellinen vallankäyttö minun mielestäni ilmenee monesti just niin, että tavallaan yritetään sillä rahalla pitää sitä avioliittoa koossa ja uhkaillaan sillä, että ”et saa lapsia, jos eroa haet”. Ja että ”sinä voit lähteä, mutta lapset eivät lähde”. Että siinä vaiheessa ikään kuin ilmaistaan tämä, että lapset ovatkin yhtäkkiä siinä vaiheessa sitten keskiössä.”

Kolmas teemani haastatteluissa oli vallankäyttö. Kaikki lastenvalvojat ja lakimies toivat haastatteluissa esiin henkisen vallankäytön ja alistamisen. Myös moni kahden kulttuurin suhteesta eronneista äideistä kertoi kohdanneensa entisessä parisuhteessaan väkivaltaa. Henkisen väkivallan ohella perheissä on myös fyysistä väkivaltaa, uhkailua ja kytäämistä. Näitä kaikkia on myös monissa kantasuomalaisissa eroperheissä. Erityisesti käräjäoikeuteen asti menevissä ero-riidoissa korostuu kahden kulttuurin eroperheissä taloudellinen vallankäyttö ja alistaminen. Taloudellista vallankäyttöä on yhden haastateltavani mukaan esimerkiksi se, kun toinen puoliso

istuu rahapussin päällä ja määrää, minkä verran toiselle annetaan käyttörahaa. Taloudellinen vallankäyttö ilmenee toisen haastateltavani kokemuksen mukaan niin, että toiselle ei anneta rahaa välttämättä edes peruselintarvikkeisiin. Sitten yritetään rahalla pitää avioliittoa koossa ja uhkaillaan sillä, että ”et saa lapsia, jos eroa haet”. Lapset voidaan ottaa keskiöön siinä, että uhkaillaan, että ”sinä voit lähteä, mutta lapset eivät lähde”. Tuollaisten uhkausten takia monet ovat pitkittäneet eroprosessia. Pelko taloudellisesta selviämisestä saattaa painaa taustalla, varsinkin jos avioitumisen yhteydessä on tehty avioehtosopimus. Tätä esiintyy yhden haastateltavani mukaan lähes kaikissa avioliitoissa, jotka suomalaiset solmivat ulkomaalaisten kanssa.

Henkisen ja taloudellisen vallankäytön lisäksi kahden kulttuurin eroriidoissa, kuten muissakin eroriidoissa, esiintyy fyysistä väkivaltaa. Monesti fyysinen väkivalta yhdistyy alkoholinkäyttöön perheessä. Myös seksuaalista vallankäyttöä esiintyy paljon kahden kulttuurin perheissä, erityisesti niissä, joissa suomalainen mies on hakenut itselleen ulkomaalaisen puolison. Muutamia kertoja yksi haastateltavani oli törmännyt tilanteeseen, että puolison edellytettiin antavan seksuaalisia palveluita myös muille kuin omalle puolisolleen.

Hengellistä, uskontoon liittyvää vallankäyttöä ei haastateltavieni mielestä liity niinkään kristilisiin avioliittoihin, mutta muslimimaista tulevien maiden kansalaisten ollessa toisena osapuolena uskonnon asiat tulevat usein enemmän keskiöön. Ne eivät haastateltavieni mukaan kuitenkaan näyttäyty mitenkään merkittävänä vallankäytön muotona kahden kulttuurin eroperheissä. Eniten kahden kulttuurin eroperheissä korostuu henkinen ja taloudellinen vallankäyttö.

6.3.4 *Lapsen etu*

”Sillon alussa, kun asun vielä [paikkakunnalla], niin hän kerran järjestikin, kun [miehen nimi] tuli käymään, ehkä viisvuotiaana, niin hän meni [lapsen nimi] kanssa sinne lastenhuoneeseen, niin hän sano, että ”Tulkaa kattomaan, mulla on yllätys!” ja hän oli laittanu semmoset leikkikahvikupit ja semmosen sydämen ja se oli... tosin minä tietysti itkin ja [miehen nimi] seiso ja me ei oikein osattu sanoo mitään. Hän sano, että mä oon tehny teille tämmösen, että jos te nyt suutelette, niin te rakastutte uudestaan. Ja se oli jotenkin semmonen, ettei me oikeen osattu siihen kumpikaan niinku mittään... sanoa.”

”No tuota, itse näen, että siinä on tärkeää se, että lapsi saa sen hyvän hoidon ja kasvatuksen. Ja että lapsella on ne hyvät ihmissuhteet, hyvät ja läheiset ihmissuhteet. Ja erotilanteessa tietysti sitten yhtenä tekijänä on just se, että miten saadaan parhaiten turvattua se, että erosta huolimatta nämä läheiset ihmissuhteet lapsella säilyisivät, paitsi vanhempiin, myös muuhun lähipiiriin.”

Neljäs – ja keskeisin – teemani haastattelukysymyksissäni käsitteli lapsen etua. Kun kysyin kahden kulttuurin suhteista eronneilta äideiltä, mitä lapsen etu heille tarkoittaa, he kertoivat sen tarkoittavan muun muassa sitä, että erotilanteessa turvataan tapaaminen siihen vanhempaan, joka ei asu lapsen kanssa. Tärkeää lapsen edun toteutumisen kannalta on yhden haastateltavani mielestä se, että lasta rakastetaan aidosti, ja että lapsen oikeudet toteutuvat. Lapsella tulee olla mahdollisuus sairaanhoitoon, koulunkäyntiin, harrastuksiin ja yhteydenpitoon kavereidensa kanssa. Lapsen etu tarkoittaa sitä, että kun lapsella on kaikki hyvin, niin silloin on aikuisellakin kaikki hyvin. Lapsen pitää saada olla läsnä molempien vanhempiensa elämässä. Lapsen pitää tuntea, että hänellä on äidin tuki, ja että äiti rakastaa häntä.

Yksi haastattelemani lastenvalvoja mainitsi kysymyksen lapsen edusta olevan sosiaalityön ydinkysymys. Haastateltavani mukaan lapselle on tärkeää, että hän saa kasvaa sellaisten aikuisten kanssa, jotka rakastavat häntä ja jotka asettavat lapsen tarpeet omien aikuisten tarpeidensa edelle. Toinen haastateltavani näki lapsen edun siinä, että lasta koskevissa neuvotteluissa puhutaan koko ajan lapsesta, ja ettei lähdetä omista intresseistä eikä vaadita itselle oikeuksia.

Lapsella on oikeus suhteeseen molempiin vanhempiinsa, joten lasta tulee tukea niin, että suhde molempiin vanhempiin säilyy. Lapsen etu liittyy tapaamiseen, yhteydenpitoon, taloudelliseen tukemiseen ja lapsen tarpeiden huomioimiseen. Tärkeää lapsen edun toteutumisen kannalta on se, että lapsi saa hyvän hoidon ja kasvatuksen. Lapsella on oikeus hyviin ja läheisiin ihmissuhteisiin, mikä erotilanteessa tarkoittaa sitä, että saadaan turvattua läheisten ihmissuhteisen säilyminen vanhempiin ja muuhun lähipiiriin.

Lapsella on oikeus kasvaa ja varttua fyysisesti ja henkisesti ikäistensä tavoin ja niin, että häntä autetaan, tuetaan ja hoivataan. Lapsella on oikeus harrastaa mieluisia asioita ilman vanhempien

mielivaltaista rajoittamista. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi, kun hän ilmaisee mielipiteitään ja tunteitaan. Lapsella on oikeus ihmisarvonsa kunnioitukseen.

Jos vanhempien ero on niin riitainen, että neuvotteluilla ei saada sopimusta aikaiseksi, niin lapsi otetaan usein vanhempien välisen riidan välineeksi, jolloin lapset joutuvat lojaliteettiristiriitaan. Lapsi saatetaan ostaa omalle puolelle tai laittaa viestinviejäksi. Jos kulttuuriset erot ovat suuret ja niistä on vaikea sopia, saattaa tulla vaikeitakin konflikteja, koska silloin vanhempien näkemykset eivät pysty kohtaamaan toisiaan. Ei ole helppoa löytää yhteisymmärrystä, jos toinen vanhemmista on omissa näkemyksissään hyvin jyrkkä ja toinen mukautuu ympäristön mukaan. Joskus riitaisen eron yhteydessä sillat toiseen vanhempaan ja hänen lähipiiriinsä poltetaan kokonaan. Jos taas vanhemmat ovat hyvissä väleissä, niin silloin lapsen etu yleensä toteutuu. Kulttuurilla ei yhden haastateltavani mukaan ole silloin väliä.

Kysyessäni vanhempien velvollisuuksista suhteessa toisiinsa ja lapsiinsa lapsen edun toteutumisen mahdollistajina haastateltavani toivat esiin sen, että toisesta vanhemmasta ei saa puhua pahaa, vaikka vanhemmilla olisi miten huonot välit tahansa. Vanhemman velvollisuus on asettaa lapsen etu aina etusijalle, mikä tarkoittaa lapsen suojelemista aikuisten välisiltä konflikteilta. Lapsi tulee pitää erillään ero- ja huoltoprosessiriidoista. Aikuisen tehtävänä on haastateltavieni näkemysten mukaan lapsen perustarpeista huolehtiminen, rajojen asettaminen, turvan antaminen sekä välittämisen ja rakastamisen osoittaminen. Myös suhteen tukeminen toiseen vanhempaan on vanhemman velvollisuus. Yksi keskeisimmistä vanhemman velvollisuuksista onkin kaikkien osapuolten kunnioittaminen ja muiden tarpeiden huomioiminen.

Mitä sitten vaatii vanhemmalta, että lapsen oikeus toteutuu? Lapsen etu on vanhempien hyvä yhteistyövanhemmuus, mikä vaatii vanhemmalta yhden haastateltavani mukaan ennen kaikkea aikuisuutta. Jos vanhemmuus ei vastaa aikuisuutta, lapsesta tulee helposti vallankäytön väline. Silloin lapseen kohdistuu toiveita, joita lapsi ei saisi kantaa. Siksi vanhemmalta vaaditaan johdonmukaisuutta, tiedostamista ja ymmärrystä siitä, että toinen on vielä lapsi ja tarvitsee hoivaa, huolenpitoa ja ohjausta.

Kulttuurinen identiteetti on luonnollinen osa perheen dynamiikkaa. Vanhemmat mieltävät lapsen edun oman kulttuurinsa kautta. Materiaaliset tarpeet nousevat joissakin kulttuureissa enemmän esiin kuin toisissa, jos hyvinvointia ajatellaan varallisuutena. Toisissa kulttuureissa hyvinvoinnin henkinen tai hengellinen puoli korostuu enemmän. Joissakin kulttuureissa on tärkeää, että lapsi harrastaa paljon. Lapsen harrastus saattaa olla tärkeämpi kuin toisen vanhemman tapaminen. Silloin toinen vanhempi voi syrjäytyä lapsen elämästä. Joistakin kulttuuritaustoista tulevien vanhempien voi olla vaikea ymmärtää, että lapsen pitää saada kokea olevansa turvassa, esimerkiksi jos on suositeltu valvottuja tai tuettuja tapaamisia. Joidenkin vanhempien on vaikea ymmärtää ja hyväksyä viranomaistoimintaa lapsen ja vanhemman välissä.

Haastateltavieni mukaan myös vanhemman sukupuoli vaikuttaa monesti lapsen edun tulkintoihin. Naiset korostavat enemmän niin sanottuja pehmeitä arvoja ja mittaavat lapsen hyvinvointia yleensä muullakin kuin rahalla. Miehellä korostuu enemmän suorittaminen ja se, mitä materiaalista hyvää lapselle voidaan tarjota. Ansaitseminen, työ ja maksaminen on miehille usein konkreettinen hyvinvoinnin merkki. Vanhemman iällä ei ole lapsen edun toteutumisen kannalta niinkään paljon merkitystä, vaan merkitystä on sillä, näkeekö vanhempi lapsen edun. Toisaalta vanhemmiten lähivanhemmuus voi tulla tärkeämmäksi, jos tiedostetaan, että lapsia ei välttämättä enää tule lisää.

Miten vanhempien ero sitten vaikuttaa lapseen? Haastateltavani näkemyksen mukaan suurin osa lapsista selviää vanhempiensa erosta ilman psyykkisiä vaurioita. Kuitenkin ne vanhemmat, jotka jäävät riitelemään eroon tai lapseen liittyvistä asioista jopa vuosiksi, aiheuttavat lapsille psyykkisiä vaurioita ja avun tarvetta. Lapsi voi kokea eron helpottavana silloin, kun se tarkoittaa vapautumista riitaisasta ympäristöstä. Ero voikin helpottaa ristiriitoja, jos sillä saadaan erilaiset periaatteet pois saman katon alta. Mutta jos vanhempien välille jää riitatilanne päälle, ero ei välttämättä poista ristiriitaa lastenkaan elämästä. Ero on kuitenkin kriisitilanne varmasti kaikissa perheissä. Lähtökohtaisesti lapset ikävöivät aina sitä vanhempaa, joka ei ole läsnä.

Kun lapsen huoltajuutta ratkaistaan, lähdetään aina vanhemmuudesta ja siihen liittyvistä konkreettisista asioista, kuten siitä, kuka huoltajaksi sopii, missä asutaan, miten vanhemman on mahdollista pitää lasta luonaan, ja millaiset edellytykset on siihen, että vanhemman luona asuminen

onnistuu. Tärkeää on, että elämän perusedellytykset, kuten asunto, toimeentulo, normaali arjen toimintakyky ja henkinen kyky pitää huolta lapsesta ovat kunnossa. Kyky yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa on myös tärkeä huoltajuuden edellytys. Arvioitavaksi tulee myös se, onko lapsen ja vanhemman välinen suhde läheinen ja luottavainen vai ei.

Erityisesti kahden kulttuurin eroissa huoltajuuskysymystä ratkaistaessa tulee usein arvioitavaksi vanhemman sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan sekä yhteistyökyky ja -halu suhteessa viranomaisiin. Jos vanhempi kuuluu johonkin ääriliikkeeseen tai hänen taustansa on korruptoitunut, pitää lapsen etua miettiä tarkasti. Jos tilanne on kärjistynyt lapsikaappausuhaksi, kärjäoikeus harkitsee, onko yksinhuolto lapsen kannalta parempi ratkaisu.

Miten hyvin kahden kulttuurin eroperheiden vanhemmat sitten noudattavat avioeroon liittyviä sopimuksia ja oikeuden päätöksiä? Haastateltavieni mukaan suurin osa tapauksista onnistuu, kun pölyn laskeuduttua vanhemmat suostuvat noudattamaan sopimuksia ja oikeuden päätöksiä arkielämässään. Murto-osa riidoista aktivoituu uudestaan, rauhoittuu välillä ja sitten taas aktivoituu. Se on yhden haastateltavani kokemuksen mukaan sellaista kuminauhaliikettä. Toisen haastateltavani mukaan 90 prosenttia ratkaisuista on hyviä lapsen edun kannalta. Vanhemmat eivät kuitenkaan aina noudata sopimuksia eivätkä oikeuden päätöksiä. Jotkut maahanmuuttajavanhemmat kokevat sopimukset ja oikeuden päätökset sellaisina, joita tulee ehdottomasti noudattaa, mutta toiset kokevat ne enemmänkin vain ohjeellisina. Joidenkin maahanmuuttajavanhempien voi olla vaikea ymmärtää, miksi tällaisia sopimuksia tehdään, jos heidän lähtökulttuurissaan asiat ratkotaan aina perheen ja suvun kesken, eikä ole tällaista viranomaiskulttuuria kuin Suomessa. Joten vaikka asiasta on tehty päätös, joka on paperilla, jotkut vanhemmat toimivat siitä huolimatta omavaltaisesti. Voi olla kyse myös yleisestä asenteesta integroitumista vastaan, kun maahanmuuttajavanhempä haluaa pitää oman kulttuurinsa, eikä siksi halua hyväksyä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevia normeja.

Joskus vanhempi saattaa hankaloittaa tapaamisia, koska hän ei halua, että lapsi saa huonoja vaikutteita toiselta vanhemmalta. Yleensä tilanne vaikeutuu siinä vaiheessa, kun tulee joku iso muutos perhetilanteeseen tai taloudelliseen tilanteeseen. Joskus sopimuksia joudutaan muuttamaan, jos olosuhteet ovat muuttuneet, tai osoittautuu, että ratkaisu on alun perinkin ollut väärän

suuntainen. Jos vanhempien väliltä löytyy vähänkin keskusteluyhteyttä, toimitaan käytännön arjen vaatimalla tavalla. Riitaiset, oikeuteen menevät tapaukset ovat sitten oma prosessinsa. Kysyessäni haastateltaviltani, mistä maahanmuuttajataustaiset vanhemmat saavat tietoa siitä, mitä lapsen edulla meidän yhteiskunnassamme tarkoitetaan, ja mistä he saavat tietoa Suomen laista ja Suomessa voimassa olevista ihmisoikeussopimuksista, sain vastaukseksi, että vastaanottokeskuksesta, maahanmuuttovirastosta, lastenvalvojilta ja netistä löytyy tietoa. Tieto jää kuitenkin usein pinnalliseksi. Tärkeässä asemassa tiedon levittämisessä ovat maahanmuuttajapalvelut, järjestöt ja erilaiset vapaaehtoistahot. Kahden kulttuurin perheissä maahanmuuttajavanhempi voi saada tietoa myös lapsensa suomalaiselta vanhemmalta. Yksi haastateltavani tosin totesi veikkaavansa, että maahanmuuttajavanhemmillä on omat, omassa mielessä muodostuneet käsityksensä ja mielipiteensä näistä asioista. Hän mainitsi, että ihan suomalaisillakin vanhemmillä on varmasti hyvin erilaisia käsityksiä siitä, mikä on lapsen etu missäkin tilanteessa. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että ihmiset mieltävät lapsen edun arkielämässään usein hyvinkin eri tavalla kuin jotkut tuomioistuimet ratkaisukäytännössään.

Haastatteluni lopussa haastateltavani saivat kertoa vapaasti, mitä heillä tulee vielä päällimmäisenä mieleen kahden kulttuurin eroista ja niihin liittyvistä ongelmista. Yksi haastateltavani kertoi monta kertaa miettineensä, mistä johtuu, että jotakin asiaa ei saada maahanmuuttajavanhemmalle ymmärretyksi, vaikka olisi tulkkikin paikalla. Onko siinä kyse kielitaidollisesta vai kehityksellisestä vajavuudesta? Vai onko kyse siitä, että heillä on joitain isoja traumoja, jotka estävät ymmärryksen, vaikka kielitaitoakin löytyy? Vai voisiko ongelmana olla kulttuuriin liittyvä puhumisen tapa, eli ihminen ei pysty ottamaan asiaa vastaan, kun hän kokee, että se on tavallaan väärin sanottu? Joissakin kulttuureissa vain hymyillään ja nyökkäillään, vaikka kuinka tekisi kipeää ja asia ei olisi niin kuin sanotaan. Mutta käyttäytyään näin, koska halutaan antaa viranomaisille hyvä kuva. Haastateltavani koki, että koska maahanmuutto lisääntyy, tällaisista asioista pitäisi varmasti heillä olla koulutusta, niin että enemmän ymmärrettäisiin ja tiedettäisiin, mitä missäkin kulttuurissa on hyvä ottaa huomioon.

Lakimieshaastateltavani kertoi toivovansa, että Follo-sovittelua voitaisiin tulevaisuudessa käyttää enemmän ns. kulttuuritaustaisiin eroihin. Tavoitteenahan Follo-sovittelussa on se, että vanhemmat keskenään tekevät ratkaisun ohjauksen kautta. Mutta samalla hän mainitsi, että kaikki

asiat eivät sovellu sovitteluun. Esimerkiksi silloin, jos on hyvin jyrkkä epätasapaino perheen sisällä, eli jos valta-asema on nyrjähtänyt, niin ei sellaista eroprosessia kannata sovitteluun edes viedä. Sama koskee tapauksia, joissa on jo etukäteen tiedossa psyykkisiä ongelmia jommalla-kummalla osapuolella.

6.4 Yhteenvetoa haastatteluista

Kaikki haastattelemani äidit kantoivat arjessaan käytännön vastuuta lapsistaan lähes yksin, vaikka osalla oli lastensa isän kanssa virallinen yhteishuoltajuus. Heistä, joilla oli yhteishuoltajuus, suurin osa halusi kuitenkin yksinhuoltajuuden, koska he kokivat, että yksinhuoltajuus helpottaisi lapsen asioiden hoitamista käytännössä. Suurin osa äideistä koki, että yhteistyö lasten isän kanssa ei sujunut niin kuin sen pitäisi sujua. Lasten isään ei joko ollut saatu enää vuosiin ollenkaan yhteyttä tai yhteydenpito oli satunnaista. Haastateltavistani suurimmalla osalla oli lastensa isän kanssa näkemyseroja tasa-arvosta ja kotitöistä, ja kaikilla oli näkemyseroja rahan-käytöstä. Muita asioita, joista haastateltavillani oli näkemyseroja lastensa isän kanssa, olivat kurittaminen, puhutavat, uskonto, moraalit, arvot ja itsenäisyys tai riippumattomuus.

Haastattelemani lastenvalvojat ja yleinen oikeusavustaja olivat tehneet jo pitkään nykyistä työtään, ja heillä oli siten pitkä kokemus myös kahden kulttuurin perheiden ongelmista. Erityisesti heillä oli kokemusta suomalais-venäläisistä perheistä, johtuen itärajan läheisyydestä. Yleisimmin heidän asiakasperheissään äiti oli maahanmuuttaja, mutta yhden lastenvalvojan kokemus oli se, että hänen asiakasperheissään maahanmuuttaja on useammin perheen isä. Yhden lastenvalvojan kokemuksen mukaan kahden kulttuurin erot riitautuvat käräjäoikeuteen suhteellisesti useammin kuin kantasuomalaisten väliset erot. Kaikkien haastattelemieni näkemys oli, että vain pieni osa eroriidoista päättyy käräjäoikeuteen. Suurin osa eroperheistä pystyy sopimaan lasten asioista keskenään tai lastenvalvojan avustuksella.

Lastenvalvojen kokemuksen mukaan kahden kulttuurin eroperheille tunnusomaisia erityispiirteitä ovat muun muassa kaappausuhka, joko jommankumman vanhemman puolelta esille tuotuna tai todellisena uhkana. Yksi kahden kulttuurin eroille ominainen piirre ovat suhtautuminen fyysiseen kurittamiseen. Koska joissakin maissa se on sallittua, lastenvalvojat joutuvat käyttä-

mään paljon aikaa sen selvittämiseen, että se on meidän yhteiskunnassamme lainvastaista. Kahden kulttuurin eroissa tulee välillä vastaan myös ymmärtämättömäksi heittäytyminen, joka tarkoittaa sitä, että ulkomaalaistaustainen vanhempi vetäytyy vastuusta kieltäytymällä ymmärtämistä asioita, joita hänelle selvitetään. Vanhempi ikään kuin piiloutuu oman heikon kielitaitonsa tai oman kulttuurinsa taakse. Oman taustan vuoksi asioita voi olla vaikea kohdata, ja siksi niitä ei ehkä halutakaan ymmärtää.

Yksi haastateltavistani kertoi, että hänelle tulee työssään vastaan usein ulkomaalaistaustaisen henkilön ennakkoluulo tai epäluulo siitä, että häntä kohdellaan vanhempana Suomessa eri tavalla hänen ulkomaalaisuutensa vuoksi. Kahden kulttuurin eroille on yhden haastateltavani mukaan tyypillistä myös se, että ulkomaalaistaustaisen vanhemman on vaikeampi hyväksyä valvottuja tai tuettuja tapaamisia lasten kanssa. Joissakin liitoissa alkaa usein eron myötä epäasiallinen, entisen puolison taustaan liittyvä moittiminen ja vähättely. Jos mies on lähtöisin esimerkiksi arabikulttuurista, passikiistat saattavat olla eroriidoissa keskiössä.

Eryteisesti lastenvalvojien haastatteluissa tuli esiin se, että kahden kulttuurin eroperheiden ongelmista ja niiden käsittelystä olisi hyvä saada lisää tietoa ja koulutusta. Kahden kulttuurin eroissa on omanlaisiaan piirteitä, jotka vaikeuttavat ymmärretyksi tulemistä ja siten myös yhteistyötä – niin vanhempien välisessä suhteessa kuin vanhempien ja työntekijöiden välisessä suhteessa. Jos työntekijöillä olisi enemmän asiantuntemusta, tietopohjaa ja sitä kautta välineitä kahden kulttuurin eroperheiden ongelmien ratkaisuun, voitaisiin perheitä ymmärtää ja tukea paremmin. Perheiden tukemisella voitaisiin edistää perheen hyvinvointia ja mahdollistaa lapsen edun entistä parempaa toteutumista.

7. Pohdintaa

Kahden kulttuurin perheissä – niin kuin muissakin perheissä – yhteinen elämäntapa on yhdistelmä äidin ja isän näkemyksiä siitä, millainen elämä on lapselle hyväksi.²⁷⁵ Avioliittoon kuuluvan yhteishuoltajuuden käytännön toteuttamisesta päätetään yhteiselämän aikana perheiden sisällä hyvin tapauskohtaisesti. Toisissa perheissä tehtävät jakaantuvat sekä laadullisesti että määrällisesti tasaisemmin kuin toisissa. Moneen kulttuuriin kuuluu, että äiti huolehtii lähes yksin lapsista ja kodista. Patriarkkaalisessa kulttuurissa isän valta on ehdotonta, ja vastuu on usein muilla, yleensä vaimolla ja muilla naispuolisilla perheenjäsenillä.

Yhteishuolto siinä merkityksessä, kuin se tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa ymmärretään, on usein vieras malli niille, jotka ovat omassa perheessään toteuttaneet erilaista perhedynamiikkamallia. Kun patriarkkaalisessa kulttuurissa kasvanut henkilö tulee Suomeen, hänellä on usein vaikeuksia sopeutua suomalaiseen perhemalliin, jossa vanhempien odotetaan osallistuvan tasapuolisesti lasten ja perheen hoitamiseen, mahdollistaen siten molemmille osapuolille myös perheen ulkopuolisen työn ja urakehityksen. Myös puolisoiden välinen suhde poikkeaa erilaisissa kulttuureissa suuresti toisistaan. Esimerkiksi monissa afrikkalaisissa kulttuureissa miehet ja naiset elävät hyvin paljon erillään. Naisen valtakuntaa ovat kotiin ja perheeseen liittyvät asiat, ja mies elää paljon kodin ulkopuolisissa yhteisöissään. Myös Aasiassa naisen päärooli on yleensä kodin ja perheen hoidossa. Kun kulttuurisesti kaukana toisistaan olevat parit, kuten suomalais-afrikkalaisparit ja suomalais-venäläisparit, kohtaavat yhteisen perhe-elämän haasteita, he tarvitsevatkin erityistä tukea vanhemmuuteensa.²⁷⁶

Suomessa puoliset halutaan nähdä kahden tasa-arvoisen aikuisen muodostama tiiminä, joka tekee perheeseen ja lapseen liittyvät päätökset yhdessä neuvotellen ja sopien. Tätä on usein vaikea toteuttaa perheissä, joissa puolisoiden näkemykset perhe-elämästä ja sukupuolten välisistä suhteista eroavat suuresti valtaväestön näkemyksistä. Ja jos tämä on vaikeaa yhteiselämän aikana, niin vielä monta kertaa vaikeammaksi se tulee usein siinä vaiheessa, kun perhe eron myötä muuttaa muotoaan. Oma tausta tulee elämän kriisikohdissa enemmän esiin, mikä voi johtaa

---

²⁷⁵ Vanhanen 2019, s. 75.

²⁷⁶ Roos 2009, s. 134, 145.

tuhoisaan, niin sanottuun patologiseen, vuorovaikutukseen vanhempien välillä. *Maija Auvinen* luokittelee kulttuurieroihin liittyvät riidat psykososiaalisten riitojen kategoriaan, vaikkakin niissä usein ilmenee myös patologisia piirteitä. Vanhempien väliset riidat voivat olla sovittamattomia esimerkiksi kulttuurisista, uskonnollisista, elämänkatsomuksellisista tai vanhempien luonteenominaisuuksista johtuvista syistä. Jos vanhemman luonne on kovin taipumaton, se voi johtaa varsinkin perheen heikoimpien jäsenten psyykkiseen tai psykosomaattiseen oireiluun.²⁷⁷ Patologiset huoltoriidat ovat suhteellisen harvinaisia, mutta sitäkin tuhoisampia lapsen edun toteutumisen kannalta.

Haastattelemiani eroperheiden äidit olivat kohdanneet parisuhteissaan kulttuurieroja, jotka olivat tuoneet perhe-elämään jännitteitä ja ristiriitoja. Sukupuolten roolit kahden kulttuurin perheessä olivat usein erilaiset kuin kokonaan suomalaisissa perheissä. Myös lastenvalvojat ja lakimies vahvistivat, että sekä puolisoiden suhde että suhde lapsiin kahden kulttuurin perheessä eroaa muista perheistä. Vanhempien välillä esiintyy arvoeroja. Perhettä perustaessa ei useinkaan ajatella avioliitto- ja perhekäsitysten eroavuuksia. Oletetaan, että kaikki ymmärtävät avioliiton ja perheen samalla tavalla. Mielestäni tasa-arvo on Suomessa kuitenkin myös jonkinlainen illuusio. Miten paljon suomalainen tasa-arvo on sitä, että yhteiskunnassa esiintyvältä epätasa-arvosta suljetaan silmät, ja toimitaan, niin kuin sitä ei olisikaan? Ikivanhat sukupuoliroolit ovat monen kodien seinien sisäpuolella kuitenkin edelleen voimissaan.²⁷⁸

Yhteishuoltajuuden onnistumisen edellytyksenä on se, ettei kumpikaan puolisoista alistu, mitätöi eikä käytä muunlaistakaan väkivaltaa toiseen puolisoon. Väkivalta, on se sitten henkistä, ruumiillista, seksuaalista, taloudellista tai hengellistä, ei kuulu terveeseen, suomalaiseen parisuhteeseen. Toteutuuko tämä ideaali edes täysin suomalaisissa perheissä, puhumattakaan toisenlaisista kulttuuritaustoista tulevista perheenjäsenistä? Perheväkivalta on ongelma koko maailmassa, ja erityisesti siitä kärsivät naiset ja lapset. Lapsen kohdistuvaa väkivaltaa on myös se, jos lapsi joutuu olemaan tietoinen vanhempiensa välisestä väkivallasta. Vaikka lapsi ei suoraan näkisi vanhempiensa välistä väkivaltaa, sitä on vaikea salata ja peittää lapselta, joka vaistoa herkästi kodin ilmapiirin ja sen jännitteet. Lapsen suojelemiseksi väkivallalta Ruotsissa onkin

---

²⁷⁷ *Auvinen* 2006, s. 257.

²⁷⁸ *Barrett – McIntosh* 1991, s. 65.

vireillä lakiesitys, jonka mukaan aikuinen, joka sallii lapsen joutua todistamaan vanhempien välistä väkivaltaa, voitaisiin tuomita Ruotsin rikoslain mukaan lapsen kohdistuvasta hyväksikäytöstä (*barnfridsbrott*) vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, törkeässä tapauksessa enintään neljäksi vuodeksi.²⁷⁹ Suomessakin olisi varmasti aihetta pohtia vastaavan lakiesityksen laatimista.

Onko väkivallan esiintyminen kahden kulttuurin eroissa yleisempää kuin muissa eroissa? Lähes kaikki haastattelemiini kahden kulttuurin eroperheiden äidit olivat kokeneet väkivaltaa eron johtaneissa parisuhteissaan. Myös haastattelemiini lastenvalvojat ja lakimies myönsivät, että erityisesti henkinen ja taloudellinen väkivalta ovat tyypillisiä kahden kulttuurin eroperheissä. Väkivalta ja väärä vallankäyttö on ongelma Suomessa myös puolisoitten yhteisen kulttuuritaustan sisällä, koska sukupuolten roolit perheessä ovat muuttuneet hitaammin kuin yhteiskunnan asettamat ihanteet vanhempien yhteistoiminnalle. Kahden kulttuurin eroissa on kuitenkin piirteitä, jotka erityisesti altistavat väkivallalle. Tällainen on esimerkiksi patriarkaalin kulttuuritausta, johon kuuluvat miehen valta sekä tasa-arvon puute tai sen ymmärtäminen eri tavalla kuin miten se Suomessa on nykyään totuttu ymmärtämään. Jos puhutaan suvaitsevaisuudesta ja suvaitsemattomuudesta arvojen ja kulttuurien välillä, puhutaan siitä, millaisia piirteitä toisenlaisesta kulttuurista voidaan hyväksyä, ja millaiset piirteet ovat sellaisia, joita ei voi eikä tarvitse hyväksyä. Väkivalta on kaikissa muodoissaan ihmisoikeusrikkomus, ja sitä ei tarvitse kenenkään sietää, vaikka se jossakin kulttuurissa olisikin sallittua.

Lapsen etu on tärkeä periaate, jonka tulee globaalisti ohjata lapsiin liittyviä päätöksiä. Lapsen etu voidaan jakaa aineelliseen ja henkiseen, sekä myös sosiaaliseen ja hengelliseen ulottuvuuteen. Lapsen edun eri ulottuvuudet painottuvat eri henkilöiden näkökannoissa eri tavoin, ja oma taustakulttuuri vaikuttaa siihen, mitä asioita lapsen edun toteutumisen kannalta katsotaan tärkeiksi. Henkilön oma tausta ja perinteet aktivoituvat usein eron yhteydessä. Tästä kertovat ne lukuisat tapaukset, joissa esimerkiksi vanhemman oma uskonnollinen tausta on erokriisissä tullut tärkeämmäksi kuin ennen. Myös käsitys oikeudesta ja oikeudenmukaisuudesta voi eri kulttuuritaustaa vasten olla erilainen. Vaikka maahanmuuttajavanhempi olisi tietoinen Suomessa vallitsevasta tasa-arvoisesta vanhemmuuskulttuurista, voi esimerkiksi patriarkaalin tausta-

---

²⁷⁹ *Statens Offentliga Utredningar* SOU 2019: 32.

kulttuuri näkyä eron yhteydessä tavallista voimakkaampana isän oikeuksien korostuksena. Ero voi aiheuttaa miehelle oman kulttuurinsa näkökulmasta kasvojen menetyksen, jonka vuoksi erosta ei haluta kertoa omille sukulaisille. Miehen kunnia muodostuu eri kulttuureissa erilaisista aineksista. Sukupuoliroolit ja perheen roolit yhteisössä ovat juurtuneet syväälle meihin kaikkiin. Tärkeimpänä ohjenuorana lapsen edun tulkinnoille voidaan pitää kansainvälisiä ihmisoikeuksia, jotka viimekädessä asettavat rajat kulttuurisen monimuotoisuuden hyväksynnälle.²⁸⁰

Kaikki haastateltavani olivat samoilla linjoilla lapsen edun tulkinnan suhteen. Lapsen etu tarkoittaa haastattelemilleni kahden kulttuurin eroperheiden äideille monia asioita: erotilanteessa molempien vanhempien tapaamisen turvaamista, lapsen oikeuksien toteutumista, lapsen terveydenhoidon, koulunkäynnin ja harrastusten mahdollistamista, kaverisuhteiden ylläpitoa, äidin aitoa rakkautta ja lapsen ensisijaisuutta vanhempiensa elämässä. Lastenvalvojat ja lakimies kertoivat lapsen edun tarkoittavan heille muun muassa sitä, että kun neuvotellaan lapsen asioista, puhutaan lapsen eikä vanhempien tarpeista. Lapsen etu tarkoittaa sitä, että lapsella on oikeus kasvaa häntä rakastavien aikuisten kanssa, saada apua, tukea ja hoivaa sekä oman ikätason ja kehityksen mukaista kohtelua. Lapsen suhdetta hänen molempiin vanhempiinsa tulee tukea, ja myös lapsen taloudelliset tarpeet tulee huomioida. Hyvä hoito ja kasvatusta on osa lapsen etua. Erotilanteessa läheisten suhteiden säilyminen vanhempiin ja muuhun lähipiiriin on lapsen edun toteutumisen kannalta tärkeää.

Lapsenhuoltolain vuoden 2019 uudistuksen tavoitteita olivat lapsen suojeleminen väkivallalta, lapsen läheisten ihmissuhteiden vaaliminen sekä lapsen ja vanhemman tapaamisoikeuden toteutumiseen myötävaikuttaminen. Kun on kyse vaikeasta huoltoriidasta, näiden tavoitteiden välillä voidaan nähdä ristiriitaisuutta. Jos vanhempien välillä on henkistä tai ruumiillista väkivaltaa, tapaamisoikeus voi altistaa lasta väkivallalle. Väkivaltainen vanhempi saattaa mustamaalata lapselle hänen toista vanhempaansa, jolloin lapsen läheiset suhteet joko toiseen tai molempiin vanhempiinsa voivat kärsiä. Joskus lapsen suojeleminen väkivallalta saattaa vaatia lapsen läheisen ihmissuhteen tai ihmissuhteiden rajoittamista. Kun lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen, aikuisen etu ei aina toteudu. Lapsen edun ensisijaisuus vaatii aikuiselta nöyryytystä ja kypsää suhtautumista elämään ja ihmisen rajoittuneisuuteen. Sama koskee myös vanhempien

---

²⁸⁰ Woodman 2009, s. 146.

välisen yhteistyön väkinäistä yrittämistä tilanteessa, jossa rakentavalle yhteistyölle ei ole edellytyksiä. Pakotettu yhteistyö saattaa joissakin tilanteissa jopa huonontaa vanhempien välejä, ja silloin se heikentää myös edellytyksiä lapsen edun toteutumiselle.

Ulkopuolisen on vaikea tietää, millainen suhteiden dynamiikka missäkin perheessä on vallinnut. Valinta yhteishuollon ja yksinhuollon välillä ei tarvitsisi olla joko-tai-valinta, vaan se voisi olla ikään kuin jatkumo, jonka toisessa päässä on täysin yksin asioista päättävä ja niistä vastuuta kantava vanhempi, ja toisessa päässä yhdessä kaikesta päättävät ja vastuuta kantavat vanhemmat. Vastaavasti olisi hyvä, jos perhe-etuudet voisivat jakaantua sen mukaan, mistä asioista ja millä volyyymilla kukin vanhempi käytännössä osallistuu jälkikasvunsa hoitamiseen ja huoltamiseen. Koen, että tämä voisi olla lapsen edun kannalta yksi hyvä ratkaisu eron jälkeisen tilanteen sopeuttamiseksi vallitseviin olosuhteisiin ja vanhempien välisten kiistojen ja erimielisyyksien vähentämiseksi. Myös työnjakoyhteishuoltoa voitaisiin käyttää nykyistä enemmän vanhempien välisten huoltoriitojen ratkaisun välineenä. Käytännössä hankaluuksia aiheuttaa usein se, että vanhempien elämäntilanteet muuttuvat, lapset kasvavat ja perheen tilanne elää jatkuvasti. Tämän vuoksi ratkaisu, joka toimi viime vuonna, ei välttämättä toimikaan enää tänään. Miten yhteishuoltajuuden toimivuutta voitaisiin kontrolloida? Voisivatko lasta koskevat päätökset olla määräaikaaisia, ja voitaisiinko niiden käytännön toimivuutta valvoa samalla tavalla kuin lääketieteessä, kun säännöllisillä kontrollikäynneillä valvotaan hoidon toimivuutta? Oikeusturvan toteutuminen ja tarvittavien muutosten vaatiminen edellyttävät usein paljon henkisiä voimavaroja ja myös suuria taloudellisia uhrauksia, joihin monellakaan vanhemmalla ei ole varaa. Kustannusten pelko ja toisaalta lasten arjen jatkuvuuden turvaaminen saavat vanhemmat tyytymään toimimattomiinkin ratkaisuihin. Lapsi ehkä sopeutuu, mutta millä hinnalla?

Sovittelun soveltuvuus huoltajuspäätöksen ratkaisukeinoksi kahden kulttuurin eroissa on mielestäni kyseenalainen. Sovittelun esteitä ovat erityisesti vallan epätasapaino osapuolten välillä. Vanhempien välisen konfliktin tasolla on keskeinen merkitys sovittelun edellytyksiin. Patologisoituneita huoltoriitoja ei yleensä käsitellä sovittelussa. Lähisuhdeväkivaltaa sisältävien konfliktien sovittelusta on erilaisia mielipiteitä. Tärkeä edellytys sovittelulle on yleensä se, että vanhempien välillä on luottamusta ja he ovat aidosti sitoutuneita sovitteluun.²⁸¹

---

²⁸¹ Aaltonen 2020, s. 495.

Perheväkivaltatilastot²⁸² kertovat karua kieltään siitä, että jopa Suomen kaltaisessa, tasa-arvoistaan ylpeässä maassa tasa-arvo ei käytännössä aina toteudu. Yksi tasa-arvon ja lapsen edun toteutumista edistävä muutos olisi henkisen väkivallan ja kontrollin tunnistaminen ja tunnustaminen rikokseksi lapsen huoltajuusprosessissa. Vanhemman väkivaltaisuutta ei välttämättä oteta huomioon huoltajuudesta sovittaessa²⁸³, eikä sitä aina huomioida edes huoltajuudesta tuomioistuimessa määrättäessä, varsinkaan jos väkivalta ei ole fyysistä tai kohdistu suoraan lapseen. Kuitenkin jo pelkästään kodissa vallitseva väkivallan ilmapiiri tuottaa lapselle ahdistusta ja voi johtaa käytöshäiriöihin, masennukseen tai muihin sosiaalisiin tai mielenterveydellisiin ongelmiin. Mielestäni näitä riskejä ei pitäisi väheksyä, vaan ne pitäisi ottaa alusta alkaen tosissaan.

Lapsen edun todelliset haasteet liittyvät eri etutahojen erilaisten intressien yhteentörmäykseen. Jokainen taho vaatii oman näkökulmansa oikeutusta, ja jokainen oikeusturvavaatimus on perusteltavissa. Lasta koskevat päätökset ulottuvat syvälle perhemoraaliin ja etiikkaan, mistä johdetaan se, että lapsen etua ja läheisten välisiä suhteita on erityisen vaikeaa säännellä tasapainoisesti ja oikeudenmukaisesti.²⁸⁴ Lapsen etu on tärkeä sääntö ja periaate, jonka tulee ohjata kaikkea oikeudellista päätöksentekoa. Erityisen tärkeää sen sisällön pohtiminen on kahden kulttuurin erokriisissä, joka kulttuurien törmätessä saattaa voimistua normaaliin erokriisiin verrattuna moninkertaiseksi. Lapsen etu on kasvaa turvassa omaan mittaansa ja muita kunnioittavaksi yhteiskunnan jäseneksi. Kahden kulttuurin lapsen juuret ulottuvat kahteen eri maahan, ja lapsen identiteetin molempia, yhtä arvokkaita puolia tulee tukea myös eron jälkeen.²⁸⁵ Siksi keskustelu lapsen edun määrittelyistä ja sen erilaisista tulkinnoista on tärkeää myös tulevaisuuden suomalaisessa, monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa.

---

²⁸² Tilastokeskus, *aikuisista perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 76,8 prosenttia naisia*.

²⁸³ Ahvo – Arkivuo 2019, s. 111.

²⁸⁴ Oulasmaa 1994, s. 107.

²⁸⁵ *Ensi- ja turvakotien liitto / Neuvokeskus* 2013, s. 28.

8. Lopuksi

Kun vanhemmat eroavat, lapsen hartain toive on monesti saada vanhempansa takaisin yhteen.²⁸⁶ On kuitenkin myös tapauksia, joissa vanhempien ero tuo helpotuksen lapsen elämään. Vanhempien välisen riidan puristuksissa lapsi kaipaa turvaa ja rakkautta. Eron jälkeisen yhteishuoltajuuden onnistuminen riippuu paljolti siitä, miten valmiita vanhemmat ovat asettamaan lapsen tarpeet omien tarpeidensa edelle. Valmius tähän vaihtelee suuresti, ja syitä on monia.

Lapsen etu on johtava periaate ja pyrkimys Suomen perustuslain lasta koskevista säännöksistä sekä monissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Lapsen edun tulkinnoissa painottuvat eri kulttuureissa erilaiset asiat. Suomessa vanhempien yhteishuoltajuuden on katsottu olevan vanhempien eron jälkeen lapsen edun mukainen ratkaisu. Jos yhteishuoltajuus tarkoittaa sitä, että vanhemmat tosiasiallisesti huoltavat lasta yhdessä ja huolehtivat yhdessä vanhemmuuden velvoitteista ottaen toisensa huomioon ja arvostaen toistensa panosta yhteisten lastensa elämässä, yhteishuoltajuus voi onnistua täyttämään tavoitteensa. Yhteishuoltajuutta käytetään kuitenkin monesti myös vallankäytön välineenä toisen vanhemman kiusaamiseen, ja silloin yhteishuoltajuusratkaisun lapsen edun mukaisuus on syytä kyseenalaistaa.

Yhteishuoltajuusihanne on iskostunut tiukasti suomalaiseen oikeuskäytäntöön, ja sen haittapuolilta halutaan usein oikeudellisessa päätöksenteossa ummistaa silmät. Jos ajatellaan, että erokriisi menee nopeasti ohi, ja sen jälkeen vanhemmat sisäistävät uudet roolinsa ja pystyvät ajattelemaan ja toimimaan lapsen etua silmällä pitäen, ollaan usein liian optimistisia. Tosiasia on, että monet vanhemmat eivät koskaan pysty asettamaan lapsen etua oman etunsa edelle. Tämä pitäisi ottaa huomioon myös huoltajuusratkaisua harkittaessa.

Lapsiin liittyvien päätösten siirtäminen oikeudenkäyntimenettelystä yhä enemmän sovittelumenettelyn puolelle on lapsen edun mukaista silloin, jos molemmilta vanhemmilta löytyy kykyä ja valmiutta toimia lapsen edun mukaisen ratkaisun aikaansaamiseksi. Oikeudenkäyntiä tarvitaan varsinkin vaikeimpien huoltoriitojen ratkaisemisessa, koska se voi edistää syytä tai toisesta heikommalla olevan vanhemman oikeusturvaa ja sitä kautta myös lapsen edun toteutu-

---

²⁸⁶ *Ensi- ja turvakotien liitto / Neuvokeskus* 2013, s. 24; ks. myös *Mitchell* 1985, s. 171-172, 178.

mista paremmin kuin sovitteluasetelma. Myös oikeudenkäynnissä on kuitenkin omat riskinsä, jos se antaa manipuloivalle vanhemmalle tilaisuuden oman imagonsa kiillottamiseen ja toisen vanhemman mustamaalaamiseen. Oikeudenkäynti ei aina anna totuudenmukaista kuvaa perheen tilanteesta ja vanhempien välisestä suhteesta. Sama koskee myös sovittelua, jota dominoivampi osapuoli voi johdatella omien tavoitteidensa mukaiseksi. Mielestäni sovittelun esteitä voitaisiinkin verrata yhteishuoltajuuden esteisiin. Yhteishuoltajuus vaatii osapuolilta kykyä ja halua avoimeen ja rehelliseen kommunikaatioon, samoin kuin sovittelukin. Jos yhteistyökykyä ei löydy, vanhemmuus on puutteellista. Huoltajuusprosesseihin tarvitaankin enemmän psykologista asiantuntemusta ihmisten käytöksestä oikeusprosesseissa ja siitä, mitä käytös kertoo henkilön vanhemmuudesta ja sen tasosta.

Räikeimpien virhearviointien välttämiseksi sekä sosiaalityöntekijöiden että juristien koulutukseen tarvittaisiin enemmän psykologiaa ja psykopatologiaa koskevaa opetusta. Myös oikeuspsykiatrasta ja psykopatologian alaan liittyvää tutkimusta erityisesti lapsiin liittyvissä oikeusprosesseissa olisi hyvä lisätä Suomessa. Lisäksi olisi tarpeellista tutkia sitä, miten paljon komplisoituneissa kahden kulttuurin eroriidoissa on kyse erilaisten kulttuuritaustojen kärjistämistä näkemyseroista, miten paljon psykopatologisista ongelmista, ja miten usein kyse on näiden molempien ongelmakenttien eriasteisista kombinaatioista. On hyvä huomioida, että kulttuuristen konfliktien ja jatkuvasti yleistyvien persoonallisuushäiriöiden ilmenemismuodot ihmissuhteissa ja siten myös komplisoituneissa eroriidoissa muistuttavat usein toisiaan, koska molemmissa on kyse äärimmäisistä, tiukasti ihmisen psykykeen iskostuneista, usein kapeakatseisista näkökannoista. Molemmille ovat tyypillisiä tasa-arvon puute ja siihen liittyen erilaiset vallankäytön muodot parisuhteessa ja perheessä. Näkemyserojen aiheuttajat saattavat vaihdella, mutta millainen merkitys sillä on lapsi- ja vanhempien välisen suhteen lopputuloksen kannalta? Vanhempiensa ristiriitojen keskellä lapsi kärsii ja traumatisoituu. Meidän aikuisten tehtävä on olla aina lapsen puolella. Miten me siinä onnistumme?

Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset kahden kulttuurin eroperheiden äideille

1. Kerro jotain lapsuudestasi. Millainen lapsuuden perheesi oli? Montako lasta perheessänne oli?
2. Millaiset roolit perheessänne oli? Mitkä olivat isän tehtävät? Entä äidin? Kuka sinua hoiti lapsena? Olivatko isovanhemmat apuna perheenne arjessa?
3. Mistä olet itse kotoisin? Millainen perhe sinulla on? Montako lasta sinulla on, mikä ikäisiä? Mistä maasta (entinen) puoliso / lastesi isä on kotoisin? Missä tapasitte toisenne?
4. Miten yhteistyö lastenkasvatusasioissa sujui yhteiselämänne aikana? Miten se muuttui eron jälkeen, vai muuttuiko se?
5. Miten vanhemmuuden roolit ja vastuu lasten huollosta on käytännössä jakautunut teidän perheessänne ennen ja jälkeen avioeron? Onko se sujunut niin kuin odotitte?
6. Miten kauan olette olleet yhdessä/naimisissa? Milloin erositte? Millaiset ongelmat olivat perimmäinen syy, joka johti eroon?
7. Miten lastenne huoltajuus päätettiin, sopimuksella vai oikeuden päätöksellä? Onko teillä yhteishuolto, yksinhuolto vai työnjakoyhteishuolto? Millä perusteilla teidän tapauksessanne päädyttiin kyseiseen huoltoratkaisuun?
8. Miten lapset ovat kokeneet teidän eronne? Miten lapset ovat puhuneet toisesta vanhemmastaan eron jälkeen?
9. Onko entisellä puolisollassi ollut omastasi poikkeavia näkemyksiä lasten kasvatuksesta ja siitä, mikä on lapselle hyväksi? Onko näkemyseroista ollut haittaa tai ovatko ne aiheuttaneet ristiriitoja? Miten suuri merkitys erilaisilla lastenkasvatustyyyleillä on ollut teidän yhteiselämänne päättymisessä?
10. Onko teillä näkemyseroja esimerkiksi
  - a) kurittamisesta?
  - b) pukeutumisesta?
  - c) käyttäytymisestä?
  - d) liikkumisesta / matkustamisesta?
  - e) kotitöistä?
  - f) kavereista / ystäväistä?

- g) ruoista / ruokailuista?
  - h) nukkumisesta / nukkumisajoista ja -paikoista?
  - i) lääkkeistä?
  - j) rokotuksista?
  - k) puhetavoista?
  - l) elektroniikasta / elektroniikan hankkimisesta ja käytöstä?
  - m) mediasta?
  - n) hygieniasta?
  - o) rahankäytöstä?
  - p) suhteista sukulaisiin?
  - q) uskonnosta?
  - r) moraalista?
  - s) arvoista?
  - t) lapsiluvusta?
  - u) itsenäisyydestä / riippumattomuudesta?
  - v) sukupuolten rooleista / tasa-arvosta?
  - w) asumisesta /asuinpaikasta tai sisustuksesta?
  - x) nimestä / etunimestä, sukunimestä?
  - y) jostakin muusta, mistä?
11. Miten vanhempien yhteistyö lastenkasvatuksessa on sujunut? Miten lapsen ja etävanhemman tapaamiset ovat sujuneet eron jälkeen? Ovatko ne sujuneet sillä tavalla kuin sovittiin tai määrättiin? Ovatko sopimukset pitäneet?
  12. Oletteko neuvotelleet ja sopineet kaikki lasten asiat vanhempien kesken? Vai onko jompikumpi vanhempi sopinut asioita suoraan lapsen kanssa, tai onko tiedon välittämiseen toiselle vanhemmalle käytetty sukulaista, tuttavaa, lastenvalvojaa tms.?
  13. Onko huoltajuuden muoto ollut onnistunut ratkaisu teidän tapauksessanne / kohdallanne? Millä perusteella? Onko lastesi isä samaa vai eri mieltä?
  14. Mitä lapsen etu tarkoittaa sinulle? Mitä se sisältää?
  15. Toteutuiko teidän eronne sinun mielestäsi lapsen edun mukaisesti?
  16. Mitä tekisit toisin, että lapsen etu voisi mahdollisesti toteutua teidän eronne tapauksessa (vieläkin) paremmin?

Liite 2: Haastattelukysymykset lastenvalvojille ja lakimiehelle

YLEISTÄ

1. Kertokaa jotain taustastanne. Mikä koulutus teillä on? Millaista työtä teette?
2. Miten paljon olette työssänne tekemisissä kaksikulttuuristen perheiden kanssa? Millaisista taustoista he tulevat?
3. Kumpi vanhempi on yleisemmin kotoisin muusta maasta kuin Suomesta?
4. Minkä ikäisiä lapset ovat kohtaamissanne kaksikulttuurisissa eroperheissä?
5. Kumpi vanhemmista yleensä laittaa eron vireille?
6. Miten kauan kaksikulttuuristen perheiden eroprosessi yleensä kestää? Kestääkö se keskimääräistä enemmän vai vähemmän aikaa?
7. Miten suuri osa kaksikulttuuristen perheiden huoltajuusratkaisuista tehdään lastenvalvojan luona, ja miten suuri osa menee käräjäoikeuden ratkaistavaksi?
8. Millaisia ristiriitoja lapsen huoltoon, tapaamisiin, asumiseen ja elatukseen liittyvissä asioissa kaksikulttuuristen eroperheiden vanhemmilla on?
9. Onko kaksikulttuuristen perheiden eroissa ja huoltajuusprosesseissa joitakin piirteitä, jotka erottavat ne muista eroista ja huoltajuusprosesseissa? Miten ne eroavat samaa kulttuuria edustavien vanhempien eroista?

VANHEMPIEN ARVOMAAILMA

10. Näkyvätkö erilaiset arvot ja arvostukset kaksikulttuuristen eroperheiden ongelmissa?
11. Miten suuri merkitys erilaisilla kulttuureilla ja erityisesti kulttuuriin liittyvillä arvoilla on kaksikulttuurisen avioeroprosessin lopputuloksen kannalta?
12. Miten erilaiset lastenkasvatustyyliä vaikuttavat perhe-elämän onnistumiseen? Miten suurella määrällä ne aiheuttavat avioeroja tai ovat niissä osatekijöinä?
13. Onko kaksikulttuurisissa perheissä ristiriitoja erilaisten ajankäyttötapojen vuoksi?
14. Onko vanhemman kulttuuritaustalla vaikutusta perheen rahankäyttötapoihin? Aiheuttavatko erilaiset rahankäyttömallit ristiriitoja vanhempien välille?

TASA-ARVO

15. Poikkeavatko perheenjäsenten roolit kaksikulttuurisissa perheissä muiden suomalaisten perheiden rooleista? Jos poikkeavat, niin millä tavalla? Näkyvätkö kulttuuritaustat perheiden arjessa?
16. Ovatko tasa-arvon puute ongelma kaksikulttuurisissa eroperheissä?
17. Miten tasa-arvoerot näkyvät perheiden arjessa ja huoltajuusprosesseissa?
18. Onko vanhempien suhteen tasa-arvoisuudella vaikutusta eronneisuuteen kaksikulttuurisissa perheissä? Jos on, niin miten se näkyy?
19. Onko vanhempien parisuhteen aikaisella tasa-arvoisuudella vaikutusta huoltajuuden määräytymiseen eroprosessissa? Jos on, niin miten se vaikuttaa? Päädytäänkö kahden kulttuurin eroissa esimerkiksi enemmän yksinhuoltajuuteen kuin samanlaisesta kulttuuritaustasta lähtöisin olevien eroissa?

VALLANKÄYTTÖ

20. Onko lähisuhdeväkivalta yleistä kaksikulttuurisissa perheissä? Jos on, niin millaista vallankäyttöä / väkivaltaa esiintyy?
21. Onko kahden kulttuurin perheissä usein:
  - a) henkistä vallankäyttöä?
  - b) fyysistä vallankäyttöä?
  - c) taloudellista vallankäyttöä?
  - d) seksuaalista vallankäyttöä?
  - e) hengellistä vallankäyttöä?
22. Kuka yleensä käyttää valtaa kahden kulttuurin perheissä?
23. Korostuuko joku vallankäytön muoto kaksikulttuurisissa eroissa?

LAPSEN ETU

24. Mitä te ymmärrätte lapsen edulla? Mikä siinä on tärkeää?
25. Mihin lapsella on oikeus perheessä? Mitkä ovat lasten perusoikeuksia?

26. Miten paljon vanhempien suhteen laatu vaikuttaa lapsen edun toteutumiseen kaksikulttuurisissa eroperheissä?
27. Mitkä ovat vanhempien velvollisuuksia perheessä? Mitkä ovat vanhempien velvollisuuksia suhteessa toisiinsa ja suhteessa lapsiinsa?
28. Millainen suhde on lapsen oikeudella ja vanhemman velvollisuudella? Mitä vaatii vanhemmalta, että lapsen oikeus toteutuu?
29. Mikä on oma näkemyksenne lapsen edun toteutumisesta eroperheessä? Mikä on tärkeää, kun puhutaan lapsen edusta?
30. Miten erilaiset taustat näkyvät lapsen edun tulkinnoissa kaksikulttuurisissa avioeroperheissä? Ymmärretäänkö lapsen etu kulttuurista riippuen eri tavalla?
31. Korostuvatko lapsen edun tulkinnoissa erilaiset tarpeet? Kiinnitetäänkö huomiota materiaalisiin, henkisiin, sosiaalisiin ja hengellisiin tarpeisiin? Kenen näkökulma on ratkaiseva lapsen etua tarkastellessa?
32. Onko sukupuolten välillä eroa sillä, mikä nähdään tärkeäksi puhuttaessa lapsen edusta? Onko vanhempien iällä vaikutusta siihen, miten lapsen etu ymmärretään?
33. Miten lapset kokevat eron kaksikulttuurisissa perheissä? Helpottaako ero kulttuurierojen mukanaan tuomia ristiriitoja lasten kannalta?
34. Mitkä ovat viranomaisten kriteerit, kun lapsen huollosta määrätään? Mitä konkreettisia asioita huoltajalta vaaditaan? Miten erilainen kulttuuritausta otetaan huomioon, kun harkitaan lapsen huoltajuusratkaisua?
35. Ovatko huoltajuusratkaisut yleensä onnistuneita eroperheen arjen ja lasten edun kannalta? Joudutaanko niitä usein muuttamaan? Noudattavatko vanhemmat sopimuksia ja oikeuden päätöksiä, vai onko näissä asioissa ongelmia jommankumman tai molempien vanhempien suhteen?
36. Näkyvätkö kulttuurierot suhtautumisessa sopimukseen, päätöksiin ja niiden noudattamiseen myöhemmin perheen arkielämässä?
37. Mistä maahanmuuttajataustaiset vanhemmat saavat tietoa siitä, mitä lapsen edulla meidän yhteiskunnassamme tarkoitetaan ja siitä, miten tärkeästä periaatteesta on kysymys? Mistä he saavat tietoa Suomen laista ja Suomessa voimassa olevista ihmisoikeussopimuksista, jotka vaikuttavat lapsen kasvatukseen ja lapsen edun arviointiin meidän yhteiskunnassamme?

LOPUKSI

38. Onko koulutuksessanne käsitelty kahden kulttuurin perheiden ongelmia? Koetteko, että se olisi tai olisi ollut tarpeellista?
39. Onko jotain muuta, mitä tulee mieleenne kahden kulttuurin eroista, ja mitä haluatte kertoa?